

მამული (მამუკა) ბერია

გაბედე და იაზროვნე

ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრის
ძირითადი ტენდენციები აფხაზეთის კონფლიქტის
მოგვარების საკითხში

გამომცემლობა „მწიგნობარი“
თბილისი - 2022

მონოგრაფიაში აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის გზებთან დაკავშირებით არსებული ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრის ძირითადი ტენდენციებია გაანალიზებული, რომელსაც თან ახლავს ავტორის ორიგინალური ინტერპრეტაცია და მის მიერ ჩატარებული სოციალური კვლევის შედეგად მიღებული მიგნებები, რომლებიც, სამეცნიერო თვალსაზრისით, სიახლის შემცველია.

მონოგრაფიაში წარმოდგენილი მოსაზრებები, შესაძლებელია, მეცნიერული კამათისა და დისკუსიის საგანი გახდეს, რაც ავტორს აფხაზეთის პრობლემატიკის შემდგომ კვლევა-ძიებაში დაეხმარება.

ნაშრომში მოყვანილი მოსაზრებები, რეკომენდაციები და წინადადებები შეიძლება გზამკვლევად გამოადგეთ არა მხოლოდ აფხაზეთის კონფლიქტით, არამედ საერთოდ, კონფლიქტოლოგიის საკითხებით დაინტერესებულ თეორეტიკოსებსა და პრაქტიკოსებს, სოციალური და პოლიტიკური სფეროს ექსპერტებს.

წიგნი დაინტერესებ ს არა მარტო სტუდენტებს, არამედ აფხაზეთისა და ზოგადად, პოლიტიკის მეცნიერების პრობლემებით დაინტერესებულ მკითხველთა და მკვლევართა ფართო წრეს.

რედაქტორი:

დავით ლაცუზბაია

გიორგი შარვაშიძის სახელმწიფო პრემიის ლაურიატი

მონოგრაფიისთვის „აფხაზეთის ლაბირინთი“,

საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისა

და დეოკუპაციის საკითხებთან დაკავშირებული კომისიის მთავარი

სპეციალისტი

რეცენზენტები:

დაზმირ ჯოჯუა

ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის

ასოცირებული პროფესორი

კახა ქეცბაია

ფილოსოფიის დოქტორი,

თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

©გამომცემლობა „მწიგნობარი“

©მ. ბერია - გაბელე და იაზროვნე

ISBN 978-9941-503-17-7

წინათქმა	6
----------------	---

შესავალი	12
----------------	----

I თავი

ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში არსებული
ორი ძირითადი მიმართულება აფხაზეთის კონფლიქტის

გადაჭრასთან დაკავშირებით

§1. აფხაზეთის კონფლიქტი კონფლიქტების სოციალური თეო-
რიების ჭრილში (რ. დარენდორფი, ლ. კოზერი, კ. ბოულდი-
ნგი, კ. ლევინი)

§2. აფხაზეთის კონფლიქტის შედარება პოსტ - საბჭოთა და აღმო-
სავლეთ ევროპის სხვა კონფლიქტებთან

§3. ილუზორულ - ეთნოკრატიული (პრივილეგირებული ეთნოსის)
ფუნდამენტალიზმის მიმართულება

§4. სახელმწიფოებრივ - სამართლებრივი გზა

§5. ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხი აფხაზეთის კონ-
ფლიქტის მოგვარების საქმეში

II თავი

მმართველი პარტიის - კოალიცია „ქართული ოცნება -
დემოკრატიული საქართველოს“ პოზიციები

აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით

§1. კოალიცია „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველო“
და აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის გზები

§2. სახელისუფლებო დისკურსის კრიტიკული ანალიზი აფხაზე-
თის კონფლიქტის მოგვარებასთან დაკავშირებით.....

III თავი

ქართული ოპოზიციური პოლიტიკური სპექტრი და

აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის გზები.....

§1. „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“

§2. „ევროპული საქართველო - მოძრაობა თავისუფლებისათვის“ ..

§3. „საქართველოს ღვიბორისტული პარტია“	74
§4. „რესპუბლიკური პარტია“	76
§5. „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი“	79
§6. „ახალი მემარჯვენეები“	80

IV თავი

ექსპერტთა საზოგადოება აფხაზეთის კონფლიქტის

გადაჭრის გზების შესახებ 83

§1. უცხოელი ექსპერტები აფხაზეთის კონფლიქტის შესახებ ... 83

§2. ქართველი ექსპერტები აფხაზეთის კონფლიქტის შესახებ ... 90

დასკვნა 96

ბიბლიოგრაფია 99

პროლოგი

მონოგრაფიის გაცნობისას მავანთ შეიძლება შეექმნათ წარმოდგენა, თითქოს ჩვენ აფსუა ეთნოსის მიმართ შურისძიება გვამოძრავებს, რაც ძირშივე არასწორია. პირიქით, ჩვენ გვინდა ვიცხოვროთ ერთად, ერთ სახელმწიფოში, ერთიან და დემოკრატიულ საქართველოში დასავლური ცხოვრების წესის საფუძველზე კანონის უზენაესობა, ადამიანის უფლებები, კონკურენცია, განათლება. არავის არ უნდა ჰქონდეს ეთნიკური უპირატესობის - პრივილეგიების შეგრძნება. თანაცხოვრება დაეფუძნება ინტეგრალური ნაციონალიზმის პრინციპებს, რომლის თანახმად, ერი წარმოადგენს არა ეთნიკურ ფენომენს, არამედ სახელმწიფოებრივ ფენომენს. ყველა ვიქნებით საქართველოს მოქალაქეები და თანასწორნი.

ავტორი

საერთაშორისო გამოცდილება აჩვენებს, რომ კონფლიქტების მოგვარების საქმეში მათ მეცნიერულ შესწავლასა და ანალიზს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ამ ფაქტის გათვალისწინებით, აფხაზეთის კონფლიქტის მეცნიერული ანალიზი ფრიად აქტუალურია. მით უფრო მაშინ, როდესაც, რაოდენ პარადოქსულიც არ უნდა იყოს, ქართული სამეცნიერო ლიტერატურა მსგავსი ტიპის გამოკვლევებით დიდად არ გამოირჩევა.

თანამედროვე ქართულ პოლიტიკურ მეცნიერებას აუცილებლად სჭირდება ფუნდამენტური თეორიული გამოკვლევა იმის შესახებ, თუ რა დამოკიდებულება აქვთ აფხაზეთის კონფლიქტთან საქართველოში არსებულ პოლიტიკურ პარტიებს. ეს ყველაფერი მით უფრო მნიშვნელოვანია პოსტ კონფლიქტურ მდგომარეობაში მყოფი ქართული საზოგადოებისათვის, რომლის უკან დიდი საბჭოური „გამოცდილება“ და რომელიც დია, დემოკრატიული საზოგადოების ფორმირების გზაზე პირველ დამოუკიდებელ ნაბიჯებს დგამს. შესაბამისად, აქტუალურია საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად შეესატყვისება ქართული საზოგადოების მოლოდინები აფხაზეთის დაბრუნების შესახებ ქართული პოლიტიკური სპექტრის პრინციპებსა და ამოცანებს. ისეთ ვითარებასთან ხომ არ გვაქვს საქმე, როდესაც ქართული პოლიტიკური სპექტრი აცდენილია ქართული საზოგადოების დიდი ნაწილის მოლოდინებს და მათ შორის „ხილია ჩატეხილი“.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ხშირად აფხაზეთის კონფლიქტის თემატიკა ცალკეული პარტიების პოლიტიკური პიარის ნაწილი ხდება, რომელსაც ისინი მხოლოდ საარჩევნოდ მიმართავენ, ხოლო ამ პერიოდის დასრულების შემდეგ, მათ არც კი ახსენდებათ აფხაზეთის თემატიკა.

აფხაზეთის კონფლიქტმა ქართული სახელმწიფო სერიოზული გამოწვევის წინაშე დააყენა. ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა მთლიანად მიბმულია ქართული სახელმწიფოებრიობის მომავალთან - აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის გარეშე ვერ შედგება ძლიერი, თავისუფალი, დემოკრატიული ქართული სახელმწიფო. სწორედ აქ იკვეთება საკვლევი თემის აქტუალობის კონტურები.

კონფლიქტის დარეგულირების პერსპექტივა უახლოეს მომავალში არ ჩანს. ფაქტობრივად, ყველა მოლაპარაკება ჩიხშია შესული. რეალური შედეგები ვერც მედვედევ-სარკოზის ექვს პუნქტიანმა შეთანხმებამ მოგვცა და ვერც ენევის ფორმატის შეხვედრებმა. თუმცა, ენევის ფორმატთან მიმართებაში უნდა ითქვას, რომ ის, ზოგადად, პოზიტიურია, რამდენადაც რუსეთთან მოლაპარაკების მაგიდასთან

ჩვენ მარტო არ ვართ. ამ ფორმატში ჩვენს გვერდით არის ამერიკის შეერთებული შტატები, გაერო, ევროკავშირი და ეუთო. ამასთან, ჟენევის ფორმატისგან მყისიერ შედეგებს არ უნდა ველოდოთ, მაგრამ თვითონ პროცესია საინტერესო და ჩვენთვის სასარგებლო. მხარეებს შორის პირდაპირი დიალოგი თანამედროვე კომუნიკაციების წყალობით მინიმალური დოზით არსებობს, მაგრამ ვერც ეს მიგვიყვანს რეალურ შედეგამდე. საკითხის თუნდაც ზედაპირული ანალიზიც კი გვიჩვენებს, რომ პირდაპირი დიალოგი აფსუა სეპარატისტებთან, რომლებიც არ არიან თავიანთი შეხედულებების თავისუფლად გამოხატვის პირობებში და მთლიანად მიბმულნი არიან რუსულ პოლიტიკას, ფაქტობრივად, მათ აღიარებას ნიშნავს. ამის შესახებ დასავლელმა მეგობრებმა მრავალჯერ მიგვითითეს. ქართული საზოგადოება და პოლიტიკური წრეები თითქოს შეეგუენ არსებულ მდგომარეობას და აფხაზეთის კონფლიქტის პრობლემამ ინტერესი დაკარგა. ფაქტობრივად, არჩევნების წინ ხდება ეს საკითხი განსაკუთრებულად აქტუალური. ამ პირობებში აფხაზეთის პრობლემატიკის კიდევ ერთხელ წამოწევა, თუნდაც მინიმალური დოზით და თუნდაც კვლევისათვის საჭირო კონტექსტით, მეტად მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია. ამ თვალსაზრისით სამეცნიერო კვლევა უდავოდ აქტუალურია და პირდაპირ კავშირშია მომავალი ქართული სახელმწიფოს მშენებლობის ამოცანების გადაწყვეტასთან. მხედველობაში გვაქვს ის, რომ კვლევამ გარკვეული მოკრძალებული წვლილი უნდა შეიტანოს აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების საკითხის აქტუალიზებაში, თუნდაც უმნიშვნელო დოზით.

ნაშრომის მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს: 1. აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტაში მენტალობის საკითხის მეცნიერული გააზრება, კერძოდ, თუ რამდენადაა მზად აფსუური და ქართული საზოგადოება აუცილებელი და კანონზომიერი გეოპოლიტიკური ცვლილებებისათვის; 2. კონფლიქტის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით დღემდე არსებული პოზიციებისა და მიდგომების ახლებური ინტერპრეტაცია; 3. აფხაზეთის კონფლიქტის შედარებითი სოციალურ-მეცნიერული ანალიზი; მსგავსი პრობლემების გადაჭრის სხვა ქვეყნების გამოცდილების ანალიზის საფუძველზე პრობლემის შესაძლო გადაჭრისათვის ავტორისეული რეკომენდაციების შემუშავება; 4. აფხაზეთის კონფლიქტის პარადიგმის ცვლილების მეცნიერული დასაბუთება და მის საფუძველზე პრობლემის სამეცნიერო იდენტიფიკაცია და მისი გადაჭრის დღემდე მოქმედი მექანიზმების არაეფექტურობის ჩვენება.

საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებში მნიშვნელოვანი ცვლილებები აგვისტოს ომმა შეიტანა. მის შედეგად მთლიანად გამოამკრავდა მთელი რიგი მოვლენების არსი და გარკვეულ

სადავო საკითხთა რიგს ნათელი მოეფინა. შესაბამისად, აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით მიმდინარე პოლიტიკური პროცესებისა და იმ აქტორების, რომლებიც ამ პროცესებში წარმმართველი ძალის როლს ასრულებენ, შესწავლამ და მეცნიერულმა ანალიზმა დიდი მნიშვნელობა შეიძინა. თავისთავად, ყოველივე ამან განაპირობა გამოკვლევის ძირითადი მიზანი, - ქართული პოლიტიკური სპექტრის აგვისტოს ომის შემდგომ აფხაზეთის კონფლიქტთან დამოკიდებულების შესწავლა. რატომ პოლიტიკური სპექტრი? იმიტომ რომ ანბანური ქვეშარიტებაა - ქვეყანაში პოლიტიკურ ამინდს, ძირითადად, პოლიტიკური სპექტრი, ანუ პოლიტიკურ პარტიები ქმნიან. თანაც, ამ კუთხით პოლიტიკური ანალიზი გარკვეული სიახლეა ქართულ პოლიტიკურ მეცნერებაში. ამასთანავე, საკითხის მეცნიერული ანალიზი კვლევის პროგნოზისტული მიზნებითაც არის განპირობებული. შესაბამისად, ნაშრომი თეორიული და პრაქტიკული (პროგნოზისტული) მიზნების მატარებელია.

ჩვენი კვლევის ამოცანებია: 1.გამოვარკვიოთ და გავაანალიზოთ ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრის ძირითადი ტენდენციები აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის საქმეში. აგრეთვე გამოვკვლიოთ, თუ რამდენად სწორად და გამართულად ესმის ქართულ საზოგადოებრიობას ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხი. 2.მეცნიერულად შევისწავლოთ, თუ რა შეხედულებები გააჩნია ქართულ პოლიტიკურ სპექტრს აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირებასთან დაკავშირებით. რა ცვლილებები შეიტანა ამ კუთხით აგვისტოს ომმა მათ შეხედულებებში? 3.გავაანალიზოთ, თუ რა პოზიციები გააჩნიათ უცხოელ და ქართველ ექსპერტებს აფხაზეთის კონფლიქტის მოწესრიგებასთან დაკავშირებით. მათი პოზიციები უფრო პესიმისტურია თუ გარკვეული იმედის მომცემი?

კვლევას ვინმეს მიმართ ბრალდების პრეტენზია არა აქვს და არც შეიძლება ჰქონდეს. მისი მიზანია, დავეხმაროთ ქართულ საზოგადოებას, სამეცნიერო წრეებს, დაინტერესებულ პირებს ქართული პოლიტიკური სპექტრის უკეთ გაცნობაში აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით, რომ მათ ჰქონდეთ მეტ-ნაკლებად სრული წარმოდგენა ამ საკითხზე.

ამავე დროს, კვლევის ამოცანაა გარკვეული დახმარება გაუწიოს პოლიტიკურ წრეებს, რომ მათ გაითვალისწინონ გადაწყვეტილებების მიღებისას ის შეხედულებები და დასკვნები, რაც პოლიტიკურ სპექტრს და ექსპერტთა საზოგადოებას აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით გააჩნია. მხედველობაში გვაქვს პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების ინსტიტუციონალური ფორმა, რომლის რეალურად არსებობის სურვილი გვაქვს ქართულ სახელმწიფოში. კვლევის მეცნიერული პათოსი პრაქსეოლოგიური კუთხით - პოლიტიკური გადაწყვეტილების

მიღების პროცესში საექსპერტო მონაცემების აუცილებლობის გათვალისწინებაში მდგომარეობს.

აღნიშნული თემის შესახებ ქართულ სამეცნიერო სფეროში ფუნდამენტური კვლევა ან მონოგრაფია არ არსებობს. მხედველობაში გვაქვს ქართული პოლიტიკური პარტიების დამოკიდებულება აფხაზეთის კონფლიქტისადმი. ეს პრობლემა ჯერ არც სისტემური და არც ფრაგმენტული სახით შესწავლილი არ არის. ამ დამოკიდებულებას თვითონ პარტიების პროგრამებში, პარტიების ლიდერებთან ინტერვიუებში თუ ვნახავთ. ამიტომ თვითონ კვლევა წარმოადგენს ერთგვარ სამეცნიერო სიახლეს ამ მიმართულებით.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საკითხის შესწავლა და, შესაბამისად, ანალიზი თითქმის სუფთა ფურცლიდან იწყება. სწორედ აქედან გამომდინარეობს ნაშრომში სიღრმისეული ინტერვიუების სიმრავლე (თვისებრივი კვლევის ერთ-ერთი მეთოდი).

როგორც აღინიშნა, კვლევისთვის საინტერესო მიმართულებით საკითხი სისტემური და თუნდაც ფრაგმენტული სახით დღემდე არავის შეუსწავლია.

კონკრეტულად „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ პოზიციებისა და მიდგომების გასაგებად გამოვიყენეთ ამ კოალიციის 2012 და 2016 წლების საარჩევნო პროგრამები და ამავე კოალიციის დოკუმენტი „ნაბიჯები უკეთესი მომავლისაკენ“. რაც შეეხება კოალიციის ლიდერის მიდგომებს და პოზიციებს, გამოვიყენეთ მისი ინტერვიუები, პრესკონფერენციები, განცხადებები, რომლებიც განთავსებული იყო ინტერნეტ სივრცეში.

რამდენადაც ჩატარებული მეცნიერული კვლევა-ძიება, უმთავრესად, თეორიულია, შესაბამისად, კვლევის პროცესი სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებებში აღიარებული მეთოდოლოგითა და მეთოდოლოგიით წარიმართა (სოციოლოგიური კვლევის რაოდენობრივი და თვისებრივი მეთოდები, „მედარებითი ისტორიული ანალიზის მეთოდი“ და სხვ.).

პოლიტიკური პარტიების პოზიციების კვლევისას გამოყენებულ იქნა სოციოლოგიური რაოდენობრივი და თვისებრივი მეთოდები, კერძოდ, კონტენტ-ანალიზი, ექსპერტთა გამოკითხვა და სიღრმისეული ინტერვიუ. ექსპერტთა გამოკითხვასა და სიღრმისეული ინტერვიუს შემთხვევაში გამოყენებულ იქნა ნახევრად სტრუქტურირებული კითხვარი. ამ მეთოდით გაირკვა შემდეგი - პოლიტიკური პარტიების უმრავლესობას მიაჩნია, რომ ეს ეთნიკური კონფლიქტი კი არა, პოლიტიკური კონფლიქტი - რუსულ-ქართული კონფლიქტი იყო. ამ კუთხით გამონაკლისს წარმოადგენენ რესპუბლიკური პარტია და „ეროვნული ფორუმი“.

კითხვაზე პასუხების მიხედვით, დასავლეთისკენ სწრაფვა აფერხებს თუ ხელს უწყობს კონფლიქტის მოგვარებას, პარტიები შემდეგნაირად დალაგდნენ: „ერთიან ნაციონალურ მოძრაობას“, „ახალ მემარჯვენეებს“, სახალხო ფრონტს, ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას მიაჩნიათ, რომ ეს სწრაფვა ხელს უწყობს კონფლიქტის მოგვარებას. ლეიბორისტული პარტიის ლიდერები ფიქრობენ, რომ ეს სწრაფვა ხელს უშლის კონფლიქტის მოგვარებას, თუმცა, შემდგომ პერიოდში ლეიბორისტული პარტია პოზიციებს იცვლის ამ საკითხთან დაკავშირებით და მისი ლიდერი გამოცხადებით აცხადებს, რომ საქართველოს დასავლური ორიენტაცია არის კონფლიქტის საქართველოს სასარგებლოდ გადაწყვეტის ერთადერთი გზა. „ეროვნული ფორუმის“ ლიდერის აზრით, საქართველოს საერთოდ არ გააჩნია დასავლეთისკენ სწრაფვა და ქართულ საზოგადოებაში არაა მოთხოვნილება დასავლურ ღირებულებებზე. პარტიის ლიდერი ამბობს რომ, ასეთი სწრაფვის შემთხვევაში ის ხელს შეუწყობდა კონფლიქტის მოგვარებას.

კითხვაზე, თუ რა აზრის არიან პოლიტიკური პარტიები საქართველოს ფედერალური მოწყობის თაობაზე? - შედეგები ასეთი აღმოჩნდა: ფედერალიზმის მომხრეა რესპუბლიკური პარტია; ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია ზოგადად უნიტარიზმის მომხრეა, მაგრამ განსაკუთრებულ შემთხვევაში - პოლიტიკური ვითარების გამწვავების ფონზე, ფედერაციულ მოწყობას დაუჭერს მხარს; ფედერალიზმის მომხრეა „ეროვნული ფორუმი“. პოლიტიკური სპექტრის დანარჩენი წარმომადგენლები უნიტარიზმის უჭერს მხარს.

აფხაზეთის კონფლიქტის მშვიდობიანი გადაწყვეტის მომხრეა ყველა პარტია. „სახალხო ფრონტის“ ლიდერი ხაზს უსვამს რუსეთის რეგიონიდან ძალად განდევნის აუცილებლობას დასავლეთის, განსაკუთრებით, ამერიკის შეერთებული შტატების დახმარებით.

პოლიტიკური პარტიების უმრავლესობა ფიქრობს, რომ კონფლიქტის დასარეგულირებლად საქართველომ უნდა აირჩიოს დასავლური ორიენტაცია. ამ შემთხვევაში გამონაკლისს მხოლოდ ლეიბორისტული პარტია და „ეროვნული ფორუმი“ წარმოადგენენ, რომლებიც ფიქრობენ, რომ უმჯობესია რუსული ორიენტაცია. თუმცა, როგორც უკვე ვთქვით, მოგვიანებით საქართველოს ლეიბორისტული პარტია დიამეტრიულად იცვლის პოზიციებს და დასავლურ ორიენტაციას ირჩევს.

პოლიტიკური პარტიების პოზიციების კვლევისას ასევე გამოყენებულ იქნა სოციოლოგიური კვლევის თვისებრივი მეთოდი - სიდრმისული ინტერვიუ, რომელიც ჩატარდა წინასწარ შედგენილი სადისკუსიო გეგმის მიხედვით. ექპერტთა პოზიციების ერთი ნაწილის კვლევი-

სას გამოყენებულ იქნა აგრეთვე სოციოლოგიური კვლევის რაოდენობრივი, ხოლო მეორე ნაწილთან მიმართებაში - პირისპირი ინტერვიუს მეთოდი. რაც შეეხება ცალკეული ექსპერტების მიერ (განსაკუთრებით უცხოელების) საინფორმაციო სააგენტო „ინტერპრესნიუსისათვის“ მიცემულ ინტერვიუებს, ისინი კონტენტ-ანალიზის მეთოდით იქნა შესწავლილი.

საბოლოოდ, უნდა ითქვას, რომ თეორიული კვლევის შემთხვევაში გამოყენებულია სხვადასხვა სახის წყაროები, მათ შორის, სამეცნიერო გამოკვლევები, მონოგრაფიები და ინტერნეტ-რესურსები. ყოველივე ამის საფუძველზე ჩამოყალიბულ იქნა ნაშრომის თეორიული, კონცეპტუალურ-ჰიპოთეტური ნაწილი. როგორც აღინიშნა, ემპირიული კვლევისას მივმართეთ სოციალური კვლევის რაოდენობრივ (ანკეტური გამოკითხვა) და თვისებრივ (სიღრმისეული ინტერვიუ და დოკუმენტის ანალიზი) მეთოდებს.

კვლევის პროცესში შემუშავებულ იქნა შემდეგი სახის ჰიპოთეზები: 1) სავარაუდოა, რომ აფსუური და ქართული საზოგადოება მენტალურად არ არის მზად საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისათვის; 2) აგვისტოს ომმა შეცვალა პოლიტიკური პარტიების ძირითადი მიდგომები და პოზიციები აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით; 3) ექსპერტთა საზოგადოება, სავარაუდოდ, სწორ მეცნიერულ დასკვნებს აკეთებს აგვისტოს ომის შემდეგ აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით. თუმცა, შესაძლებელია, ზოგიერთი ექსპერტი მიკერძოებული იყოს, გარკვეული სახელმწიფოების ინტერესების გავლენის ქვეშ იმყოფებოდეს, უჭირდეს ობიექტურობის შენარჩუნება და მოვლენების ადეკვატური შეფასება.

შესავალი

ნაშრომში გატარებულია მოსაზრება, რომ აფხაზეთის კონფლიქტი არ წარმოადგენს ეთნიკურ კონფლიქტს. ეს იყო პოლიტიკური კონფლიქტი - რუსეთ-საქართველოს ომი, ამიტომ ეთნიკური კონფლიქტების შემსწავლელი უზარმაზარი უცხოური (განსაკუთრებით რუსული) მასალა ჩვენ არ გამოგვიყენებია. ამ მხრივ, აფხაზეთის კონფლიქტის მკვლევართათვის (იმათთვის, ვინც არ აძლევს მას ეთნიკური კონფლიქტის კვალიფიკაციას) აუცილებელია, კვლევის დროს დაეყრდნოს სხვა ტიპის ლიტერატურას და მასალებს. რაც შეეხება პოლიტიკური პარტიების მოღვაწეობის სხვადასხვა კუთხით შესწავლა-განალიზებას, არც ამ მხრივ გვაქვს სახარბიელოდ საქმე. საქართველოში პოლიტიკური პარტიები შესწავლილია, ძირითადად, ისტორიული თვალსაზრისით და არა პოლიტიკური მეცნიერების ქრილში. ეს ფაქტი განპირობებულია იმით, რომ საქართველოში პოლიტიკური მეცნიერების განვითარებას დიდი ისტორია არ აქვს, მითუმეტეს, პარტიებისა და პარტიული სისტემების შესწავლას.

იმ პირობებში, როდესაც საკითხის სამეცნიერო შესწავლის დონე არც ისე მაღალია და კვლევისთვის გამოსაყენებელი ლიტერატურა შედარებით მწირი, იძულებული ვიყავით, დაეყრდნობოდით დოკუმენტურ წყაროებს და იმ მასალებს, რაც ჩვენს ხელთ არსებობდა.

ზემოთქმული არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენ პრობლემის კვლევისას უცხოური მასალა არ გამოგვიყენებია. პოლიტიკური შეხედულებების ანალიზის დროს გამოყენებულია ამერიკელი პოლიტოლოგის ენდრიუ ჰეივუდის ცნობილი სახელმძღვანელო - „პოლიტიკა“. დიმიტრი ორეშკინის მიერ აფხაზეთში მიმდინარე მოვლენების შეფასებისას, როდესაც ის ამ პროცესებს ნაციონალიზმის გამოვლენისა და ეროვნული სახელმწიფოს მშენებლობის კვალიფიკაციას აძლევს, - სწორედ ამ უსახური, ძირშივე არასწორი პოზიციის გასაბათილებლად გამოყენებულია ენდრიუ ჰეივუდის ერის და ნაციონალიზმის კლასიკური ფორმულირება.

ნაშრომის სამეცნიერო სიახლედ შეიძლება ჩაითვალოს აფხაზეთის კონფლიქტის შედარება პოსტ-საბჭოთა სივრცისა და აღმოსავლეთ ევროპის, კონკრეტულად, დნესტრისპირეთის, ბოსნიის, სერბეთ-ხორვატიისა და რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტებთან. ამ მხრივ, მაგალითად, საინტერესოა ხორვატია-სერბეთის კონფლიქტი, - თუ როგორ შეძლო ხორვატიამ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა უმოკლეს დროში. ამ საკითხზე სამეცნიერო ნაშრომი არ გამოქვეყნებულა.

კონფლიქტების ანალიზების საკითხები მოცემულია ნაშრომის I თავში. როგორც ავღნიშნეთ, თემატური თვალსაზრისით, საკითხი

სისტემური და თუნდაც ფრაგმენტული სახით არავის შეუსწავლია. ამ საკითხებს პოლიტიკური პარტიების საპროგრამო დოკუმენტებში და პარტიების ლიდერებთან ინტერვიუებში თუ ვნახავთ.

კონკრეტულად „ქართული ოცნება-დემოკრატიული საქართველოს“ პოზიციებისა და მიდგომების გასაგებად გამოვიყენეთ ამ კოალიციის 2012 და 2016 წლების საარჩევნო პროგრამები და ამავე კოალიციის დოკუმენტი „ნაბიჯები უკეთესი მომავლისაკენ“.

„ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ პოზიციების გარკვევისათვის გამოყენებულია შოთა მალაშხიას წიგნი: „კონფლიქტები, პროგნოზირება. საერთაშორისო სამართლებრივი და ეკონომიკური ასპექტები“ და ოფიციალური დოკუმენტი „სახელმწიფოს სტრატეგია ოკუპირებულ ტერიტორიებთან მიმართებაში - ჩართულობა თანამშრომლობის გზით“. ამავე საკითხის კვლევისას გაანალიზებულ იქნა საქართველოს კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ და ამავე კანონში შეტანილი ცვლილებები.

პოლიტიკური პარტიების პოზიციების კვლევისას გამოყენებულია ამ პარტიების საპროგრამო დოკუმენტები: „საქართველოს პრეზიდენტობის კანდიდატის დავით გამყრელიძის საარჩევნო პროგრამა. 24 ნოემბერი, 2007 (ახალი მემაჯვენები)“, „საქართველოს რესპუბლიკური პარტია, წინასაარჩევნო პროგრამა, თბილისი, 2008“, „აფხაზეთში საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების იურისდიქციის გარანტირებული აღდგენის კონცეფცია“ (სახალხო ფრონტი).

პოლიტიკური პარტიების პოზიციების კვლევისას დიდი ადგილი დაიკავა ქართულმა პრესამ: „ახალი თაობა“, „საქართველოს რესპუბლიკა“, „24 საათი“ და ელექტრონული მედიის სხვადასხვა საშუალებებმა; საინფორმაციო სააგენტოებმა: „მედიანიუსი“, „პირველი“, „ინტერპრესნიუსი“, „expertclub.ge“ და სხვებმა.

უცხოელი ექსპერტების პოზიციების კვლევისას ძირითადად გამოყენებულია საინფორმაციო სააგენტო www.interpressnews.ge, რომლის მოცემული ცოდნა-ინფორმაცია საკმაოდ ყოვლისმომცველი იყო.

ქართველი ექსპერტების პოზიციების გამოსაკვლევად გამოყენებულია როგორც ინტერნეტ-რესურსები, ისე ქართული პრესის მონაცემები, ისეთი გამოცემები, როგორებიცაა: „მშვიდობის, დემოკრატიის და განვითარების კავასიური ინსტიტუტი“, „პოლიტიკის ანგარიში“, „ქართულ-რუსული კონფლიქტი“ - მიზეზები, შედეგები, პერსპექტივები.

ჩვენს წინაშე არსებული პრობლემების კვლევისას არაერთხელ შევეხეთ საქართველოს მიმართ რუსული პოლიტიკის გავლენას. ამ მიმართულებით საინტერესოა პროფ. მ. მაცაბერიძის ნაშრომი „რუსეთი და საქართველო პოსტ-საბჭოთა პერიოდში: აგრესიის მეტამორფოზები. პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი. რუსეთი და საქართველოს

აგრესიის გაკვეთილები, თბილისი, 2008". ნაშრომში ავტორი ასაბუთებს რუსეთის მემკვიდრით საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის ფარგლებში აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების შესაძლებლობის უტოპიურობას.

თეორიულ კვლევაში გამოყენებულია აგრეთვე პროფ. მ. მაცაბერიძის სტატია „ეროვნული უსაფრთხოება: ცნება და შინაარსი. პოლიტოლოგიის საკითხები. თბილისი, 1992“, სადაც დასაბუთებულია საქართველოს სამხედრო-პოლიტიკურ ბლოკში (ნატო) შესვლის აუცილებლობა კონფლიქტის გადასაწყვეტად.

აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოსა და მთავრობის დღევანდელი შემადგენლობის საქმიანობის შესახებ სოციოლოგიური გამოკვლევების მონაცემები მოცემულია არასამთავრობო ორგანიზაცია „რეფორმებისა და მონიტორინგის საზოგადოებრივი კვლევების ცენტრის“ მიერ გამოშვებულ გაზეთ „აფხაზეთში“.

აფხაზეთის კონფლიქტის შესახებ მნიშვნელოვანი მასალები მოიპოვება საზოგადოებრივი მოძრაობა „დაბრუნების“ ბროშურაში: „მოსაზრებები აფხაზეთის სტატუსთან დაკავშირებით“.

პრობლემის ანალიზისას გათვალისწინებულია სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორის დაზმირ ჯოჯუას სტატია „ვიტრინიზაციის ქიშკრა - კონფლიქტოლოგიური რომანტიზმი და აფხაზეთის მენტალური დაკარგვის საფრთხე“.

ნაშრომის ერთ-ერთი საკვანძო საკითხის - დიალოგის ფორმატის ანალიზისას გათვალისწინებულია აშშ-ს ყოფილი ელჩების (კენეტ იალოვიცის და ჯონ ჰერბსტის) გამონათქვამები ამ კუთხით, რომელთაგანაც მოპოვებულ იქნა ინტერნეტ რესურსებიდან.

ნაშრომის თეორიულ ნაწილში (პირველი თავი), რომელიც კონფლიქტების სოციალურ თეორიებს შეეხება, შემდეგი სახის ლიტერატურაა განხილული: „კონფლიქტის სოციოლოგიური თეორიები“ (ელ. ვერსია), ნ. ქაჯაია; კონფლიქტის ფსიქოლოგია (ელ. ვერსია), რ. ჯორბენაძე; პოლიტიკური კონფლიქტების მართვა, თბ., 2001. კონფლიქტის სოციალურ-ფსიქოლოგიური თეორიების საფუძველზე განხილულია აფხაზეთის კონფლიქტი.

წიგნში აგრეთვე მოცემულია ჩატარებული ინტერვიუები (პლატფორმა „აფხაზეთა კრების“ ლიდერთან მალხაზ პატარაიასთან, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებულ პროფესორთან დაზმირ ჯოჯუასთან, საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისა და დეოკუპაციის საკითხებთან დაკავშირებული კომისიის მთავარ სპეციალისტ დავით ლაცუზბაიასთან).

ელდარდ შევარდნაძის მმართველობის პერიოდის (1992-2003 წლების) გასაანალიზებლად კვლევისთვის გამოყენებულია იმ პერიოდის

დის საქართველოს პარლამენტის დადგენილებები: 1) საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში აპარტიდული და რასისტული საკანონმდებლო პრაქტიკის შესახებ“, 1994 წლის 10 მარტი; 2) საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „აფხაზეთში კონფლიქტის მოწესრიგების ღონისძიებათა შეახებ“, 1996 წლის 17 აპრილი.

ამავე პერიოდის ანალიზისათვის აგრეთვე გამოყენებულია შემდეგი დოკუმენტები: 1) საქართველოს მოქალაქეთა კავშირის პროექტი აფხაზეთის სტატუსთან დაკავშირებით (1996 წლის ვარიანტი); 2) ერთიან საქართველოში აფხაზეთის სტატუსის განსაზღვრის ძირითადი პრინციპები, საპარლამენტო ფრაქცია „აფხაზეთი“, 1998 წელი.

აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზრის სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი ხაზის გადმოსაცემად გამოყენებულ იქნა შემდეგი დოკუმენტები: 1) აფხაზეთის დევნილი მოსახლეობის წარმომადგენელთა ყრილობის რეზოლუცია „1992-1993 წლებში საქართველოს მიმართ აფხაზეთში განხორციელებული აგრესიის შედეგებისა და პრობლემის მოგვარების შესახებ“, გაზეთი „დაბრუნება“, 26 მაისი, 1994 წელი; 2) „ჩვენ აფხაზეთის დაბრუნება არ გვინდა მხოლოდ“, გაზეთი „დაბრუნება“, 26 მაისი, 1994 წელი; 3) აფხაზეთის განთავისუფლების კავშირის საგანგებო კონფერენციის რეზოლუცია, გაზეთი „დაბრუნება“, ნოემბერი, 1994 წელი; 4) საზოგადოებრივი მოძრაობა „დაბრუნება“, მოსაზრებები აფხაზეთის სტატუსთან დაკავშირებით, 2000 წელი; 5) საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „რუსეთის ფედერაციის მიერ საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის შესახებ“, თბილისი, 2008 წლის 28 აგვისტო.

პრობლემის კვლევა-ძიების დროს აშკარად გამოჩნდა შესაბამისი მასალების ნაკლებობა და სიმწირე, რაც გამოწვეულია გამოსაცვლელი თემის სპეციფიკურობით. ქართულ პოლიტიკურ მეცნიერებაში არ არსებობს ფუნდამენტური კვლევა ქართული პოლიტიკური პარტიებისა და ექსპერტთა საზოგადოების დამოკიდებულების შესახებ აფხაზეთის კონფლიქტისადმი. იქვე აღვნიშნავთ, რომ ამის გამორკვევა ხდებოდა პოლიტიკური პარტიების საარჩევნო პროგრამების საფუძველზე - ფაქტობრივად გარიღლი ადგილიდან.

რაც შეეხება ნაშრომის ერთ-ერთ ქვეთავს, - ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხი აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების საქმეში, - უნდა ითქვას, რომ ამ შემთხვევაში საჭირო ლიტერატურა და მონოგრაფიების სიმწირე არ იყო, პირიქით, აღნიშნული პრობლემების შესახებ არსებობს ცნობილი ქართველი ისტორიკოსების და ენათმეცნიერების ნაშრომები.

ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხში საბჭოთა ისტორიოგრაფიას კონიუქტურული პოზიციები ეკავა. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ყველა ქართველი მეცნიერი იყო აყოლილი ამ საბჭოთა იმპერიულ ტენდენციას და ინერციას.

მაგალითისათვის საკმარისია ივანე ჯავახიშვილი, რომელმაც ეთნოტერიტორიულ იდენტობასთან დაკავშირებით ერთ-ერთი ძირითადი დებულება მოგვცა „ქართველი ერის ისტორიის“ პირველი წიგნის მეორე, 1913 წლის გამოცემაში, სადაც ის კოლხეთის მოსახლეობის ეთნიკურ კუთვნილებას ეხება.

შემდეგ პერიოდში, 1928 წელს, ივანე ჯავახიშვილმა უარი თქვა დებულებაზე, რომ აფშილ-აფხაზები ქართველთა ერთ-ერთი შტოა. ამ ფაქტს თავისი ახსნა აქვს. როგორც ქვემოთ ავღნიშნავთ, ეს იყო იმ იდეოლოგიური ზეწოლის შედეგი, რომელსაც ადგილი ჰქონდა მე-20 საუკუნის 20-30-იან წლებში საბჭოთა ხელისუფლების მხრიდან მეცნიერებაზე, ხელოვნებაზე, ლიტერატურაზე. საბჭოთა ხელისუფლებას უნდოდა გაემართლებინა და ისტორიული დასაბუთება ეპოვა აფხაზეთის ავტონომიასთან 1921-1931 წლების ე.წ. სახელმეკრულებო რესპუბლიკისათვის. საბჭოთა ხელისუფლებისთვის პრინციპული მნიშვნელობა ჰქონდა ეს გაეკეთებინა სწორედ დიდი ივანე ჯავახიშვილის ხელით.

ამავე დროს, არ უნდა დავივიწყოთ ის გარემოება, რომ ივანე ჯავახიშვილის გარშემო ეს 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების სისხლში ჩახშობის შემდეგ ხდებოდა. რა თქმა უნდა, დიდ მეცნიერს გაუჭირდებოდა ამ პირობებში დაეცვა თავისი პოზიციები და ძირითადი დებულებები.

პრობლემის თეორიული კვლევის თვალსაზრისით, საინტერესოა პავლე ინგოროყვას ნაშრომი „გიორგი მერჩულე“, რომელიც 1954 წელს გამოვიდა. ამ წიგნის მე-4 თავი სწორედ აფხაზეთს, ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხს ეხება, რომელიც საფუძვლიანად არის გამოკვლეული.

პავლე ინგოროყვამ მკაცრად გააკრიტიკა ქართულ ისტორიოგრაფიაში არსებული შეხედულებები „აფხაზთა სამეფოს“ შესახებ და დაასაბუთა, რომ ეს შეხედულებები არ შეეფერება ისტორიულ სინამდვილეს.

ნაშრომის სპეციალურ თავში შედარებით ვრცლად არის მიმოხილული პავლე ინგოროყვას შეხედულებანი პრობლემის შესახებ. ლიტერატურის მიმოხილვის ფარგლებში მოგვიწევს პავლე ინგოროყვას ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი დებულების განმეორება, რომელიც საშუალებას მოგვცემს, უკეთ გავიგოთ ამ ფუნდამენტური ნაშრომის ღირებულება ჩვენი კვლევისათვის საჭირო მიმართულებით. პავლე ინგოროყვა წერს: „აფხაზები და აფხაზეთში მოსახლე სხვა ტომები

(აფსილები, მისიმიანები, სანიგები) - ეს ისეთივე ქართველი ტომები იყვნენ, ქართული წარმომადგენისა, ქართულის დიალექტზე მოლაპარაკე, როგორც დასავლეთ საქართველოს დანარჩენი ქართველი ტომები - ქართვები, მეგრელები და სვანები“[1.116-117].

ფაქტობრივად პავლე ინგოროყვა თავისი ფუნდამენტური ნაშრომით მთელ საბჭოთა ისტორიოგრაფიას დაუპირისპირდა. 1954 წლის მერე „გიორგი მერჩულე“ არ გამოცემულა. თუმცა, ის არც არავის აუკრძალავს.

კვლევის კონტექსტიდან გამომდინარე, საინტერესოა ნიკო ბერძენიშვილის ნაშრომები. „საქართველოს ისტორიულ გეოგრაფიაში“ მან სიმართლე თქვა, მაგრამ ცენზურამ აკრძალა.

1990 წელს გამოიცა მისი „საქართველოს ისტორიის საკითხები“, სადაც იგი გარკვევით და მკაფიოდ წერს ეთნოტერიტორიულ იდენტობასთან დაკავშირებით. „...როგორც ფეოდალური ქვეყანა, აფხაზეთი ისეთივე საქართველო იყო და აფხაზი ისეთივე ქართველი იყო, როგორც ეგრისი და მეგრელი, როგორც ჰერეთი და ჰერი, როგორც ქართლი და ქართლელი“[2, 608].

ამავე ნაშრომში ნიკო ბერძენიშვილი განმარტავს, თუ ვინ არის აფხაზეთის ავტოქტონური მოსახლეობა. ფაქტობრივად, ამით მან გააცამტვერა ე. წ. ორაბორიგენობის თეორია და ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხი საჭირო მიმართულებით გადაწყვიტა. ამის მტკიცებულებად ბევრი ციტატის მოყვანა შეიძლება მისი ნაშრომებიდან, მაგრამ ლიტერატურის მიმოხილვის ფორმატი ამის საშუალებას არ იძლევა.

მთლიანად იზიარებს პავლე ინგოროყვას კონცეფციას აკადემიკოსი სიმონ ყაუხჩიშვილი. დიდი მეცნიერი 1957 წელს ჟურნალ „მნათობში“ გამოქვეყნებულ წერილში „გიორგი მერჩულეს გარშემო“ ასაბუთებს, რომ აფხაზი ისეთივე ქართველია, როგორც სხვა ეთნიკური ქართველი და მას ეთნიკურ-ისტორიული წარმომადგენის თვალსაზრისით, სხვა ქართველებთან ერთად ერთ რიგში აყენებს.

სიმონ ყაუხჩიშვილის აზრით, შეუძლებელია გაერთიანებული საქართველოს მეფის ტიტულატურა უცხო ტომის სახელით იწყებოდეს. მისი დასკვნით, აფხაზი ქართველია და აფხაზეთი ისეთივე საქართველოა, როგორც საქართველოს დანარჩენი კუთხეები.

ჩვენი კვლევის მიმართულებით ასევე საინტერესოა და აქტუალურია აკადემიკოს გიორგი ახვლედიანის ნაშრომი „აფხაზეთის ისტორიული ტოპონიმის საკითხისათვის“, რომელიც გამოქვეყნდა 1957 წელს ჟურნალ „მნათობის“ მე-2 ნომერში. იგი ეთანხმება პავლე ინგოროყვას აფხაზეთის ტოპონიმის ქართულ ენობრივ სამყაროსთან კავშირის საკითხში.

მეცნიერი დადებით შეფასებას აძლევს პავლე ინგოროყვას ტოპონიმიკურ ექსპურსს, მაგრამ იგი არ მიაჩნია მისი კონცეფციის დამადასტურებელ ძირითად მასალად. მისი აზრით, ის მხოლოდ ერთგვარი დამატებაა ძირითადი იდეების და დებულების საილუსტრაციოდ.

აღმოსავლეთმცოდნე, პროფესორი დავით კობიძე აფხაზთა ქართველობას ასაბუთებს სპარსული წყაროებით სტატიამი „ტერმინ აფხაზის მნიშვნელობა სპარსული წყაროების მიხედვით“, რომელიც გამოქვეყნდა ჟურნალ „მნათობში“ 1957 წელს. მკვლევარი მთლიანად იზიარებს პავლე ინგოროყვას კონცეფციას და საყვედურობს კიდევ მას სპარსული წყაროების გამოუყენებლობის გამო. დავით კობიძის აზრით, ტერმინი აფხაზი არც ისე იშვიათად გვხვდება ნიზამი განჯელის (მე-12 საუკუნე) თხზულებებში - „საილუმლოებათა საგანძური“, „ხოსროვ შირიანიანი“, „ისქანდერ ნამე“ და იხმარება სწორედ ქართველის სინონიმად. დავით კობიძე მაღალ შეფასებას აძლევს პავლე ინგოროყვას „გიორგი მერჩულეს“ და ის მიაჩნია დიდ მეცნიერულ შენაძენად ქართულ ისტორიოგრაფიაში.

პავლე ინგოროყვას კონცეფციას სრულად დაუჭირა მხარი ისტორიკოსმა, პროფესორმა დ. გოგოლაძემ ნაშრომში „აფხაზთა“ საერისთავოს, დღევანდელი აფხაზეთის, ძველ ეთნოსთა ვინაობის და ეთნოსის მკვიდრობის საკითხი“, რომელიც გამოიცა 1996 წელს. მან მეტად ლოგიკური ახსნა მოგვცა იმის შესახებ, თუ რატომ ვერ ჩაითვლებიან აფსუები დღევანდელი აფხაზეთის მკვიდრ ეთნოსად. მკვლევარი თავის პოზიციებს ამყარებს იმავე ნაშრომში აფხაზეთში არსებული ტოპონიმიკის ანალიზის საფუძველზე. მისი აზრით, აფხაზეთის ტერიტორიაზე ავტოქტონური მოსახლეობა მხოლოდ ქართული კოლხური ტომები შეიძლება ყოფილიყო.

ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხში მეცნიერულად გამართული და მართებული პოზიცია დაიკავა პროფესორმა გერონტი გასვიანმა. მან თავის 1998 წელს გამოცემულ ნაშრომში „აფხაზეთი, ძველი და ახალი აფხაზები“ ხაზი გაუსვა და დაასაბუთა, რომ აფხაზეთის ადგილობრივი მოსახლეობა უძველესი დროიდან ყოველთვის, ისტორიის ყოველ ეტაპზე მხოლოდ ქართული იყო, ხოლო „აფსუები“ ჩრდილო კავკასიიდან ჩამოსული ხალხია.

გამოყენებულ ლიტერატურაში ერთ-ერთ გამორჩეული ადგილი უკავია თანამედროვე ისტორიკოსების და ენათმეცნიერების ნაშრომებს, მათ შორისაა ისტორიკოს ზურაბ რატიანის „წყაროთა ღაღადი, ანუ პირიქითა საქართველო“. ავტორი აკრიტიკებს საბჭოთა ისტორიოგრაფიას სიმართლის დამალვისა და სიყალბის ტირაჟირებისთვის, მხარს უჭერს პავლე ინგოროყვას კონცეფციას და არგუმენტად მოჰყავს

ივანე ჯავახიშვილისა და ნიკო ბერძენიშვილის ნაშრომები. ზურაბ რატიანი აანალიზებს უზარმაზარ ისტორიულ მასალას და ასკვნის, რომ აფხაზი ისტორიულად ისეთივე ქართველია, როგორც საქართველოს სხვა კუთხის წარმომადგენელი და ძირეულად განსხვავდება ჩრდილო კავკასიიდან ჩამოსულ „აფსუთაგან“.

საინტერესოა პროფესორ ავთანდილ სონდულაშვილის ნაშრომი „აფხაზი თუ აფსუა?“. მასში ქართული და უცხოური წყაროების, საარქივო დოკუმენტისა და სამეცნიერო ლიტერატურის საფუძველზე შესწავლილია აფხაზთა ეთნოგენეზი ტოპონიმიკური, ფოლკლორული, ენობრივი, რელიგიური მასალების საფუძველზე.

ჩვენი კვლევისათვის საჭირო მიმართულებით ყურადღებას იმსახურებს აკადემიკოს თამაზ გამყრელიძის სტატია „აფხაზ“-„აბაზგ“-ი და „აბაზა“-„აფსუა“ (ვინ იყვნენ ეთნიკურად და ენობრივად ამ სახელებით აღნიშნული ხალხები?), რომელიც 1991 წელს ჟურნალ „ერში“ გამოქვეყნდა.

ნაშრომის ერთ-ერთ თავში, - „ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხი კონფლიქტის მოგვარების საქმეში“, - გამოყენებულია თამაზ გამყრელიძის ზემოაღნიშნული სტატია, მაგრამ ლიტერატურის მიმოხლვის კონტექსტშიც უპრიანი იქნებოდა მოგვეყვანა ამონარიდის ნაწილი ამ ტერმინების შესახებ. ტერმინ აბაზა-აბაზგიას-აფხაზის შესახებ ღრმა ლინგვისტური ანალიზის შემდეგ მეცნიერი ასკვნის: „შავი ზღვისპირეთის ეთნოკულტურული ვითარება ახალი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეში გვკარნახობს შესაძლებლობას „აფხაზ“ – „აბაზგ“-ებში საკუთრივ დასავლურ ქართველური წარმომავლობის ტომები დავინახოთ, რომლებიც ახლო მონათესავენი უნდა ყოფილიყვნენ ძველ კოლხეთში მობინადრე სვანური და მეგრულ-ლაზური ტომებისა. თვით უძველესი სახელწოდება ამ ტომებისა „აფხაზ“ - რომელიც ბერძნულ მეტყველებაში „აბაგზ“ – „აბაზდ“ ფორმად გარდაიქმნა, აგებულია თვალსაზრისით, საკუთრივ ქართველურია...“[3,7].

აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით საინტერესოა მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის კვლევები. მანგლისისა და თეთრიწყაროს მიტროპოლიტი ნაშრომში „ადიდეს დამკვიდრება ჩრდილოეთ კავკასიასა და აფხაზეთ-საქართველოში (XV-XVII საუკუნეებში)“ აღნიშნავს, რომ თვითმარქვია აფხაზები ანუ აფსუები არ წარმოადგენენ დღევანდელი აფხაზეთის აბორიგენ მოსახლეობას, რომ ისინი მოსულნი არიან ძირძველ ქართულ მიწაზე და ფაქტობრივად, მისი ათვისება-დაპყრობა მოახდინეს.

ქართული პოსტსაბჭოთა პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ელიტა ზემოხსენებულ პრობლემას - ტერმინ „აფხაზის“ ქართულ-ეთნიკურ სივრცეში დაბრუნებას, გარკვეული გამონაკლისის გარდა, გულ-

გრილად შეხვდა და ვერ გააცნობიერა ამ მეტად აქტუალური საკითხის მნიშვნელობა. ამ მხრივ, გამოირჩეულია აკაკი ბაქრაძის საპროგრამო მნიშვნელობის მქონე პუბლიკაციები. იგი სტატიიში „დავაბრუნოთ აფხაზები აფხაზეთში“ წერს: „...უგუნურობის, უდარდელობის, ზერელობის გამო ქართველებს საბედისწერო შეცდომა მოგვივიდა, როცა რუსული პროპაგანდის ანკესს წამოვეგეთ და უცხო ხალხს - აფსუას აფხაზი შევარქვით და საკუთარი მიწა-წყალი დავუთმეთ. ახლა აფსუა ამით სარგებლობს: ეთნონიმსაც გვართმევს, მიწა-წყალსაც და საკუთარი სახლ-კარიდან გვერეკება. დღეს აფხაზეთიდან აფხაზები გამოდევნილები არიან, ამიტომ ლოზუნგი უნდა იყოს: დავაბრუნოთ აფხაზები, აფხაზეთში! ყველა დოკუმენტიც, სამართლებრივი თუ პოლიტიკური ამ თვალსაზრისით უნდა დაიწეროს“ [4. 1].

აკაკი ბაქრაძემ თავის დროზე დადებითი შეფასება მისცა პავლე ინგოროყვას „გიორგი მერჩულეს“. მისი აზრით, ჩვენ რომ გაგვეთვალისწინებინა ამ ნაშრომში გადმოცემული და დასაბუთებული დებულებები, დღეს ასეთი ანეკდოტური მდგომარეობა არ გვექნებოდაო.

აკაკი ბაქრაძემ აღნიშნულ პრობლემას მიუძღვნა კიდევ ერთ-ერთი საინტერესო სტატია სახელწოდებით „კონფლიქტი“, სადაც იგი პარალელურად ავლებს გერმანია-საქართველოსა და იტალია-საქართველოს შორის. ამ პარალელებით მას იმის თქმა სურს, რომ, როგორც გერმანია გააერთიანა გერმანელმა ტომმა, იტალია - იტალიურმა ტომმა, ასევე საქართველო გააერთიანა ქართულმა ტომმა - აფხაზებმა. მისი აზრით, სხვა უცხო ტომს ქვეყნის გაერთიანება არ ძალუძს.

ზვიად გამსახურდია ერთ-ერთი გამონაკლისია იმათ შორის, ვინც აბსოლუტურად სწორად და მეცნიერული სიზუსტით განიხილავს აკაკის პრობლემას და განასხვავებს ერთმანეთისგან ტერმინ „აფსუას“ ტერმინ „აფხაზ“-ისგან. იგი წერილში „ანდრეი სახაროვისადმი“ [5] აღნიშნავს, რომ საქართველოს მეორე სახელი ისტორიულად აფხაზეთი იყო და ამის დასადასტურებლად სახაროვს მიუთითებს, როგორც დიდ საბჭოთა ენციკლოპედიაზე, სადაც აღნიშნული იყო, რომ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე პირველი ათასწლეულის შუა ხანებში ადგილობრივი ეთნიკური ტიპის ჩამოყალიბებისას აფხაზეთი კოლხიდის ნაწილს შეადგენდა, ასევე მიუთითებდა ნიზამი განჯელის მე-12 საუკუნის ცნობილ პოემაზე „ისკანდერ ნამეზე“, რომელშიც აფხაზეთის, ანუ ასე მოიხსენიებოდა მაშინ საქართველო, დედაქალაქად დასახელებულია ტფილისი.

ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში არსებული ორი ძირითადი მიმართულება აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრასთან დაკავშირებით

საკვლევი თემის გასაანალიზებლად აუცილებელია შემდეგი განმარტება: კვლევის მიზანი არ არის აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის გზების ძიებასთან დაკავშირებით ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზროვნების მთლიანად და სრულად გადმოცემა. ეს შეუძლებელია ნაშრომის ერთი ნაწილის ფარგლებში. ამიტომ, ვცდილობთ, გამოვკვეთოთ ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში არსებული ძირითადი მიმართულებები და ტენდენციები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ქართულ პოლიტიკურ სინამდვილეში. საკითხის ამ მიმართულებით კვლევა-ძიების დროს ვცდილობთ, მაქსიმალურად ობიექტური ვიყოთ და არ მოვწყდეთ რეალობას.

ქართველი საზოგადოების პოლიტიკურ აზროვნებაში აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით ორი ძირითადი მიმართულება იკვეთება:

ილუზორულ-ეთნოკრატიული (პრივილეგირებული ეთნოსის) ფუნდამენტალიზმის და სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი. რაც შეეხება ქრონოლოგიურ ჩარჩოებს, ის მკაცრად შემოსაზღვრული და შეზღუდული არ არის. მასალის გადმოცემისა და ანალიზის დროს უახლესი ისტორიის სხვადასხვა პერიოდებში ჩახედვა გვიწევს.

ამავე დროს, სანამ უშუალოდ გადავიდოდეთ ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზროვნების მიმართულებების დახასიათებაზე, მიგვაჩნია, რომ აუცილებელია აფხაზეთის კონფლიქტის შედარება პოსტსაბჭოთა და აღმოსავლეთ ევროპის სხვა კონფლიქტებთან. საჭიროდ ჩავთვალეთ, აქვე მოკლედ მიმოგვეხილა კონფლიქტების სოციალური თეორიები. სწორედ ამგვარად შევძლებთ ჩვენთვის საჭირო საკითხის გაანალიზებას.

§1. აფხაზეთის კონფლიქტი კონფლიქტების სოციალური თეორიების ქრილში (რ. დარენდორფი, ლ. კოზერი, კ. ბოულდინგი, კ. ლევინი)

დასავლელი სოციოლოგების მიერ კონფლიქტი სოციალურ ფენომენად არის მიჩნეული. ინგლისელ სოციოლოგ ჰ. სპენსერს მიაჩ-

ნდა, რომ კონფლიქტი „საზოგადოების ისტორიაში აუცილებელი მოვლენა და სოციალური განვითარების სტიმულია“ [6].

სოციალური თეორიების უმეტესობა კონფლიქტს აგრესიასთან, საფრთხესთან, უთანხმოებასთან და მტრობასთან აიგივებს. ამიტომ იგი არასასურველ მოვლენათა რიგს მიეკუთვნება, რომელსაც უნდა ვერიდოთ. კონფლიქტისადმი მსგავსი მიდგომით ხასიათდება ლ. უორდის, ტ. ვებლენის, ე. როსის, ა. სმოლის და კ. ლევინის ნაშრომები, რომლებიც, თავის მხრივ, მ. ვებერის ბიუროკრატიის თეორიას ემყარებიან.

სოციოლოგიის გერმანელი კლასიკოსი გ. ზიმელი კონფლიქტს დავასთან აიგივებდა, რომელიც ფსიქოლოგიური ფაქტორებით განპირობებულ მოვლენად მიაჩნდა.

ა) საზოგადოების კონფლიქტოლოგიური მოდელი - რ. დარენდორფი

ზოგადად, სოციალურ მეცნიერებებში გავრცელებული კონფლიქტოლოგიური პარადიგმის ავტორად რაღაც დარენდორფი მიიჩნევა, რომელიც, თავის მხრივ, კონფლიქტის სოციალურ-კლასობრივ თეორიას (კ. მარქსი) ემყარება.

დარენდორფს მიაჩნდა, რომ კონფლიქტი ყოველთვის ყველგან გვხვდება და მისი იგნორირება შეუძლებელია. უფრო მეტიც, საზოგადოების ტრანსფორმაცია კონფლიქტების გარეშე წარმოუდგენელია. საზოგადოება და რიგი სოციალური პროცესები გაუგებარი იქნება ისეთი კატეგორიების გარეშე, როგორებიცაა ინტეგრაცია და კონფლიქტი, - მიაჩნდა რ. დარენდორფს. აქედან გამომდინარე სოციალური რეალობისთვის დამახასიათებელი უმთავრესი ნიშნებია: სოციალური სისტემების კონფლიქტურ სიტუაციაში ყოფნა; კონფლიქტური ინტერესების ოპოზიციურ პოლუსზე კონცენტრირება, რომელიც სოციალურ სტრუქტურაზე ახდენს გავლენას; ინტერესთა წინააღმდეგობა, როგორც ძალაუფლების განაწილების შედეგი; კონფლიქტის დიალექტიკური ბუნება (რომელიმე ერთი კონფლიქტის მოგვარება შეიძლება სხვა, ახალი კონფლიქტის წყაროდ იქცეს); კონფლიქტურ წინააღმდეგობათა ციკლურობა[7].

რაღაც დარენდორფის აზრით, კონფლიქტის დასარეგულირებლად სულ მცირე სამი პირობაა აუცილებელი: 1) სხვადასხვა სახის განსხვავებულ მოსაზრებათა აღიარება, 2) კონფლიქტში ჩართულ მხარეთა ორგანიზების მაღალი დონე და 3) თამაშის წესები, რომლებსაც კონფლიქტში ჩართული მხარეები იცავენ.

ბ) კონფლიქტის პოზიტიურ-ფუნქციონალური თეორია - ლ. კოზერი

ლუის კოზერის კონფლიქტის პოზიტიურ-ფუნქციონალური თე-

ორიის მიხედვით, სოციალური სამყარო შეიძლება განვიხილოთ, როგორც სხვადასხვა ურთიერთდაკავშირებული ნაწილების ერთიანობა. აქედან გამომდინარე, ნებისმიერ სოციალურ სისტემას დისბალანსი, დაძაბულობა, ინტერესთა შეჯახება, კონფლიქტები ახასიათებს, რომლებიც ამ სისტემაზე დამანგრეველად მოქმედებენ, მაგრამ ზოგჯერ კონფლიქტების დახმარებით სოციალური სისტემა გარემოსთან ადაპტირების უნარს იმყარებს [7]. ლ. კოზერის მიხედვით, კონფლიქტი იდეოლოგიური მოვლენაა, რომელშიც ინდივიდები და სოციალური ჯგუფები იბრძვიან ძალაუფლებისათვის, სოციალური და პოლიტიკური სტატუსის ცვლილებისათვის, შემოსავლების განაწილებისა და ღირებულებათა გადაფასებისათვის. ამ ბრძოლაში გზა ეხსნება სხვადასხვა სახის ინოვაციებს. ამით კოზერი კონფლიქტის პოზიტიურ ფუნქციებზე აკეთებს აქცენტებს. მათგან ძირითადია კომუნიკაციური და ინსტიტუციური ფუნქციები. კომუნიკაციური ფუნქცია გულისხმობს გარემომცველ რეალობაზე ახალი ცოდნისა და ინფორმაციის მიღებას, ხოლო ინსტიტუციონალურში იგულისხმება კონფლიქტების შედეგად ახალი სოციალური ინსტიტუტების შექმნა.

გ) კონფლიქტის ზოგადი თეორია - კ. ბოულდინგი

კენეტ ბოულდინგის კონფლიქტის ზოგადი თეორიის მიხედვით, ნებისმიერ კონფლიქტს განვითარების საერთო ტენდენციები ახასიათებს. მისი მტკიცებით, კონფლიქტი ადამიანური ბუნების ნაწილია და ამდენად, იგი დამასახიათებელია საზოგადოებრივი ცხოვრებისათვის. კონფლიქტს კ. ბოულდინგის მიხედვით, ორი, სტატიკური და დინამიკური, ასპექტი გააჩნია. კონფლიქტის სტატიკურ ნაწილს ეხება ეთნიკურ, რელიგიურ და პროფესიულ კონფლიქტებს, ხოლო დინამიკური ასპექტი კონფლიქტურ სიტუაციაში მყოფი მხარეების საპასუხო რეაქციებს გულისხმობს. [7]

დ) კონფლიქტი და რაციონალური არჩევანის თეორია

თანამედროვე სოციოლოგიაში პოლიტიკურ ცხოვრებასა და პოლიტიკურ ურთიერთობებს ხშირად რაციონალური არჩევანის თეორიის თვალსაზრისითაც განიხილავენ. ტრადიციული გაგებით, ამ შემთხვევაში საქმე ეხება საზოგადოებას, რომელიც სრულიად რაციონალიზებულია, რა დროსაც პოლიტიკურ ცხოვრებაში ადამიანისათვის დამახასიათებელი ეგოიზმი, პრაგმატიზმი და მერკანტილიზმი იჩენს თავს.

რაციონალური არჩევანის თეორია კონფლიქტებს ბაზართან აიგივებს. ამის მიხედვით ხმარობენ ე. წ. პოლიტიკური ბაზრის ცნებას. პოლიტიკური ორგანიზაციები ამ შემთხვევაში პოლიტიკურ ღირებულებათა მწარმოებელ ფირმებთანაა გათანაბრებული. ამ თეორიის პოპულარული ცნებაა პოლიტიკური კაპიტალი და ა. შ. სოციოლოგი-

ური გაგებით, რაციონალური არჩევანის თეორია კარგად ესადაგება პოსტმოდერნულ საზოგადოებას და ამ საზოგადოებაში მიმდინარე ტრანსფორმაციებს, თუნდაც - ტრანსპოლიტიკურს.

ე) კონფლიქტები და სოციალური გაცვლის თეორია

სოციალური გაცვლის თეორეტიკოსების (ჯ. ჰომანსი და პ. ბლაუ) აზრით, სოციალური ინტერაქცია გაცვლის პრინციპს ემყარება და გაცვლა-ნაცვალგების საფუძველზე იმართება. „როდესაც ვინმე ჩვენთვის ირჩება, ყურადღებას გვაქცევს ან რაიმეს გვაძლევს, ნაცვალგება მოითხოვს, რომ ჩვენც შესაბამისად გადავიხადოთ და დავიცვათ ბალანსი ე. წ. სოციალური აღრიცხვის წიგნში. ბლაუ გაცვლას ეკონომიკური თვალსაზრისით განიხილავდა, ჰომანსი კი ბიჰევიორიზმს უსადაგებდა, ანუ მას მიაჩნდა, რომ ადამიანი უფრო ხშირად იმ ქცევას იმეორებს, რომელმაც მას წარსულში რაიმე ჯილდო ან წარმატება მოუტანა. ამ თეორიის მიხედვით, ადამიანთა ინტერაქციას სწორედ გაცვლა წარმართავს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი იმის გადაწყვეტის დროს, რა მოიმოქმედოს, აფასებს პოტენციურ სარგებელსა და ხარჯებს და მათ დაბალანსებას ცდილობს“ [8,155], რაც ტექნოლოგიურად მაღალგანვითარებულ საზოგადოებას ახასიათებს.

სოციალური გაცვლის თეორიის მიხედვით, პოლიტიკური კონფლიქტებიც ნაცვალგების პრინციპის საფუძველზე უნდა განვიხილოთ.

ვ) კურტ ლევინის თეორია

აღსანიშნავია აგრეთვე კონფლიქტების ფსიქოლოგიური თეორიები, რომელთაგან საყურადღებოა კურტ ლევინის „ველის, ანუ კლიმატის თეორია“. მის მიხედვით, კონფლიქტის დარეგულირებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ე. წ. „ველის, ანუ კლიმატის ცნებას“, რაც კონფლიქტის ფსიქოლოგიურ ატმოსფეროს გულისხმობს, რომელიც შეიძლება იყოს დაძაბული, მეგობრული ან მკვეთრად გამოსატულად მტრული. „კონფლიქტის ფსიქოლოგიური პორტრეტი ისეთი ფაქტორებისაგან შედგება, როგორებიცაა: მიზნები, სტიმულები, მოთხოვნები, სოციალური ურთიერთობები“ [9,18]. კ. ლევინის თეორიის მიხედვით, კონფლიქტის მოგვარება დიდწილად მრავალპლანიან ურთიერთობებზეა დამოკიდებული.

თუ კონფლიქტის ძირითადი სოციალური თეორიების ფონზე განვიხილავთ „აფხაზეთის კონფლიქტს“, შეიძლება დავასკვნათ, რომ თითოეული მათგანის (ველისსხმოთ კონფლიქტის სოციალურ თეორიებს) ძირითადი პრინციპების გათვალისწინება აუცილებელია, განსაკუთრებით, რაციონალური არჩევანისა და სოციალური გაცვლის

თეორიებისა, მაგრამ „აფხაზეთის კონფლიქტის“ გასაღებს არცერთი მათგანი არ წარმოადგენს.

„აფხაზეთის კონფლიქტის“ გადაჭრის გზების ძიებისას ურიგო არ იქნებოდა ფსიქოლოგიური თეორიების თუნდაც ზოგადი პრინციპების გათვალისწინება. კერძოდ, „ყურადღება უნდა მიექცეს კონფლიქტის მონაწილეთა სიდრმისეულ ფსიქოლოგიურ მხარეს. ძირითადი აქცენტები უნდა გაკეთდეს საბაზისო მოთხოვნილებებზე: უსაფრთხოება, იდენტურობა და სხვ“ [10,99].

პოლიტიკური კონფლიქტების მოგვარებისას დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე „ძალთა ბალანსის“ თეორიის გათვალისწინებასაც, რადგანაც ძალთა ბალანსზეა დამოკიდებული კონფლიქტში ჩართულ მხარეთა ქცევები. საერთოდ, კონფლიქტების გადწყვეტის ორი ძირითადი გზაა ცნობილი: ძალისმიერი და მშვიდობიანი ანუ ე. წ. „ინტერესებზე დამყარებული“, თანამშრომლობითი.

კონფლიქტის სოციალური თეორიების განხილვა და ინტერპრეტაცია კიდევ ერთხელ აჩვენებს იმას, თუ რა მეტად რთულ რეალობასთან გაქვს საქმე „აფხაზეთის კონფლიქტის“ სახით.

§2. აფხაზეთის კონფლიქტის შედარება პოსტსაბჭოთა და აღმოსავლეთ ევროპის სხვა კონფლიქტებთან

მეცნიერული კვლევები უშუალო კავშირში უნდა იყოს ახალ ვითარებასთან. თუნდაც, ავიღოთ აფხაზეთის კონფლიქტის შედარება სხვა კონფლიქტებთან. ამ მხრივ საინტერესო მაგალითია ხორვატია. არავის არ შეუწავლია, თუ როგორ შეძლო ხორვატიამ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა. მართალია, მოლდავეთმა ნეიტრალიტეტი გამოაცხადა, მაგრამ ტერიტორიული მთლიანობის პრობლემა მაინც აქვს.

სხვა შედარებისათვის ავიღოთ, თუნდაც, დნესტრისპირეთის კონფლიქტი. 1) კონფლიქტის ფაბულა ასეთია: ეს არის რუსეთ-მოლდოვის სახელმწიფოთაშორისი ტერიტორიული კონფლიქტი და არა ეთნოკონფლიქტი, რაც ამსგავსებს ჩვენს კონფლიქტთან; 2) ტირასპოლის სეპარატისტული რეჟიმი უკანონო, არალეგიტიმური და დანაშაულებრივია, რადგან მისი ქმედება ხელყოფს მოლდოვის სახელმწიფოებრივ მთლიანობას. ეს მეორე მსგავსი ნიშანია ჩვენს კონფლიქტთან; 3) დნესტრისპირეთის კონფლიქტი რუსეთის მიერ გამოყენებულია მოლდოვის ევროატლანტიკური არჩევანისა და ისტორიულ სამშობლოსთან რუმინეთთან გაერთიანების დასაბლოკად, რაც აფხაზეთის კონფლიქტთან შედარებით ასევე არის როგორც მსგავსება,

ისე ფუნქციონალური განსხვავება; 4) საერთაშორისო მოთამაშეების მხრივ მოლდოვას ჰყავს უშუალო ისტორიული მოკავშირე, ჩვენ კი - არა. ამ კონფლიქტის გამო აღგილი არ ჰქონია რუსეთ - მოლდოვის ომს, ამიტომ კონფლიქტის პარადიგმა არ შეცვლილა დაწყების მომენტიდან დღემდე, - როგორც იყო 1992 წელს, იგივე დარჩა [11].

კონფლიქტების შედარებითი ანალიზის შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ თითქოს საქართველოს ინტერესების ხარჯზე, რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზაციის შემთხვევაში, შესაძლებელია კონფლიქტის მოწესრიგების პროცესში სასიკეთო ძვრები, რაც ძირშივე არასწორი და იმთავითვე აბსურდულია. ამავე დროს, ამგვარი მიდგომა გარკვეული მიზანდასახულობის მქონე აბერაციას წარმოადგენს. კონფლიქტის მოწესრიგების პროცესში რაიმე სასიკეთო ძვრების იმედით მოლდოვის ხელისუფლებამ ქვეყნის დამოუკიდებლობის გამოცხადების დროინდელ პლატფორმაზე უარი თქვა: კერძოდ, რუმინეთთან, ისტორიულ სამშობლოსთან შეერთებაზე, ან განსაკუთრებული სტატუსის სახელმწიფოთაშორის კონფედერაციასა და ამით ისტორიული სამართლიანობის აღდგენაზე. ამავე დროს, მოლდოვამ გამოაცხადა ნეიტრალიტეტი და უარი თქვა ბლოკურ საგარეო პოლიტიკაზე. ის მზად იყო მიეღო დნეპრისპირეთის რუსულენოვანი მოსახლეობა პრეფერენციული (უპირატესობა სხვებთან შედარებით) კულტურული კანონმდებლობის სახით. ეს ეხებოდა როგორც რუსულ, ისე გაგაუზების ენას (თურქული ტომი). მიუხედავად ყოველივე ზემოთქმულისა, დნეპრისპირეთის კონფლიქტი გაყინულია და რუსეთი კონფლიქტის მოუწესრიგებლობის გარანტირებულ პოლიტიკას ეწევა.

საინტერესოა აგრეთვე ბოსნიის კონფლიქტი. „ერთ დროს ხშირად აპელირებდნენ ბოსნიის მოღელზე - სამი ეთნიკური თემი და თითოეულს უნდა ჰქონდეს დამოუკიდებელი პოლიტიკური სტატუსი და ამის შემდეგ ისინი ქმნიან კონფედერაციულ სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნს. ფაქტობრივად ბოსნია წარმოადგენს არა საკავშირო სახელმწიფოს, არამედ სახელმწიფოთა შორის კონფედერაციას (სერბები, ხორვატები და ბოსნიელი მუსლიმანები). არსებობს ორი სახელმწიფოებრივი ერთეულის - სერბეთის რესპუბლიკა და მუსულმანურ - ხორვატიული ფედერაცია, რომელთაც გააჩნიათ საკუთარი პარლამენტები, კონსტიტუციები, მთავრობები და ამასთან ერთად, კონფედერაციულ დონეზე ქმნიან საერთო პარლამენტს და პრეზიდენტის ინსტიტუტს ანუ ერთდროულად სამი კაცია პრეზიდენტი. ბოსნიის მოღელის აფხაზეთზე პროვოცირება ნიშნავს: 1) იქმნება საქართველო-აფხაზეთის კონფედერაცია; 2) აფხაზეთის შიგნით იქმნება, ქართული და აფხაზური ეთნიკური თემების კონფედერაცია, რაც კატაგორიულად მიუღებელია ჩვენთვის“ [11].

აქტუალური და საინტერესოა ხორვატია-სერბეთის კონფლიქტი სერბსა და კრაინას გამო. სერბსა და კრაინაში ცხოვრობენ ეთნიკური სერბები. ხორვატიას სერბები ართმევდნენ ეთნიკური სერბებით დასახლებულ ტერიტორიას. ამ მხრივ, განსხვავებული ვითარებაა რუსეთთან მიმართებაში. რუსეთს აფხაზეთში კონფლიქტურ ტერიტორიაზე მცხოვრებ მოსახლეობასთან ეთნიკური იდენტობა არ აკავშირებს, როგორც, მაგალითად, ესტონეთში.

როგორც კი შეიქმნა ხელსაყრელი ვითარება - გერმანიის მხარდაჭერა და ასევე ხელსაყრელი საერთაშორისო მდგომარეობა, ხორვატიამ რამოდენიმე დღეში აღიდგინა ტერიტორიული მთლიანობა. ჩვენ მხარს ვუჭერთ ამ მოდელს.

ზოგადად, ლიბერალები აპრიორულად გამორიცხავენ არაპოპულარულ სამხედრო გზას. ამის საპირწონედ, ეროვნულ-კონსერვატორები არც ერთ გზას წინასწარ არ გამორიცხავენ. კონფლიქტის მოწესრიგების გზების, სტრატეგიული და ტაქტიკური ნაბიჯების არჩევანი უნდა განაპირობოს კონკრეტულმა ვითარებამ და არა მშვიდობის მშენებლობის წინასწარ აკვიატებულმა მოსაზრებებმა, კონცეფციებმა. მოწესრიგების დეტერმინანტი და პრიორიტეტი უნდა განსაზღვროს მოწესრიგების რეალიზაციის მომენტში შექმნილმა ვითარებამ და არა აპრიორულმა კონცეფციებმა და დოქტრინალურმა დებულებებმა მშვიდობის მშენებლობის შესახებ.

გერმანიამ ჯერ მხარი დაუჭირა ფრენიო ტუჯმანის სამხედრო გზას, მაგრამ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის შემდეგ, ხორვატიის ხელისუფლებას კატეგორიულად მოთხოვა სერბი უმცირესობების კანონიერი უფლებებისა და მოთხოვნილებების გარანტირება და მონიტორინგი გაუწია კიდეც ამ პროცესს. სწორედ ეს არის რადიკალური განსხვავება კონფლიქტის მოწესრიგების რუსულ და ევროპულ სტრატეგიებს შორის. ევროპული სტრატეგიები მაინც თანასწორობაზე და ინტერესთა ბალანსზეა დაფუძნებული, რუსული სტრატეგია კი ცალმხრივია და მეორე მხარეს არ ითვალისწინებს.

კონფლიქტის მოწესრიგების ევროპული სტრატეგიის მაგალითია კოსოვო. კოსოვო სერბებს წაართვეს და დასავლეთის დემოკრატიებმა აღიარეს დამოუკიდებლად, მაგრამ გაკეთდა ორი რამ: 1) კოსოველი ალბანელები აიძულეს იქ მცხოვრები სერბების უფლებების დაცვა (სერბული თვითმმართველობა, სკოლები, სერბული პოლიცია); 2) აკრძალულია ალბანეთთან კოსოვოს შეერთება, თუნდაც რეფერენდუმის გზით.

რაც შეეხება რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტს, აქ მოლდოვის კონფლიქტთან გარკვეული ანალოგია გვაქვს. დნესტრისპირეთსა და აღმოსავლეთ უკრაინაში რუსულენოვანი მოსახლეობაა. მეიდანის

ევროკავშირისკენ უფრო იყო ორიენტირებული, ვიდრე ნატოსკენ. დღევანდელ უკრაინას აქვს ნატოსკენ კურსი. ომის დაწყების დროს ეს ასე არ იყო, რაც ანალოგიაა ჩვენს კონფლიქტთან. კონფლიქტის დაწყების დროს: აფხაზებს ავტონომია ჰქონდათ, დონბასისა და დღუგანსკის ოლქებს არა. არის კიდევ ერთი მსგავსება, ჩვენსა და რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტს შორის, რომელიც იდეოლოგიურ მოტივაცი-აშია. ორივე შემთხვევაში რუსები ამბობდნენ და ამბობენ, რომ იცავენ ადგილობრივ მოსახლეობას ბენდერული რეჟიმისა და თბილისის რეჟიმის ვითარებაში მოსალოდნელი გენოციდისგან.

სწორედ ამიტომ, სხვა კონფლიქტებთან აფხაზეთის კონფლიქტის შედარება-ანალიზისა და კონფლიქტების თეორიების მოკლედ მიმოხილვის ფონზე, მართებულად მივიჩნიეთ, მსჯელობა არსებით პრობლემაზე მსჯელობა აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის გზების ძიებასთან დაკავშირებით ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში მოცემულ ორ ძირითად ხაზზე, მიმართულებაზე. პრობლემის რეტროსპექტული წარმოდგენა-გააზრება საშუალებას გვაძლევს გამოვკვეთოთ ორი ძირითადი ხაზი: ილუზორულ-ეთნოკრატიული(პრივილეგირებული ეთნოსის) ფუნდამენტალიზმის და სახელმწიფოებრივ - სამართლებრივი.

§3. ილუზორულ-ეთნოკრატიული (პრივილეგირებული ეთნოსის) ფუნდამენტალიზმის მიმართულება

პირველ ხაზს საქართველოს უახლოეს ისტორიაში საფუძველი ედუარდ შევარდნაძემ დაუდო, რომელსაც, ბუნებრივია, საბჭოთა პოლიტიკურ სისტემაში თავისი პოლიტიკური წინაპრები ჰყავდა. ამ კუთხით აფხაზეთის პრობლემა ერთბაშად, მყისიერად არ წარმოქმნილი. მას თავისი ისტორია აქვს, რომელზედაც აქ არ გავჩერდებით და არც წარმოადგენს ჩვენი კვლევა-ძიების საგანს, თუმცა, კვლევის ძირითადი საკითხის განხილვის დროს ზოგიერთ ეპიზოდზე, საჭირო კონტექსტის გათვალისწინებით, ყურადღების გამახვილება მოგვიწევს.

ედუარდ შევარდნაძემ და მისმა გუნდმა ნეგატიური როლი ითამაშა საქართველოს უახლოეს ისტორიაში, კერძოდ, რუსეთ-საქართველოს ომის დროს აფხაზეთში. მისი და მისი გუნდის მიერ გატარებულმა პოლიტიკამ სოხუმის დაცემა გამოიწვია 1993 წლის 27 სექტემბერს. მხედველობაში გვაქვს ომის 1993 წლის 15 მარტის ეპიზოდი, როცა ქართულმა ჯარმა ბრწყინვალე გამარჯვება მოიპოვა და არსებობდა რეალური შესაძლებლობა მდინარე ფსოვზე, რუსეთი-საქა-

რთველოს საზღვარზე, გასვლისა და ომის საქართველოს სასარგებლოდ გადაწყვეტისთვის.

ქართული ჯარი მთლიანად განიარაღებული იქნა ამ გამარჯვების ეპიზოდის შემდეგ, როცა 1993 წლის 27 ივლისს სოჭის დოკუმენტს მოეწერა ხელი, რომელიც ადასტურებდა, ხელ-ფეხს უხსნიდა არძინბას რეჟიმის სოხუმში შესვლას, ფაქტობრივად, ლეგიტიმური გზით.

„შევარდნაძის ხელისუფლებას აფხაზეთის ომისათვის შესაბამისი კვალიფიკაცია არ მიუცია. ეს მოვლენები საღებოდა, როგორც ქართულ-აფხაზური დაპირისპირება. მაშინდელი ქართული ხელისუფლება არ ლაპარაკობს სიმართლეს რუსეთზე. ისინი ამბობენ, რომ ეთნიკური წმენდა და გენოციდი ჩაიდინეს აფხაზმა სეპარატისტებმა და სხვადასხვა ჯგუფებმა ჩრდილო კავკასიიდან. ჩვენ ვლაპარაკობდით ოკუპაციაზე, მაგრამ ხელისუფლება არ აფიქსირებდა, თუ ვინაა ოკუპანტი“ [12].

ზემოთ მოყვანილ შეხედულებას ადასტურებს საქართველოს პარლამენტის 1994 წლის 10 მარტის დადგენილება, სადაც წერია: „აფხაზი სეპარატისტები, მათთან ალიანსში მყოფი გარეშე რეაქციული ძალები და დაქირავებულები, რომლებიც აფხაზეთის რეგიონში ძალადობით დაეუფლნენ სუვერენული საქართველოს ტერიტორიას, ცივილიზებული მსოფლიოს თვალწინ აგრძელებენ თანამედროვეობისთვის უპრეცედენტო ეთნიკურ წმენდას, მშვიდობიანი ქართველი მოსახლეობის ჟლეტას. გრძელდება ასიათასობით ადამიანის ლტოლვილებად და ხიზნებად გადაქცევის პროცესი, ხორციელდება გენოციდის სრულმასშტაბიანი პოლიტიკა, ხელყოფილია საერთაშორისო სამართლის პრინციპები, საქართველოს კანონმდებლობა, ადამიანის უფლებათა საყოველთაოდ აღიარებული ელემენტარული ნორმები“ [13].

საერთაშორისო მასშტაბითაც არაერთხელ დადასტურდა აფხაზეთში ქართული მოსახლეობის ეთნიკური წმენდა: ეუთოს ბუდაპეშტის (1994 წელი), ლისაბონის (1996 წელი), ვარშავის (1997 წელი), სტამბულის (1999 წელი) სამიტებზე, მაგრამ, სამწუხაროდ, არც ამ მაღალი ტრიბუნებიდან ლაპარაკობენ ეთნიკური წმენდის ავტორზე - რუსეთზე. ამის მიზეზი საქართველოს მაშინდელი ხელისუფლების პოზიციაა. მოვლენის, კონფლიქტის არასწორი და კონიუქტურული შეფასება არის საფუძველი არასწორი ნაბიჯების გადადგმისა, არასწორი პერსპექტივების დასახვისა კონფლიქტის მოგვარების საკითხებში, როცა არ არის გამოიჭნული ერთმანეთისგან ეთნიკური წმენდისა და გენოციდის შემსრულებელი და ორგანიზატორი.

ედუარდ შევარდნაძის ხელისუფლების ილუზორულ-ეთნოკრატიული ფუნდამენტალიზმის პოზიციებზე უნდა ვიმსჯელოთ იმ ოფი-

ციალური დოკუმენტების საფუძველზე, რომლებიც მისი მმართველობის დროს იქნა მიღებული. ერთ-ერთი ასეთი დოკუმენტია 1996 წლის 17 აპრილის საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „აფხაზეთში კონფლიქტების მოწესრიგების ღონისძიებების შესახებ“. ამ დოკუმენტშიც ფიქსირდება ქართველების წინააღმდეგ ჩადენილი საკაცობრიო დანაშაული - გენოციდი და ეთნიკური წმენდა, მაგრამ არ მიდის ლაპარაკი გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის ავტორზე, ორგანიზატორზე. დოკუმენტში კკითხულობთ: „საქართველოს ძირძველ ტერიტორიაზე - აფხაზეთში, ათწლეულების განმავლობაში მოქმედმა სეპარატისტებმა გარეშე ძალთა მხარდაჭერითა და ხელშეწყობით 1992 წლიდან მოაწყვეს ქართველების გენოციდი და ეთნიკური წმენდა, რომელსაც შეეწირა შვიდ ათასზე მეტი მშვიდობიანი მოქალაქე, უგზო-უკვლოდ დაიკარგა ათასზე მეტი, დაიჭრა და დასახიჩრდა ათი ათასამდე ადამიანი“ [14].

დადგენილებაში მითითებულია, რომ ქართველთა გენოციდი, ეთნიკური წმენდა გრძელდება გალის რაიონში. აქვე ხაზი ესმევა საგანგებოდ სეპარატისტთა სიძლიერეს და შეურიგებელ პოზიციებს, რათა მიჩქმალულ იქნას და შეინიღბოს რუსეთის ფაქტორი.

ედუარდ შევარდნაძის ხელისუფლების მიერ გამოცემულ ზემოაღნიშნულ დადგენილებაში განვითარებულია მავნე თეორია ორი - დემოკრატიული და არადემოკრატიული რუსეთის შესახებ.

საინტერესოა ამ დოკუმენტში მოცემული აღიარება, რომ ეს იყო პოლიტიკური და არა ეთნიკური კონფლიქტი. ამ კვალიფიკაციის მიხედვით, კონფლიქტის მხარეები საქართველო და რუსეთი არიან, მაგრამ მომდევნო აბზაცში კონფლიქტის მოწესრიგების მხარეებად ხუთზე მეტი სუბიექტია აღიარებული, მათ შორის, რუსეთი მხოლოდ დაინტერესებულ მხარედ მოიხსენიება. ასეთი პრინციპული შეუთავსებლობაა დადგენილების ორ დებულებას შორის[14].

საქართველოს პარლამენტის ზემოთ დასახელებული დადგენილება მაშინდელ საქართველოში გარკვეულ პოლიტიკურ ჯგუფებს მიაჩნდათ აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების პოლიტიკურ მანიფესტად, რამდენადაც, მათი აზრით, ეს იყო საქართველოს საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მიღებული პირველი დოკუმენტი. სხვადასხვა პოლიტიკურმა პარტიებმა მართლაც დაიწყეს ამ დადგენილების შემდეგ აფხაზეთის კონფლიქტზე „საგნობრივი მუშაობა“ („მოქალაქეთა კავშირი“, რესპუბლიკური პარტია), მაგრამ ამას შედეგი არ მოჰყვა.

იმ პერიოდის მმართველი პოლიტიკური პარტია „მოქალაქეთა კავშირი“ ხაზს უსვამს და უტყობს რა სეპარატისტთა სიძლიერეს და სწრაფვას დამოუკიდებლობისკენ, აყენებს საკითხს საქართველოს

ფედერალური მოწყობის შესახებ. „მოქალაქეთა კავშირის“ მიერ შექმნილ დოკუმენტში წერია: „სინამდვილეში, საქართველოს პოლიტიკურ ცხოვრებაში ძალას იკრებს სახელმწიფოს ფედერალურ საწყისებზე მშენებლობის ტენდენცია. საქართველოს კონსტიტუციაში სახელმწიფოებრივ-ტერიტორიული მოწყობის საკითხი შეგნებულად დატოვებულია ღიადა. შემოთავაზებული წინადადებები აჩვენებენ საქართველოს პოზიციას აფხაზეთის მომავალ სტატუსთან დაკავშირებით ერთიანი ფედერალური სახელმწიფოს შემადგენლობაში: 1) ერთიანი ფედერალური სახელმწიფოს შექმნა ყოფილი საქართველოს სსრ საზღვრებში 1991 წლის 21 დეკემბრის მდგომარეობით; 2) აფხაზეთს, როგორც ფედერაციის სუბიექტს, ექნება ფართო უფლებები, საკუთარი კონსტიტუცია, ჰიმნი, დროშა, გერბი, პარლამენტი, ხელისუფლების აღმასრულებელი და სასამართლო უმაღლესი ორგანოები, სახელმწიფოებრიობის სხვა ატრიბუტები, რომელთა კომპეტენციას განსაზღვრავს სახელმწიფოს ფედერალური და აფხაზეთის კონსტიტუციები, შეთანხმება ფედერალურ სახელმწიფოსა და აფხაზეთს შორის ხელისუფლების ორგანოთა უფლებამოსილების გამიჯვნის შესახებ“[15].

აფხაზეთისათვის ფედერაციული სახელმწიფოს სუბიექტის სტატუსის მინიჭება გაიზიარა საპარლამენტო ფრაქცია „აფხაზეთმაც“. ფრაქციის მიერ წარმოდგენილ დოკუმენტში აღნიშნულია: „აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა დამოუკიდებლად ახორციელებს საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლებას იმ სფეროში, რომელიც განსაზღვრულია საქართველოს ფედერაციული სახელმწიფოს კონსტიტუციით, აფხაზეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციით და ხელშეკრულებით ერთიანი სახელმწიფოს ხელისუფლების ორგანოებსა და აფხაზეთის რესპუბლიკის ხელისუფლების ორგანოებს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის, ასევე ერთობლივ გამგებლობისათვის მიკუთვნებულ კომპეტენციებს შორის, რომელსაც აქვს საკონსტიტუციო სტატუსის ხასიათი და ფედერაციული კონსტიტუციის ფარგლებში აქვს უმაღლესი იურიდიული ძალა“ [16].

მოცემულ ვითარებაში შეიძლება შემდეგი დასკვნის გაკეთება: საქართველოს ფედერაციული მოწყობა, როდესაც გვერდით გყავს აგრესორი და ოკუპანტი სახელმწიფო, რომლის მთავარი მიზანი იყო და არის ქართული სახელმწიფოს შეუმდგარობა და დამლა-დაქუცმაცება, მიგნით კი - არალოიალური ეროვნული უმცირესობები, რომელთა წაქეზება საქართველოს სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ ყოველთვის შეუძლია იმავე აგრესორს, ფაქტიურად, წარმოადგენს ქართული სახელმწიფო სხეულის, ერთიანი სახელმწიფო ორგანიზმის მომლა-დანაწევრებას.

ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში აფხაზე-თის კონფლიქტის მოწესრიგების შესახებ განსაკუთრებული ადგილი უკავია „საქართველოს სახელმწიფოში აფხაზეთის განსაკუთრებული სტატუსის შესახებ“ კონცეფციას, რომელიც 2003 წელს ექსპერტთა ჯგუფის მიერ შემუშავდა (კ. კუბლაშვილი, ა. გეგეშიძე, ი. ხაინდრავა და პ. ზაქარეიშვილი).

„არსებულ პოლიტიკურ რეალობაზე, შესაბამის საერთაშორისო გამოცდილებაზე დაყრდნობით, რეგიონალიზმისა და ფედერალიზმის პრინციპების შერწყმის საფუძველზე შემუშავებულია საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობის სპეციფიკური მოდელი. ეს მოდელი შესაძლებლობას იძლევა, ანგარიში გაეწიოს აფხაზეთისა და აფხაზობის ისტორიულად და სამართლებრივად ჩამოყალიბებულ გამორჩეულობას საქართველოს სხვა რეგიონების კულტურული, პოლიტიკური, ისტორიული და გეოგრაფიული თავისებურებების ფონზე“ [17].

ამ კონცეფციამ, როგორც ქართული პოლიტიკურ სპექტრში, ისე საზოგადოების მხრიდან, დიდი ვნებათაღელვა და აჟიოტაჟი გამოიწვია და არცთუ უსაფუძვლოდ. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ცალკეული პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწეები საჯაროდ ემიჯნებოდნენ მას ელექტორატის დაკარგვის შიშით. დროთა განმავლობაში თვით მისი ავტორებიც ემიჯნებოდნენ მას. მაინც რა საშიშროება იმალება ამ კონცეფციაში? რა არის აქ ასე კატეგორიულად მიუღებელი ქართული საზოგადოებისთვის? ფაქტობრივად, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენაზე აქ ლაპარაკიც არ არის. კონცეფციის ავტორები არც ახსენებენ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას დადებით კონტექსტში. ამ კონცეფციის მიხედვით, აფხაზეთი საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, ცხადდება საქართველოს წევრ სახელმწიფოებრივ ერთეულად. ეს ტერმინი ნახმარია მრავლობით რიცხვში. ეს არის პირდაპირ საქართველოს დანაწევრება, ანუ საქართველოს დღევანდელი სამართლებრივი სხეულის, სამართლებრივი სივრცის შეცვლა სახელმწიფო წარმონაქმნთა ერთობლიობის მოდელით. კონკრეტულად აფხაზეთთან, როგორც სახელმწიფოებრივ ერთეულთან იდება ხელშეკრულება, რაც კატეგორიულად მიუღებელია საქართველოს სახელმწიფოებრიობისთვის და ფაქტობრივად, ანგრევს მის ერთიანობას. ხელშეკრულება თავისთავად არის ის დოკუმენტი, რომლის დარღვევა შეიძლება. მუდმივი ხელშეკრულების ცნება არ არსებობს. ამ ხელშეკრულების დადების შემდეგ ძველი სამართლებრივი სტატუსი (ავტონომიის) უქმდება. თუმცა, ავტორები ამბობენ, რომ ხელშეკრულების თანახმად აფხაზეთს საქართველოდან გასვლის უფლება არა აქვს, მაგრამ ხელშეკრულების გაუქმების

უფლება, ბუნებრივია, ნებისმიერ მხარეს აქვს, რადგან ხელშეკრულება, თავისთავად, გულისხმობს ნებაყოფლობითობას მის მიღებასა და უარყოფაში. აფსუებს ეძლევათ მანსი ჩვენ გადმოგვაბრალონ ხელშეკრულების შეუსრულებლობა და გავიდნენ მისგან. ისინი დოკუმენტს გააუქმებენ საკუთარი ლეგიტიმური, ცალმხრივი სტრუქტურების ან რეფერენდუმის მეშვეობით. აღსანიშნავია ისიც, რომ ხელშეკრულების დადების დროს აფხაზეთში დემოგრაფიული ბალანსი მეორე მხარის სასარგებლო იქნება. ერთი მხრივ, ამ კონცეფციით აფხაზეთის დღევანდელი, მთელი მსოფლიოს მიერ უკანონოდ ცნობილი რეჟიმი ლეგიტიმური ხდება ანუ ეთნოწმენდამი, გენოციდში, საქართველოს ტერიტორიულ რღვევაში, ცენტრალური ხელისუფლების წინააღმდეგ ამბოხსა და მრავალი სახელმწიფო და საკაცობრიო დანაშაულის შემოქმედი და თანამონაწილე რეჟიმი ხდება კანონიერი! მეორე მხრივ, ამ რეჟიმის ლეგიტიმაცია სხვა თვალსაზრისითაც ხდება. ის წარმოჩნდება, როგორც აფხაზეთის მოსახლეობის ნების გამომხატველი ორგანო და ამ თვალსაზრისით დევნილები, 300 000 ქართველი, არ არიან ამ პროცესის სუბიექტები. ე.ი ამ კონცეფციით დევნილები არ არიან აფხაზეთში მიმდინარე პროცესების მონაწილეები. შესაბამისად, უნდა ვივარაუდოთ, რომ დევნილების უდიდესი ნაწილი, ამ კონცეფციის ავტორთა წარმოსახვით, აფხაზეთში არ უნდა დაბრუნდნენ, რათა ამით არ შეიცვალოს დემოგრაფიული ბალანსი, ე. ი. არ მოხდეს ომამდელი დემოგრაფიული სურათის აღდგენა.

კონცეფციის ფუნდამენტური ნაწილი უზარმაზარ საფრთხეს შეიცავს არა მარტო აფხაზეთის, არამედ სხვა ტერიტორიების თვალსაზრისითაც. აფხაზეთი ცხადდება საქართველოს არა ნაწილად, არამედ წევრად. ჩვენ ვიყავით საბჭოთა კავშირის წევრი, ახლა გვინდა ევროკავშირის წევრობა და კონცეფციის ავტორთა აზრით, საქართველოს ისეთივე წევრი უნდა იყოს აფხაზეთიც! უფრო მეტიც, იქ წევრ-სახელმწიფოებზეა ლაპარაკი, რომელშიც, უნდა ვივარაუდოთ, არა მარტო აჭარა, არამედ სამეგრელო და საქართველოს სხვა რეგიონებიც იგულისხმება. აქედან გამომდინარე, ეს სახელმწიფოებრივად სახიფათო პროექტია.

სწორედ ეს კონცეფცია გახდა საქართველოს რესპუბლიკური პარტიისთვის დასაყრდენი აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის გზის ძიებისას.

ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში საქართველოს რესპუბლიკური პარტიის პოზიციას აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით გარკვეული ადგილი ეჭირა როგორც პოლიტიკური, ისე მისი ნეგატიური შეფასების კუთხით. მოგვიანებით, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ელექტორატის დაკარგვის შიშით ბევრი გაემიჯნა მას.

ფაქტობრივად, ამ პარტიამ წამოაყენა საქართველოს სახელმწიფოებრივი მოწყობის შემდეგი ფორმა: სუვერენული აფხაზეთი, სუვერენული საქართველოს შემადგენლობაში, რაც თავისთავად გაურკვევლობას იწვევს და რიც კითხვებს ბადებს. ვერც საქართველოს პრეზიდენტი და ვერც პარლამენტი აფხაზეთში პირდაპირ ვერ ახორციელებენ თავიანთ უფლებამოსილებას. კოლიზიის შემთხვევაში, საქმე სასამართლომ უნდა განიხილოს.

რესპუბლიკური პარტიის მესვეურებმა თავიანთ პოლიტიკურ-სამართლებრივ შეხედულებებს შესაბამისი ისტორიული დასაბუთება მოუძებნეს. კონცეფციაში წერია, რომ საქართველო ყოფილა აფხაზებისა და ქართველების სამშობლო, ხოლო აფხაზეთი აფხაზების ერთადერთი სამშობლოა, სადაც ქართველები საუკუნეების განმავლობაში ცხოვრობდნენ. ფაქტიურად, ასაბუთებენ, რომ აფხაზეთი საქართველო არ არის. საქართველოს რესპუბლიკურ პარტიას თავისი პოზიციები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით აგვისტოს ომის შემდგომ პერიოდშიც არ შეუცვლია. პარტიის მესვეურებს ის ყბადაღებული კონცეფცია ფუნდამენტურ და შეუცვლელ მიდგომად მიაჩნიათ. მათი აზრით, ამ კონცეფციას, ქართველებისა და აფხაზების ერთობლივ სახელმეკრულებო სახელმწიფოს, ალტერნატივა არა აქვს.

აფხაზეთის პრობლემასთან დაკავშირებით ქართული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზროვნების ილუზორულ-ეთნოკრატიული მიმართულება გააგრძელა ექსპერტმა მამუკა არეშიძემ, რომლის პოზიციები თამამად შეიძლება ჩაითვალოს კოლაბორაციონიზმად და კაპიტულანტურად. იგი საქართველოს ხელისუფლებას აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების ინიციატივით მიმართავს. მისი თქმით, აფხაზეთის სამართლებრივი სტატუსის ამაღლება ერთადერთი რესურსია, რომელსაც აფხაზური ეთნოფონდის შენარჩუნება, გაუცხოებულ ქართველებსა და აფხაზებს შორის ყინულის ლღობა და მათი შერიგება შეუძლია. ექსპერტი, ფაქტიურად, აფხაზებს კონფლიქტის მხარედ აღიარებს და ქართულ-აფხაზური კონფლიქტის ფორმატი ზის. ამით ის ნიღბავს რუსეთს, როგორც აგრესორს და ოკუპანტს. არეშიძე ამბობს: „არგუმენტი არის ის, რომ პროცესი ჩიხშია შესული... დასავლელი პარტნიორები კი, სამწუხაროდ, დღეს ამ მიმართულებით აქტიურები აღარ არიან“[18].

მამუკა არეშიძესთან ინტერვიუ და ვრცელი ამონარიდი მოყვანილია შეგნებულად, რომ უფრო კარგად და ნათლად დავინახოთ მისი კოლაბორაციონისტულ-კაპიტულანტური სახე, თუ როგორ ცდილობს ის დანერგოს ევროსკეპტიციზმი და რუსეთი გამოიყვანოს უხერხული მდგომარეობიდან. საქმე იმაშია, რომ როდესაც რუსეთმა აღიარა აფხაზეთი და ე.წ. სამხრეთ ოსეთი დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად,

გარდა რამოდენიმე მცირე კვაზი სახელმწიფოსი, მას მხარი არავინ არ დაუჭირა, ეს კი ნიშნავს რუსეთისთვის საერთაშორისო მამტაბით სილის გაწვნას. ოკუპანტისთვის გამოსავალი მხოლოდ ერთია, თვითონ ჩვენ ვადიაროთ აფხაზეთი დამოუკიდებლად, რომელსაც სამართლებრივ-პოლიტიკური ენაზე ჰქვია სეცესია. სეცესიას ბუნებრივია, მოყვებოდა ადიარებათა ჯაჭვი, რაც შეუქცევადი გახდებოდა. სწორედ ამ პროცესშია ბატონი არემიძე და ცდილობს შეამზადოს ქართული საზოგადოება და პოლიტიკური ელიტა აფხაზეთის ადიარებისათვის.

ქართულ პოლიტიკურ სივრცეში მ. არემიძის ინიციატივას მხარი დაუჭირა, შეიძლება ითქვას, აიტაცა ეს იდეა, ეღუარდ შევარდნაძემ. მან სპეციალურად დაასაბუთა ამ იდეის აუცილებლობა და შესაბამისი, ფაქტიურად, არემიძის ანალოგიური არგუმენტები მოიყვანა.

ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით ილუზორულ-ეთნოკრატიული ფუნდამენტალიზმის გზა გააგრძელა კოალიციამ „ქართული ოცნება-დემოკრატიული საქართველო“ და მისმა ლიდერმა. ეს კვლევები მოცემულია ტექსტის მე-2 თავში - „ქართული ოცნება-დემოკრატიული საქართველოს“ პოზიციები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით.

§4. სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი გზა

ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში აფხაზეთთან დაკავშირებით ზემოთ მოყვანილი ილუზორულ-ეთნოკრატიული ფუნდამენტალიზმის მიმართულების საპირწონედ ჩამოყალიბდა მეორე გზა - სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივი. მის სათავესთან ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერები, საზოგადო მოღვაწეები, დევნილთა ღირსეული წარმომადგენლები იდგნენ. ამ პოზიციების გამზიარებული და ბიძგის მიმცემი აკაკი ბაქრაძე იყო. სწორედ ამ ძალების თაოსნობით 1994 წლის 7-9 მაისს თბილისში შედგა აფხაზეთიდან დევნილი მოსახლეობის წარმომადგენელთა ყრილობა, სადაც შეიქმნა „აფხაზეთის განთავისუფლების კავშირი“, როგორც აფხაზეთიდან დევნილი მოსახლეობის სრულუფლებიანი წარმომადგენლობითი ორგანო.

ყრილობის რეზოლუციაში პირველადაა დაფიქსირებული რუსეთი, როგორც ოკუპანტი და აგრესორი. მასში ვკითხულობთ: „1993 წლის სექტემბრის ბოლოს, თითქმის 13 თვიანი ბრძოლების შემდეგ, რუსეთმა საქართველოსთვის თავსმოხვეული „აფხაზეთ-ქართული“ კონფლიქტად წოდებული ომის შედეგად მისი კიდევ ერთი კუთხის - აფხაზეთის ოკუპაცია და ფაქტობრივი ანექსია მოახდინა... მიუხედა-

ვად ქართველ პოლიტიკოსთა ერთი ნაწილის დაჟინებული მოთხოვნისა, აფხაზეთში მიმდინარე მოვლენებს თავიდანვე არ დაერქვა თავისი ნამდვილი სახელი - საქართველოს მიმართ რუსეთის აგრესია. რუსეთის მხილები ნაცვლად, რომელიც აფსუა სეპარატისტებს ამოფარებული აწარმოებდა ომს, საქართველოს ხელისუფლებამ ის მუამავლად და „მშვიდობის გარანტიად“ ცნო, რითაც შეგნებულად შენიღბა მისი როლი და ამით ხელ-ფეხი გაუხსნა რუსეთს სამხედრო კონფლიქტის ესკალაციისკენ“ [19].

ყრილობის ძირითადი პათოსი და განწყობა მოცემულია აკაკი ბაქრაძის სიტყვაში, რომელიც მან წარმოთქვა. იგი ამბობდა: „ყრილობის დამოყიდებულება წამოჭრილი პრობლემის მიმართ მკაფიოდ გამოიკვეთა. ყრილობა თითქმის ერთსულოვნად უჭერს მხარს იმ ერთადერთ სწორ გზას, ერთადერთ მართალ გზას, რომლითაც შეიძლება აფხაზეთის დაბრუნება. ეს გახლავთ ომის გზით აფხაზეთის დაბრუნება. ჩვენ აფხაზეთის დაბრუნება არ გვინდა მხოლოდ. ჩვენ ღირსების დააბრუნებაც გვინდა. ჩვენ აფხაზეთი არ დაგვიკარგავს მარტო, ჩვენ ღირსებაც დავკარგეთ. დღეს ქართველი ხალხი მარტო დამარცხებული არ არის, ღირსებადაკარგული ერი, რადგან მას არამარტო უბრალოდ წაართვეს ტერიტორია, არამედ დასცინეს, დამცირეს. ამიტომ დღეს მიმდინარეობს საუბარი არა მხოლოდ იმაზე, რომ ჩვენი კუთვნილი, ჩვენი ისტორიული მიწა-წყალი დავიბრუნოთ, არამედ დავიბრუნოთ ეროვნული ღირსებაც. ღირსების დაბრუნება მხოლოდ სისხლით შეიძლება. სხვა გზა ღირსების დაბრუნებისა არ არსებობს“ [20, 2].

აკაკი ბაქრაძე ყრილობაზე ანვითარებდა მოსაზრებას რუსეთის შესახებ, რომელიც დღესაც ძალიან აქტუალურია. მისი აზრით, რუსეთთან მოლაპარაკებას აზრი არა აქვს, ეს ფუჭად დაკარგული დრო და ენერგიაა. რუსეთი გვსჯიდა და გვსჯის თავისუფლებისთვის. „სხვა გზა, რომელზედაც აქ არის ლაპარაკი - მშვიდობიანი მოლაპარაკებებისა თუ სხვა რამ, რა თქმა უნდა, ჩვენთვის არა მარტო მიუღებელია, არამედ უბრალოდ შეუძლებელი. ლაპარაკი აქ ალტერნატივაზე არ არის, იმიტომ, რომ ალტერნატივა არ არსებობს. როდესაც ვინმე ამბობს, რომ ორჯერ ორი ოთხია, ეს მარტივი ჭეშმარიტებაა. მაგრამ თუ ამბობს, რომ ორჯერ ორი ხუთია - ეს არ არის ალტერნატიული გზა, ეს უბრალოდ უაზრობაა და უაზრობისათვის ჩვენ დრო არ უნდა დავკარგოთ. რვა თვის განმავლობაში მიმდინარეობს მოლაპარაკება იმის თაობაზე, როგორ და რანაირად შეიძლება მოლაპარაკების გზით აფხაზეთის პრობლემის გადაწყვეტა. არაფერი ამ რვა თვემ ჩვენ არ მოგვა და კიდევ ერთი რვა თვე, ორი რვა თვეც არაფერს არ მოგვცემს. არ მოგვცემს იმის გამო, რომ დღევანდელ ვითარებაში მკაფიოდ ნათე-

ლია, არავითარ აფხაზს არ გაუმარჯვია აფხაზეთში. აფხაზეთი წაგვართვა რუსებმა და რუსეთი მომრიგებელ შუამავლად ამ საქმეში არ გამოდგება“ [20, 2].

მეუძლია თუ არა საქართველოს დღევანდელ ვითარებაში გაუწიოს რუსეთს წინააღმდეგობა, შეინარჩუნოს ტერიტორიული მთლიანობაც, თავისუფლებაც და დამოუკიდებლობაც? - სვამს კითხვას აკაკი ბაქრაძე. მისი აზრით, მეუძლია, ოღონდ ამისთვის საჭიროა ერთიანი მოზნით ბრძოლა, ერთიანი ხაზით მუშაობა და ყველაფერის კარგად აწონ-დაწონა და გათვალისწინება, რადგან სხვაგვარად ამ პრობლემათა გადაწყვეტას, რომლებიც დაკავშირებულია როგორც ომთან, ისე სხვა საკითხებთან, ჩვენ ვერ მოვაგვარებთ, რადგან ერთადერთი ძალა, რომელიც ქართველ ხალხს აქვს, ეს არის მისი ერთიანობა. „1991 წლის 31 მარტს ქართველმა ხალხმა ერთსულოვნად მისცა ხმა დამოუკიდებლობას. ჩვენი ერთიანობა მდგომარეობს იმაში, რომ ეს გადაწყვეტილება ბოლომდე დავიცვათ. ჩვენი ერთიანობა მდგომარეობს იმაში, რომ აი ამ მიზანს არ გადავუხვიოთ და არ ვუღალატოთ“ [20, 2].

აღნიშნულ ყრილობზე თავის საპროგრამო სიტყვაში აკაკი ბაქრაძემ ჩამოაყალიბა მეტად მნიშვნელოვანი შეხედულება იმის შესახებ, რომ ქართველები არა ვართ სისხლის კალოს გაღეწვის მომხრეები, მაგრამ ღირსების დაკარგვას, რასაც ერის დაცემა მოჰყვება, ყველაფერი ჯობია და ამაზე უარესი არ შეძილება იყოს? მან დაიმოწმა ვაჟა-ფშაველას „გველისმჭამელი“ და თქვა, რომ მტერს ერთი პასუხი აქვს - სიკვდილი.

აფხაზეთის განთავისუფლების კავშირი განაგრძობდა ბრძოლას კოლაბორაციონისტულ-კაპიტულანტური ხაზის წინააღმდეგ, ამხედდა მაშინდელ ხელისუფლებას სახელმწიფო ღალატში. აფხაზეთის განთავისუფლების კავშირის საგანგებო კონფერენციის რეზოლუციაში ვკითხულობთ: „1994 წლის 7-9 მაისს გაიმართა აფხაზეთიდან დევნილი მოსახლეობის ყრილობა. ყრილობამ, მასში მონაწილე ყველა პოლიტიკურმა ძალამ მკვეთრად უარყოფითი შეფასება მისცა საქართველოს ხელისუფლების დამოუკიდებულობას აფხაზეთის პრობლემისადმი, ჩათვალა იგი კაპიტულანტურ, საქართველოს ეროვნული ინტერესების საზიანო კურსად“ [21].

ამავე რეზოლუციაში აღნიშნულია აფხაზეთთან ფედერალური ხელშეკრულების თაობაზე, რაც უდიდეს სამიმროებას წარმოადგენდა და წარმოადგენს ქართული სახელმწიფოს ერთიანი ორგანიზმის დამლის თვალსაზრისით, რაზედაც ნამრომში ბევრჯერ გვაქვს ლაპარაკი სხვადასხვა კონტექსტში. ამასთან დაკავშირებით რეზოლუციაში ვკითხულობთ: „...დღის წესრიგშია საქართველოსთვის მის განუყო-

ფელ ნაწილთან - აფხაზეთთან ფედერაციული ხელშეკრულების თავს მოხვევა, რასაც, სავარაუდოა, საქართველოს ხელისუფლება უყოყმანოდ მიიღებს“ [21].

აფხაზეთის განთავისუფლების კავშირის იდეური მეშვიდრე და პრაქტიკული საქმიანობის გამგრძელებელი გახდა საზოგადოებრივი მოძრაობა „დაბრუნება“, რომლის სრული სახელწოდებაა „აფხაზეთის განთავისუფლების კავშირი - საზოგადოებრივი მოძრაობა „დაბრუნება.“ საზოგადოებრივი მოძრაობა „დაბრუნება“ განაგრძობდა ბრძოლას მაშინდელი ხელისუფლების ილუზორულ-ეთნოკრატიული ფუნდამენტალიზმის გზის წინააღმდეგ. ბრძოლის ეს პერიპეტიები მოცემულია გაზეთ „დაბრუნების“ რამდენიმე გამოცემაში და მოძრაობის საპროგრამო დოკუმენტში „მოსაზრებები აფხაზეთის სტატუსთან დაკავშირებით“.

მოვიყვანოთ ილუზორულ-ეთნოკრატიული ფუნდამენტალიზმის ხაზის წინააღმდეგ ბრძოლის ორ მაგალითს. პირველი ეხება იმას, თუ როგორ მიიწერა საქართველოს მაშინდელმა ხელისუფლებამ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისთვის „უანგარო“ ბრძოლა და ქართველების ეთნიკური წმენდის საკითხის გატანა საერთაშორისო ასპარეზზე. ამასთან დაკავშირებით მოსაზრებებში აფხაზეთის სტატუსის შესახებ განმარტებულია: „ყველა საერთაშორისო ორგანიზაცია, ყველა მთავრობა ყველა დოკუმენტში წლების განმავლობაში ხაზს უსვამს და აღიარებს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის შეუვალობას. უკანასკნელ ხანებში საერთაშორისო ასპარეზზე რამდენჯერმე დადასტურდა ქართველთა ეთნიკური წმენდის ფაქტი აფხაზეთში. ერთსა და მეორესაც თავის დამსახურებათა ნუსხაში მიითვლიან ხელისუფალნი. მაგრამ არც პირველია მათი მიღწევა და არც მეორე - დიდი გამარჯვება“ [22].

მეორე მაგალითი საქართველოს ფედერალურ მოწყობის, აფხაზეთთან ფედერალური ხელშეკრულების დადებას ეხება, რომლის გაფორმება და ფაქტობრივად, პროპაგანდა მაშინდელმა ხელისუფლებამ უკვე სოხუმის დაცემის შემდეგ დაიწყო. ზემოდასახელებულ მოსაზრებებში კვითხულობთ: „1991 წლის მონაცემით (საბჭოთა სტატუსით) აფხაზეთი ავტონომიური რესპუბლიკაა და დღემდე არცერთ უფლებამოსილ ორგანოს ის არ შეუცვლია. 1921 წლის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციით აფხაზეთი ავტონომიაა. სუვერენული სტატუსი აფხაზეთს არც რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში ჰქონია და არც თურქეთის პროტექტორატის ქვეშ. ისტორიულად ის ყოველთვის ქართული სახელმწიფოს ნაწილი იყო ან შუასაუკუნეობრივი და დაქუცმაცებულობის პერიოდში ქართული ფეოდალური ერთეული“ [22].

აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აზროვნებისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოს პარლამენტის 2008 წლის 28 აგვისტოს დადგენილებას „რუსეთის ფედერაციის მიერ საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის შესახებ“. დადგენილებაში ვკითხულობთ: „რუსეთის შეიარაღებული ძალები, რომლებიც იმყოფებიან საქართველოს ტერიტორიაზე, მათ შორის, ეგრეთ წოდებული სამშვიდობო ძალები, გამოცხადდეს საოკუპაციო საჯარისო შენაერთებად; ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი და აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა გამოცხადდეს რუსეთის ფედერაციის მიერ ოკუპირებულ ტერიტორიად“[23]. ამ დადგენილების საფუძველზე საქართველოს პარლამენტმა 2008 წლის 28 ოქტომბერში მიიღო კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“, რომელმაც განსაზღვრა ამ რეგიონების ახალი სამართლებრივი რეჟიმი. ამჟამად ოკუპირებულ რეგიონებთან დაკავშირებულ ყველა საკითხში საქართველო ეყრდნობა აღნიშნული კანონისა და შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების მოთხოვნებს.

ზემოაღნიშნული კანონით ოკუპაციის შესახებ გაუქმდა კონფლიქტის მოწესრიგების სახელშეკრულებო ბაზა, ანუ ყველა ხელშეკრულება, რომელიც ხელმოწერილი იქნა 1993 წლიდან 2008 წლამდე და მოქმედება დაიწყო ერთადერთმა დოკუმენტმა, კანონმა „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“.

უნდა ითქვას, რომ უპრიანი იქნებოდა, კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ წინა ხელისუფლებას მიეღო უფრო ადრე, აგვისტოს ომამდე და არა პოსტფაქტუმ - აგვისტოს ომის შემდეგ. ამ კანონის დროული მიღება მეტ-ნაკლებად სამართლებრივად შეზღუდვდა და გაანეიტრალებდა რუსეთის აგრესიულ პოლიტიკას საერთოდ და კონკრეტულად 2008 წლის აგვისტოს ომს.

ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში სახელმწიფოებრივ-სამართლებრივ გზას აგრძელებს პლატფორმა „აფხაზთა კრება“, რაც გამოიხატა მის მიერ მიღებულ რეზოლუციაში. პლატფორმა „აფხაზთა კრების“ პირველი ყრილობა ჩატარდა ქალაქ თბილისში 2014 წლის 27 ოქტომბერს, სადაც მიღებულ იქნა ორი რეზოლუცია. პირველი, „საქართველოს ევროატლანტიკური კურსისა და უკრაინისადმი სოლიდარობის შესახებ“ და მეორე - „აფხაზეთის უმადლეს საბჭოს ახალი არჩევნებისა და მთავრობის პასუხისმგებლობის შესახებ“. პირველ რეზოლუციაში ვკითხულობთ: „მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკური მოვლენებიდან გამომდინარე, საქართველო უდიდესი გამოწვევის წინაშე დგას. რუსეთის მხრიდან მიმდინარეობს დაუფარავი აგრესია, მოხდეს მსოფლიოსა და ევროპის პოლიტიკური

რუკის შეცვლა, ისტორიის შემობრუნება უკან, ყოფილი სსრკ-ს ტერიტორიაზე ახალი, აგრესიული ტოტალიტარული სახელმწიფოს თუ სახელმწიფოთა გაერთიანების ჩამოყალიბება, რისი პირდაპირი შედეგი ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობაზე შეტევა და ტერიტორიული მთლიანობის ხელყოფაა“ [24].

მეორე რეზოლუცია ეხება დევნილობაში მყოფი აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს არჩევნებს. აფხაზეთის უმაღლესი საბჭო არის აბსოლუტურად ლეგიტიმური სტრუქტურა, მაგრამ შემადგენლობაა არალეგიტიმური, რომელიც არჩეულია 1991 წლის აგვისტოში. დღევანდელი შემადგენლობა ჩაფლულია კოლაბორაციონიზმსა და ნეპოტიზმში. აფხაზეთის უმაღლესი საბჭო, ფაქტობრივად, გახდა რუსული ბაზა - აზროვნებით, საქმიანობით, ცნობიერებით. ამ ორგანოს ახალი არჩევნების ჩატარება არ წარმოადგენს იდეაფიქსს, ვიღაცის აკვიატებას, არამედ არის დევნილი მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობის მოთხოვნა. რეზოლუციაში წერია: „აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს ახალი არჩევნები სჭირდება ქვეყანას და დევნილებს ამ ორგანოს უმნიშვნელოვანესი დანიშნულებისა და ფუნქციის აღსასრულებლად: რეალურად იყოს აფხაზეთზე საქართველოს იურისდიქციის სიმბოლო; უკომპრომისოდ იბრძოლოს რუსეთის ოკუპაციის წინააღმდეგ; წარმოადგინოს ოკუპაციის, აგრესიის, გენოციდის და ეთნიკური წმენდის მსხვერპლი (მსხვერპლი ოკუპირებული ტერიტორიის მოსახლეობაცაა) როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე, განსაკუთრებით, ქვეყნის გარეთ; შეინარჩუნოს დევნილი საზოგადოება; დაავიზუალოს აფხაზეთი და დავბრუნდეთ აფხაზეთში“ [25].

„აფხაზთა კრების“ მეორე ყრილობა ჩატარდა ზუგდიდში 2014 წ. 8 ნოემბერს. ყრილობის მიერ მიღებულ რეზოლუციაში აღნიშნულია რუსეთის მიერ აფხაზეთის ყირიმისიზაციის ე. წ. ხელშეკრულებაზე, რომლითაც აფხაზეთი ხდება რუსული სამხედრო, პოლიტიკური, საბაჟო, ეკონომიკური, სოციალური და საგანმანათლებლო სივრცის ნაწილი. ამ რეზოლუციაში ვკითხულობთ: „ქალაქ ზუგდიდში გამართული აფხაზთა კრების მორიგი ყრილობის მონაწილე დევნილი საზოგადოება, საზოგადოებრივი და პოლიტიკური ორგანიზაციების წარმომადგენლები კიდევ ერთხელ მტკიცეთ ვაფიქსირებთ ჩვენს ურყევ ნებას აფხაზეთის ანექსიის მცდელობის წინააღმდეგ, ქვეყნის დეოკუპაციის, საქართველოს ევროპული არჩევანისა და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში მისი ინტეგრაციის მხარდასაჭერად“ [26].

როდესაც ვიკვლევთ, ვაანალიზებთ პრობლემას, აფხაზეთის კონფლიქტის შესახებ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ აზროვნებაში სახელმწიფოებრივ სამართლებრივ ხაზს, აუცილებელია მკვლევარის მიერ იმის ხაზგასმა, რომ ისე არ უნდა წარმოვიდგინოთ საქმის ვითა-

რება, თითქოს ჩვენს მიერ დასახელებული პოლიტიკური თუ საზოგადოებრივი სუბიექტების გარდა, სხვას არც უბრძოლია საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ასპარეზზე, სხვას არ უმხელია საჯაროდ სხავადსხვა პოლიტიკური ხელისუფლებები აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით. აფხაზეთის პრობლემატიკაზე ქართულ საზოგადოებაში აქტიურობდნენ მწერლები, თეატრის და კინოს მსახიობები, მასმედიისა და აკადემიური წრის წარმომადგენლები, თუმცა, მათ მიერ გამოხატულ პროტესტს უფრო ცალკეული, ეპიზოდური ხასიათი ჰქონდა, ვიდრე ორგანიზებული და მასიური წინააღმდეგობის გამოვლინება. შეიძლება ითქვას, ქართული საზოგადოება ზოგადად არ ღუმდა, განსაკუთრებით მისი ღირსეული ნაწილი არ იჯდა გულხელდაკრეფილი და არ იყო პოლიტიკური მოვლენების პასიური მაყურებელი, მაგრამ ამავე დროს აღსანიშნავია, რომ ქართულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცნობიერებას უმძიმეს ტვირთად აწვა ედვარდ შევარდნაძის პერსონა, როგორც, თითქოს, მსოფლიო დონის პოლიტიკოსის, კავკასიის გეოპოლიტიკური ღერეფნის, გაზსადენებისა და ნავთობსადენების პროექტების ავტორის და ა.შ.

§5. ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხი აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების საქმეში

აფხაზეთის კონფლიქტის მოწესრიგების საკითხში ერთ-ერთი გადამწყვეტი ადგილი უკავია ეთნოტერიტორიულ იდენტობის პრობლემას. შესაბამისი სასურველი საერთაშორისო და საშინაო ვითარების შემთხვევაში, ქართული მხარე დღეს შეიძლება მენტალურად არც იყოს მზად დაბრუნებისთვის, არაფერს ვამბობთ აფსუურ მხარეზე, რომელიც დამძიმებულია ეთნოკრატიული აზროვნებით, ანუ პრივილეგირებული ეთნოსის აზროვნებით, მათ შორის, განსაკუთრებით, ქართველებთან მიმართებაში. ჩვენ უნდა დავბრუნდეთ აფხაზეთში, როგორც ავტოქტონი მოსახლეობა. აქვე უნდა განვმარტოთ, რომ ჩვენს ნაშრომში გამოყენებული იქნება ტერმინი „აფსუა ხალხი“, მითუმეტეს მაშინ, როდესაც ეს ეთნოტერმინი მათი თვითდასახელებაა - ასე უწოდებენ ოფიციალურად თავიანთ თავს. თუ ჩვენ მათ აფხაზები ვუწოდეთ, მაშინ რა აზრი აქვს მოცემულ კვლევას, ჩვენი კონცეფციის განვითარებას, რომ აფხაზები ჩვენ ვართ და ჩვენ უნდა დავბრუნდეთ აფხაზეთში. შეიძლება შემოგვედაონ და ფაქტად საქართველოს კონსტიტუცია მოგვიყვანონ. საქართველოს კონსტიტუციაში კი მითითება არ არის აფხაზურ ეთნოსზე, მითითება არის მხოლოდ ენაზე. ჩვენს კონსტიტუციაში შავით თეთრზე წერია: „საქართველოში სახელმწიფო ენა არის

ქართული, ხოლო აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში აგრეთვე აფხაზური“ [27].

საქართველოს არც ერთ კანონში აფხაზი არ არის ნახსენები. აფხაზი ნახსენებია მხოლოდ კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებში. ეს აბსოლუტურად სწორია, რამდენადაც ჩვენი სამართალი და კანონმდებლობა აგებულია ინტეგრალური ნაციონალიზმის პრინციპზე - ყველანი საქართველოს მოქალაქეები ვართ. არ არსებობს და არც იარსებებს განსხვავებები და პრივილეგიები.

აფსუა დასახელება ისტორიულად და მეცნიერულად სწორია. ჩვენი მეცნიერული მიდგომა სწორედ იმაშია, ვამტკიცოთ, რომ ეთნოტერიტორიული იდენტობა - ანუ აფსუა ხალხის გაიგივება აფხაზეთის ტერიტორიასთან სახელმწიფოებრივად საშიშია.

„ქართველების არაავტოქტონობა აფხაზეთში რუსული პროპაგანდის, მისი დამპყრობლური იდეოლოგიის ნაწილია და მტრის მოხელე ახალს არაფერს ამბობს. ცოდვა გამხელილი სჯობსო და ამაში ბრალი ჩვენც მიგვიძღვის. განსაკუთრებით ეს ეხებათ ქართველ ისტორიკოსებს და ზოგადად, ქართულ საბჭოთა ისტორიოგრაფიას, როდესაც, ბოლშევიკური ხალხთა შორის ძმობისა და მეგობრობის ყალბი და ფარისევლური ლოზუნგის შესაბამისად, მოხდა ისტორიის ჩასწორება; აფსუა ხალხთან ტერმინ „აფხაზისა“ და „აფხაზეთის“ იდენტიფიკაცია. ისტორიული წყაროების, მეხსიერებისა და ზოგადად, საღი აზრის საწინააღმდეგოდ ჩამოყალიბდა ასევე ყალბი და ფარისევლური „ორაბორიგენობის“ თეორია“ [28].

მაღხაზ პატარაია აღნიშნავს, რომ საინტერესო მაგალითები ეთნოტერიტორიული იდენტობის კუთხით თანამედროვე უახლეს ისტორიაშიც გვაქვს. შოტლანდიელთა დამოუკიდებლობის საკითხზე დემოკრატიულად ჩატარებულ რეფერენდუმში შოტლანდიელებმა თავად თქვეს უარი დამოუკიდებლობაზე. ამ დიდი სახელმწიფოს, ბრიტანეთის ერთიანობა კითხვის ქვეშ დადგა და ეს საფრთხე როდის განმეორდება არავინ იცის [28].

ჩნდება ლოგიკური კითხვა, იმის შესახებ, რომ თუ შოტლანდიელებს შოტლანდიაში ეკუთვნით დამოუკიდებლობა, მაშინ რატომ არ აქვთ აფხაზებს დამოუკიდებლობის მოთხოვნის უფლება აფხაზეთში? ან რატომ არ აქვთ ოსებს ჩრდილოეთ და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის გაერთიანების უფლება? როდესაც ვიცით, რომ აღმოსავლეთ და დასავლეთ გერმანია გაერთიანდა, ასევე გაერთიანდა ჩრდილოეთ და სამხრეთ ვიეტნამი, დღის წესრიგშია ჩრდილოეთ და სამხრეთ კორეის გაერთიანების საკითხიც. რა პასუხი გვექნება ამ კითხვაზე, რომელიც შეიძლება დასვას როგორც მტერმა, ისე მოყვარემ [28].

მაღხაზ პატარაია მის სტატიაში მიუთითებს, რომ გაეროს 1966

წელს გამოცემული ორი პაქტი, - „საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ“ და „საერთაშორისო პაქტი ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ“, - განსაზღვრავს ერთა თვითგამორკვევის უფლების არსს. ორივე საერთაშორისო დოკუმენტის მეორე მუხლი მიუთითებს, რომ თითოეულ ხალხს უფლება აქვს თავისი მიზნების მისაღწევად თავისუფლად მოიხმაროს საკუთარი ბუნებრივი სიმდიდრეები და რესურსები. არც ერთ ხალხს არ შეიძლება წაერთვას ის საარსებო სახსრები, რომელიც მათ ეკუთვნით. მალხაზ პატარაიას აზრით, ხაზგასმა ხალხის ბუნებრივ სიმდიდრეებზე, რესურსებზე და საარსებო სახსრებზე უნდა ნიშნავდეს „ხალხის უფლებას საკუთარ ტერიტორიაზე, რომლის უპირველესი და გადამწყვეტი მახასიათებელი სწორედ ეთნოტერიტორიული იდენტობაა... ეთნოტერიტორიული სახელმწიფოებრივი იგივეობა მტრის ხელში ხომ ძლიერი იარაღია?..“ [28]. ეს იგიან სოხუმში, ცხინვალსა და მოსკოვშიც. რუსეთის გაცხადებულ მიზანს წარმოადგენს, ჩვენ შევეგუოთ არსებულ რეალობას - ოკუპანტის მიერ აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონების დამოუკიდებლობის აღიარებას. სოხუმსა და ცხინვალში ამიტომ იმეორებენ მუდმივად, რომ აფხაზეთი და ცხინვალის რეგიონი საქართველოს ტერიტორია არასოდეს იყო და იძულებით შეიყვანეს საქართველოს შემადგენლობაში საბჭოთა პერიოდში.

მ. პატარაია აღნიშნავს, რომ გასული საუკუნის ეუთოს სამიტებზე მიღებულ დოკუმენტებში დაფიქსირებული ქართველების „ეთნიკური წმენდა“, ამ თვალსაზრისით, მეტად მყიფე კონტრარგუმენტი შეიძლება გახდეს. საერთაშორისო სამართლს არსებული მდგომარეობის იურიდიული დაფიქსირების გაჭიანურების მიდრეკილება ახასიათებს და ეს საკითხი დღის წესრიგიდან, შესაძლოა, გარკვეული პერიოდის შემდეგ მოიხსნას კიდეც ან სულაც ჩვენი ეთნიკური წმენდა ერთ დღეს ქართველების მხრიდან საომარი მოქმედებებისაგან თვითგანრიდებად შეფასდეს. ამის მაგალითია ჩრდილოეთ კვიპროსში ბერძნული მოსახლეობის ეთნიკური წმენდა, რომელიც დაიწყებას მიეცა. თუმცა, ამის თაობაზე არსებობს ძლიერი საერთაშორისო აქტები, არსებობს ევროპის სასამართლოს კლასიკური გადაწყვეტილებები [28].

ზემოთ ნახსენებ არგუმენტებს დავუმატოთ აშშ პრეზიდენტ ტრამპის მიერ ნათქვამი, რომ ყირიმი რუსეთს ეკუთვნის, რადგან იქ მცხოვრები ხალხი რუსულად საუბრობსო. რით ვართ დაზღვეულნი, რომ უახლოეს თუ განჭვრეტად მომავალში ამ დონის პოლიტიკური ლიდერისგან არავინ იკითხავს იმას, რაც ზემოთ აღინიშნა [28].

აქვე შეიძლება, ამ თვალსაზრისით, ერთი საინტერესო ფაქტის მოყვანა. აფხაზეთის ომის დამთავრების შემდეგ ვ. არძინბამ შექმნა სპეციალური კომისია ქართული ტოპონიმების შესაცვლელად. ამ კო-

მისიის ერთ-ერთ სხდომაზე დაისვა საკითხი, მოდით და აფხაზეთსაც გადავარქვათ სახელი და „რესპუბლიკა აფსნი“ ვუწოდოთო (აფსუა ენაზე აფხაზეთს აფსნი ჰქვია). არძინბა აღმფოთებულა და აუხსნია სახელწოდება „აბხაზიას“ ეთნოტერიტორიული იდენტიფიკაციისა და მასში ისტორიული კონტექსტის მნიშვნელობა[28].

ჩვენს მიერ ზემოთ მოყვანილი მსჯელობა და ფაქტები ეთნოტერიტორიული იდენტობის შესახებ იმის მკაფიო მაგალითია, თუ რაოდენ საშიშროებას წარმოადგენს ქართული სახელმწიფოებრიობისათვის, ზოგადად, ეროვნული უსაფრთხოებისთვის აფსუა ხალხთან ტერმინ „აფხაზიას“ და „აფხაზეთის“ იდენტიფიკაცია, მითუმეტეს, როგორც პატარაია აღნიშნავს, იმ შემთხვევაში, როდესაც ერთა თვითგამორკვევის მსოფლიოში აღიარებული და უნივერსალური პრინციპი გარკვეულ შემთხვევაში უპირისპირდება სახელმწიფოების სუვერენიტეტის, ტერიტორიული მთლიანობის, საზღვრების ურღვეობის ფუნდამენტურ პრინციპებს და ძლევს მას მაშინ, როდესაც კონკრეტული ეთნოსისა და ტერიტორიის იდენტიფიკაცია ხდება [28].

ეთნოტერიტორიული პრობლემის განხილვის დასაწყისში დავაფიქსირეთ, რომ ქართველ ისტორიკოსებს, ზოგადად, საბჭოთა ისტორიოგრაფიას კონიუქტურული პოზიციები ეჭირა ამ კუთხით, მაგრამ იმასაც ვერ ვიტყვით, რომ ყველა ქართველი მეცნიერი ერთიანად აყოლილი იყო იმპერიულ კონიუქტურას და საბჭოთა ისტორიოგრაფიის ინერციას.

ცნობილია, რომ ივანე ჯავახიშვილმა ამ საკითხთან დაკავშირებით ერთ-ერთი ძირითადი დებულება მოგვცა „ქართველი ერის ისტორიის“ პირველი წიგნის მეორე 1913 წლის გამოცემაში, სადაც ის ეხება რა კოლხეთის მოსახლეობის ეთნიკურ კუთვნილებას, შემდეგს წერს: „როგორც ვხედავთ, კოლხეთის მოსახლეობა ქართველთა სამშტოს ჰკუთვნებია: ლაზ-მეგრელებს, აფშილ-აფხაზებს და სვანებს“ [29,55]. მტკიცება ერთმნიშვნელოვანია: აფშილ-აფხაზები, მეგრელებთან და სვანებთან ერთად ქართველური ტომებია, ქართველი ერის ერთ-ერთი ძირითადი და მთავარი შემადგენელი ელემენტი, „სისხლი სისხლთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი“.

როგორც ლიტერატურის მიმოხილვაში ავღნიშნეთ, 1928 წელს ივანე ჯავახიშვილმა უარი თქვა თავისივე დებულებაზე, რაც გამოწვეული იყო იმ იდეოლოგიური ზეწოლით, რომელსაც ადგილი ჰქონდა მეოცე საუკუნის 20-30-იან წლებში მეცნიერებაზე, ლიტერატურაზე, ხელოვნებაზე საბჭოთა ხელისუფლების მხრიდან. გარდა ამისა, საბჭოთა ხელისუფლებას უნდა გაემართლებინა 1921-1931 წლების ე.წ. სახელმეკრულებო რესპუბლიკა.

„1921- 1931 წლების ყბადაღებული ე.წ. სახელმწიფოებო სტატუსის დეკლარირება უკანონო საბჭოთა ხელისუფლების ბოლშევიკურ-პარტიული რეფორმების დონეზე მოხდა. საბჭოურ-სამართლებრივი თვალსაზრისითაც, აფხაზეთის არც ე.წ. წარმომადგენლობით ორგანოს კონსტიტუციური ნორმის სახით ის არ მიუღია. 1921 წლის 5 ივლისს ბოლშევიკების კავშიურის პლენუმმა მთელი კავკასიის კომუნისტებს სწორედ აფხაზეთში ავტონომიის შექმნის ამოცანა დაუსახა, ხოლო 1925 წლის აფხაზეთის კონსტიტუცია, რომელსაც ეფუძნება არძინბას „სუვერენიტეტი“, აფხაზეთის ე.წ. საბჭოების ყრილობაზე, როგორც დღეს იტყვიან, პირველი წაკითხვით მიიღეს და ძალაში არ შესულა, რადგან: 1) თავად ყრილობის დადგენილებაში წერია, რომ წარმოდგენილი პროექტი დამატებით უნდა დამუშავდეს; 2) კონსტიტუცია არ გამოქვეყნებულა.[22]

1954 წელს 10 000 ტირაჟით გამოვიდა პავლე ინგოროყვას სქელტანიანი ნაშრომი „გიორგი მერჩულე“, რომლის მე-4 თავი სწორედ ამ საკითხს მიეძღვნა ძალიან ღრმა და საფუძვლიანი კვლევიტა და მსჯელობით. ავტორი ამისთვის ლამის ჯვარს აცვეს. წიგნი მას შემდეგ არ გამოცემულა, თუმცა, არც არავის აუკრძალავს, ის ჩვენ მენტალურად ავკრძალეთ[28].

გარდა იმისა, რომ აფხაზები ქართველები იყვნენ წარმომობით და ენით, ისტორიული აფხაზეთის სამეფოს დამაარსებლები - ეს არასწორადაა გამუქებული ქართულ ისტორიოგრაფიაში. სინამდვილეში არავითარი დაპყრობანი დასავლეთ საქართველოსი აფხაზების (ე.ი. აფხაზეთში მოსახლე ქართველი ტომის) მიერ არ მომხდარა, არამედ მოხდა აფხაზეთის ერისთავის მოთავეობით როგორც აფხაზეთის, ისე დასავლეთ საქართველოს დანაჩენი ტერიტორიებისა ბიზანტიის იმპერიის ბატონობისაგან განთავისუფლება [28].

პავლე ინგოროყვა თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში აკონკრეტებს და ასკვნის: „რასაკვირველია, ყოველივე ეს უცნაური და გაუგებარი იქნებოდა, თუ ჩვენ დავუშვებდით, რომ დასავლეთ საქართველოს „აფხაზთა სამეფო“, ვითომც, შეიქმნა დასავლეთ საქართველოს დაპყრობის შედეგად უცხო, არაქართველი ტომის მიერ. მაგრამ, როგორც მოგახსენეთ, არაფერი ამის მსგავსი სინამდვილეში არ მომხდარა. დასავლეთ საქართველოს ქართულ სახელმწიფო შექმნილია ქართველი ტომების მიერ და ერთ-ერთ ამ ტომთა შორის არის ქართველი ტომი - აფხაზები“ [1,117].

პავლე ინგოროყვას აზრით, აფხაზების წინაპრები მესხი ტომები არიან. ამასთან დაკავშირებით ის წერს: „... მთა აფხაზეთი (ძირითადი აფხაზეთი) დასახლებული ყოფილა ტომით, რომლის ტომობრივი სახელწოდება ყოფილა „მოსხი“, იგივე მესხი. როგორც ირ-

კვება, აფხაზეთშიაც ადგილი ჰქონია ისეთსავე ტერიტორიულ თანამეზობლობას მეგრულ-ლაზურ და მესხთა ტომებისა, როგორც ჩვენ გვაქვს სამხრეთ კოლხიდაში, სადაც სამეგრელოსა და ჭანეთის შუა ზოლთა შორისად არის შეჭრილი მესხური ტომის შტო (გურულები და ქობულელ-აჭარლები). რომელ დიალექტზე ლაპარაკობდა აფხაზეთის მესხთა ეს ტომი, საკუთრივ ქართულზე, თუ ადგილობრივ ეგრისულ დიალექტზე, გაურკვეველი რჩება“ [1,129]. პავლე ინგოროყვა თავისი გენიალური ნაშრომით დაუპირისპირდა მთელ საბჭოთა ისტორიოგრაფიულ ინერციას აფხაზეთის საკითხში და არა მარტო აფხაზეთის საკითხში.

აკაკი ბაქრაძე წერდა: „ჩვენ რომ თავის დროზე პავლე ინგოროყვას უზარმაზარი წიგნისთვის, „გიორგი მერჩულისთვის“, სათანადო ყურადღება მიგვექცია და ღრმად დავკვირვებოდით, დღეს არ იარსებებდა აფხაზეთის ანეგდოტური პრობლემა“ [30,526].

საინტერესოა, თუ რას ფიქრობს ჩვენი კვლევისთვის საჭირო მიმართულებით ცნობილი ქართველი ისტორიკოსი ნიკო ბერძენიშვილი. მან სცადა „საქართველოს ისტორიულ გეოგრაფიაში“ სიმართლის თქმა, მაგრამ ცენზურის კლანჭებს ვერ გადაურჩა. 1990 წელს გამოცემული „საქართველოს ისტორიის საკითხებში“ გარკვევით წერია ამ დიდი მეცნიერის მოსაზრებები ზემოხსენებულ პრობლემასთან დაკავშირებით. მის მიხედვით: „ქართული წყაროებით ის ჩანს, რომ აღმოსავლური და დასავლური ქართული ტომების ეთნიკური მერწყმა დიდი ხანია მიმდინარეობდა და VIII საუკუნის მიწურულისთვის ამ პროცესმა ისეთ საფეხურს მიაღწია, რომ იქ, ლაზიკაში, ქართული სახელმწიფოს წარმოქმნა რეალურად შესაძლებელი გახდა, უკეთ, აქ სხვა სახელმწიფოს არსებობისთვის რეალური პირობები აღარ იყო. რა თქმა უნდა, იგულისხმება ფეოდალური სახელმწიფოს მთელი დასავლეთ საქართველოს გამაერთიანებელი“ [2, 605]. ქართველი ისტორიკოსი ამავე ნაშრომში უფრო შორს მიდის და აკონკრეტებს და განმარტავს საკამათო საკითხებს. ის წერს: „ქართული ფეოდალური აზროვნება მუდამ ერთ სამყაროდ სთვლიდა კავკასიას (ლეონტი), კიდევ უფრო - „საქართველოს“ [2, 608].

ნიკო ბერძენიშვილი ამავე ნაშრომში პასუხს სცემს და განმარტავს ჩვენი კვლევისთვის მეტად აქტუალურ და საჭირობოტო საკითხს, თუ ვინ არის აფხაზეთის ავტოქტონური მოსახლეობა და ვინ შეიძლება იწოდებოდეს აბორიგენად. ამავე დროს გაცამტვერებულია ე.წ. ორბორიგენობის თეორია და ამით ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხი გადაწყვეტილია ქართველებისთვის სასარგებლო მიმართულებით. ამასთან დაკავშირებით ის ამბობს: „XVIII საუკუნის აფხაზები მართლაც კავკასიანელია, საკმაოდ გვიან ჩამოსულ ბარში. მათ ჯერ

კიდევ ვერ აუთვისებიათ ბარი და მთიულურ ცხოვრებას განაგრძობენ. რა თქმა უნდა, ესენი არ არიან აბორიგენები. მათ ვერ შეუთვისებიათ ქრისტიანობა ისევე, როგორც ვერ შეუთავსებიათ ფეოდალური მეურნეობა (ამ ყოვლად უხვსა და ნოყიერ ქვეყანაში) ისევე, როგორც ვერ შეუთვისებიათ ფეოდალური სოციალური წყობა და გორაკებზე გვარებით (ერთი გვარის ხალხი) დასახლებულნი ცხოვრობენ“ [2, 614].

აფსუების იდენტიფიკაციას აფხაზეთთან უარყოფითად უყურებს აკადემიკოსი სიმონ ყაუხჩიშვილი. მას აფხაზები ქართველებად მიაჩნია და მთლიანად იზიარებს პავლე ინგოროყვას კონცეფციას. მისი აზრით: „აფხაზთა სამეფო წარმოადგენდა დასავლეთ საქართველოს სამეფოს, რომლის მესაჭეობა ხელში ჰქონია ერთ-ერთი ქართველი ტომის, აფხაზების წრიდან გამოსულ მეფეებს. ნუთუ ... რამენაირად წარმოსადგენია, რომ მთელ საქართველოს დარქმეოდა უცხოელი დამყრობლის სახელი? არა, ეს („აფხაზი“) არის სახელწოდება იმ ქართველი ტომისა, რომელმაც თავისი მძლავრი შემოქმედებითი მუშაობით ხელი შეუწყო ჯერ დასავლეთ საქართველოს გაძლიერებას და მერე მთლიანი საქართველოს სახელმწიფოს შექმნას“ [31, 123].

სიმონ ყაუხჩიშვილი მიუთითებს აფხაზების ეთნიკურ წარმომავლობაზე და მათ სხვა ქართველებთან ერთ რიგში აყენებს ეთნიკურ-ისტორიული წარმომადგენის თვალსაზრისით. „დასავლეთ საქართველოში ძველი მწერლები ასახელებენ რამდენსამე ტომს. ესენი არიან: კოლხები, ლაზები, აბაზგები, აფსილები, მისიმიანები, სანიგები, ჰენიოხები, ბრუქები, სვანები, სკვინები“ [31, 123].

პავლე ინგოროყვას კონცეფციას აფხაზთა ქართველობის შესახებ იზიარებს აკადემიკოსი გიორგი ახვლედიანი ნაშრომში „აფხაზეთის ისტორიული ტოპონიმიკის ზოგიერთი საკითხისთვის“. იგი ეთანხმება პავლე ინგოროყვას აფხაზეთის ტოპონიმიკის ქართულ ენობრივ სამყაროსთან კავშირის საკითხში. ამასთან დაკავშირებით ის წერს: „ამიტომ სრულიად მართებულად მოქცეულა პავლე ინგოროყვა, რომ თავის შრომაში მეოთხე თავის პირველი ქვეთავისთვის („აფხაზეთის მხარეთა მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა ანტიკურ ხანაში და საშუალო საუკუნეებში“. გვ. 119-145) დაურთავს „სპეციალური ექსკურსი: აფხაზეთის მხარეთა გეოგრაფიული სახელწოდებანი და მათი კავშირი ქართულ ენობრივ სამყაროსთან“ (გვ.146-188). ამ „სპეციალურ ექსკურსში“ განხილულია 136 ისტორიული ტოპონიმიკური სახელწოდება (მათ შორის 109 ისტორიული სახელწოდება ანტიკური ხანიდან მოყოლებული, ვიდრე XVII საუკუნემდე). ავტორი ფიქრობს, რომ ეს სახელწოდებები ეკუთვნის ქართულენობრივ სამყაროს [32,107].

გიორგი ახვლედიანი აცხადებს, რომ პავლე ინგოროყვას ტოპონიმიკური ექსკურსი არ მიაჩნია თავისი კონცეფციის დამადასტურებელ

ძირითად მასალად და ის მხოლოდ ერთგვარი დამატებაა მისი ძირითადი იდეების და დებულებების საილუსტრაციოდ. ამის შესახებ მეცნიერი ამბობს: „გასათვალისწინებელია, სხვათა შორის, რომ მთელი ექსკურსი ავტორს აუწყობინებია წერილი შრიფტით (პეტიტით), რაც, ალბათ, იმას ნიშნავს, რომ გამოკვლევის მეოთხე თავში ავტორის მიერ წარმოდგენილი კონცეფციისთვის ამ ექსკურსს არ აქვს გადამწყვეტი მნიშვნელობა, ე.ი თავისი ძირითადი დებულება ავტორს უამესკურსიოდაც დასამტკიცებლად მიუჩნევია ისტორიული საბუთიანობისა და ისტორიული ხასიათის მოსაზრებათა საფუძველზე დამყარებით“ [32, 107].

აღმოსავლეთმცოდნე, პროფესორი დავით კობიძე აფხაზთა ქართველობას ამტკიცებს სპარსული წყაროებით. ის საყვედურობს კიდევ პავლე ინგოროყვას სპარსული წყაროების გამოყენებლობის გამო. მეცნიერი ამბობს: „უნდა აღინიშნოს, რომ სახელწოდება აბხაზი სპარსულ წყაროებში, რომლებსაც ჩვენს დრომდე მოუღწევია, გვხვდება მე-10 საუკუნის გასულიდან. ეს ტერმინი მე-11-12 საუკუნეთა ძეგლებში საკმაოდ ფეხმოყიდებული ჩანს, შემდეგ კი თანდათან ხმარებიდან გამოდის“ [33, 126].

პროფესორი დავით კობიძე ამბობს, რომ „ტერმინი აბხაზი არც ისე იშვიათად გვხვდება ნიზამი განჯელის (მე-12 საუკუნე) თხზულებებში („საიდუმლოებათა საგანძური“, „ხოსროვ-შირიანიანი“, „ისყანდერ ნამე“) მისი მნიშვნელობის გარკვევის თვალსაზრისით საინტერესოა „ხოსროვ-შირიანიანის“ ბოლო ნაწილებში მოხსენიებული აბხაზი. აქ პოეტი აღნიშნავს, რომ მბრძანებლისგან წყალობად მიიღო სოფელი ჰამდუნიანი.

მოშურნეთაგან ერთმა შენიშნა: „ჰამდუნიანი რა სოფელია, იგი სამარესავით ვიწროა... ამავე დროს, მისი მიდამო სანახევროდ აფხაზებს ეკუთვნის (მას სანახევროდ აფხაზები ამუშავენ). ცხადია, განჯაში მცხოვრებ ნიზამის არ შეეძლო იმდროინდელი აზერბაიჯანის მმართველობისგან მიეღო დასავლეთ საქართველოში ან შავი ზღვის სანაპიროზე მდებარე სოფელი. აქ, უეჭველია, ლაპარაკია საქართველოს საზღვრებთან ახლოს მდებარე სოფელზე. ტერმინი აფხაზი მაშინ მთელი საქართველოს აღმნიშვნელად გამოდის.“ [33, 127]

დავით კობიძე ასაბუთებს, რომ უფრო უცილობელი ჩვენებაც არსებობს იმის შესახებ, რომ სპარსულ ენაზე შეთხზულ ძეგლებში ტერმინი აბხაზი ქართულად მეტყველი ხალხით დასახლებული ტერიტორიის, საქართველოს აღმნიშვნელია. მაგალითად მოჰყავს შირვანელი პოეტი ხაყანი (მე-12 საუკუნე). „ჩვენთვის საინტერესო ის არის, რომ ხაყანის ჩვენებით, აფხაზეთი საქართველოა. აფხაზი ე.ი საქართველოს მკვიდრი, ქართულად მეტყველია. აფხაზისათვის დამახა-

სიათებელი ნიშანი ქართულად მეტყველებაა. იგი ქართველია, ამიტომ ამბობს პოეტი, - „აფხაზ ნემინ გამთემო მორჯი მოი“, ე.ი აფხაზი, ქართულად მეტყველი, გავხდით“.[33,128]

სტატიის ბოლოში დავით კობიძე შეფასებას აძლევს პავლე ინგოროყვას ნაშრომს: „გიორგი მერჩულეს“ ავტორის მოსაზრებანი დასავლეთ საქართველოს სამეფოს დაარსებისა და მისი განვითარების შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში იმთავითვე დაშვებული შეცდომის უბრალო შესწორება კი არ არის, როგორც ამას ზოგიერთი ფიქრობს, არამედ დიდი მეცნიერული აღმოჩენა, რომელიც ძირეულად ცვლის ჩვენს წარმოდგენას ამ დიდმნიშვნელოვან საკითხზე. „როგორც დავრწმუნდით, სპარსული წყაროები მხარს უჭერენ პავლე ინგოროყვას მტკიცებას“. [33,128]

შემდეგ პერიოდში ისტორიკოსებისა და ენათმეცნიერების მთელმა პლევადამ გაიზიარა პავლე ინგოროყვას კონცეფცია და, შესაბამისად, ისტორიულმა სიმართლემ თავისი გზა მაინც იპოვა. მათ შორისაა ისტორიკოსი, პროფესორი დერმიშა გოგოლაძე. მან თავისებური და მეტად ლოგიკური ახსნა მოუძებნა იმას, თუ რატომ ვერ ჩაითვლებიან აფსუები დღევანდელი აფხაზეთის მკვიდრ აბორიგენ ეთნოსად. მეცნიერი წერს: „ვთქვათ და დავუშვათ, რომ დღევანდელი აფხაზეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები აფსუები არიან აბაზგების მთამომავალნი. სულერთია, ასეთ შემთხვევაშიც აფსუები ვერ ჩაითვლებიან დღევანდელი აფხაზეთის მკვიდრ აბორიგენ ეთნოსად, რადგან მათი შესაძლო წინაპრები, აბაზგები საქართველოში, კოლხეთში მოვიდნენ დიდი ხნის შემდეგ, როცა, როგორც ითქვა, აქ უკვე რვა საუკუნე იყო გასული, რაც ქართული სახელმწიფო კოლხეთი არსებობდა, სახელმწიფო, რომლის წარმოქმნის დრო არის ეთნოსის მკვიდრობის ამოსავალი და განმსაზღვრელი ნიშანი“ [34,38]. ამ ავტორის აზრით, „აფხაზეთის ტერიტორიაზე უძველესი - ანტიკური და ადრემუასაუკუნეების ტოპონიმები ყველა ქართულია“ [34, 31].

პროფესორი გერონტი გასვიანი ფიქრობს, რომ „ძველი აფხაზები“, ისევე, როგორც მეგრელები, სვანები, იმერლები, ქართლები და კახელები ქართველები იყვნენ და ქართულად მეტყველებდნენ, სანამ აფსუს ტომები ჩრდილოეთიდან აფხაზეთში არ შემოიჭრნენ და გაააფსუსეს ადგილობრივი ქართველი ტომები. „აფხაზებში“ ჩვენ უსათუოდ ქართველს ვგულისხმობთ და არა აფსუს“, - წერს გასვიანი [35, 80-81]. „ძველი აფხაზები, ანუ ქართული ტომი, თუ ქართველური ტომების შენაჯგარი.“ [35, 49] „აფშილები მეგრულ ან მის უახლეს ენაზე მეტყველი ხალხი იყო თავიდანვე“ [35, 122]. ავტორის მტკიცებით, „აფხაზთა სამეფო“ მთელი თავისი შემადგენლობით იმთავითვე ქართული და ქართველური იყო - ეთნიკურად, სულიერად, ტერიტო-

რიულად, ენობრივად, კულტურულად, პოლიტიკურად და ასე შემდეგ” [35, 120].

პავლე ინგოროყვას კონცეფციას იზიარებენ თანამედროვე ისტორიკოსები, ენათმეცნიერები. ზურაბ რატიანი თავის ნაშრომში კიდევ ერთხელ იმოწმებს ივანე ჯავახიშვილს, პავლე ინგოროყვას და აღნიშნავს: „ახლა უშუალოდ აფსუების შესახებ მოგახსენებთ. აქ სიტყვას აღარ გვაგერძელებ იმ ქემშარიტებაზე, რომ აფსუა იგივე ჩერქეზია, ისევე, როგორც ადიღე, ყაბარდო, აბაზა, უფრო ზუსტად აბაზა არის საერთო სახელწოდება აბაზაბა-აბაძეხ-აფსუასი“ [36, 71]. ისტორიკოსი აანალიზებს რა უზარმაზარ მასალას, ლოგიკურად ასკვნის: „აფხაზეთი დასაბამიდან საქართველოს ისეთივე შემადგენელი ნაწილია, როგორც ქართლი და ქვეყნის ყველა სხვა კუთხე და ისტორიული აფხაზები რომ ისეთივე ქართველები არიან, როგორც ყველა სხვა კუთხის ქართველი“. [36, 72].

საინტერესოა აგრეთვე ისტორიკოს, პროფესორ ავთანდილ სონდულაშვილის ნაშრომი „აფხაზი თუ აფსუა?“ ამ ნაშრომში ქართული და უცხოური წყაროების, საარქივო დოკუმენტებისა და მდიდარი სამეცნიერო ლიტერატურის საფუძველზე შესწავლილია აფხაზთა ეთნოგენეზი, წარმოჩენილია დღევანდელი „აფხაზის“ ჩრდილო კავკასიელი აფსუებთან იდენტურობის პრობლემები. ტოპონომიკური, ფოლკლორული, ენობრივი, რელიგიური და სხვა ფაქტობრივი მასალების საფუძველზე ნაჩვენებია ძველი აფხაზების, როგორც ქართული ეთნოსის შემადგენელი ნაწილის და ე.წ. „ახალი აფხაზების“ ვინაობის დამადასტურებელი მონაცემები [37, 15].

ტერმინ აბაზა - აბაზგია აფხაზის შესახებ ლაპარაკობს აკადემიკოსი თამაზ გამყრელიძე. იგი ამ ტერმინს ღრმა ლინგვისტური ანალიზის შემდეგ ასკვნის: „მავი ზღვისპირეთის ეთნოკულტურული ვითარება ახალი წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეში გვკარნახობს შესაძლებლობას „აფხაზ“ - „აბაზგ“-ებში საკუთრივ დასავლურ ქართველური წარმომავლობის ტომები დავინახოთ, რომლებიც ახლო მონათესავენი უნდა ყოფილიყვნენ ძველ კოლხეთში მობინადრე სვანური და მეგრულ-ლაზური ტომებისა. თვით უძველესი სახელწოდება ამ ტომებისა „აფხაზ“ - რომელიც ბერძნულ მეტყველებაში „აბაგზ“ - „აბაზლ“ ფორმად გარდაიქმნა აგებულების თვალსაზრისით სავსებით ქართველურია“, ამ ენებში გავრცელებული (მაგრამ ბერძნულისათვის დაუმკვებელი) „ფხ“ ჰარმონიული კომპლექსის შემცველი და „ა“ ხმოვნით დაწყებული. მდრ, ამ მხრივ უძველესი ქართული ტოპონიმი „აქარა“, რომელიც უკვე „ქართლის ცხოვრებაში“ დასტურდება. ძველი კოლხეთის ძირითად მოსახლეობას წარმოადგენენ ამ დროს სწორედ ეს დასავლური/ქართველური ტომები“ [3, 45].

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მეცნიერულად გამართულ დასკვნებს აკეთებს მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე - მანგლისისა და თეთრიწყაროს მიტროპოლიტი, რომელიც, ამავე დროს, რეალური ისტორიის დამდგენი საპატრიარქოს მუდმივმოქმედი კომისიის თავმჯდომარეა. მისი აზრით, თვითმარქვია აფხაზები, ანუ აფსუები არ წარმოადგენენ დღევანდელი აფხაზეთის აბორიგენ მოსახლეობას [38].

„სამწუხაროდ, ტერმინ „აფხაზის“ ქართულენოვურ სივრცეში დაბრუნების და დამკვიდრების მიმართ ჩვენი პოსტსაბჭოური პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ელიტა, მცირედი გამონაკლისების გარდა, მოუმზადებელი და გულგრილი აღმოჩნდა“ [28]. იყვნენ პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწეები, რომლებიც ამ პრობლემაზე მიუთითებდნენ, მაგრამ მათი მოწოდებები დარჩა „ხმად მლაღალებლად“. მათ შორის, ერთ-ერთი პირველი აკაკი ბაქრაძეა. მისი სტატია „დავაბრუნოთ აფხაზები აფხაზეთში“ ამ თვალსაზრისით სახელმძღვანელო მანიფესტია ჩვენი პოლიტიკური ელიტისთვის. აკაკი ბაქრაძის შეხედულებები ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხთან დაკავშირებით მოცემულია სადისერტაციო ნაშრომის ლიტერატურის მიმოხილვაში.

მცირეოდენ ქართველ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ მოღვაწეთაგან ზვიად გამსახურდია ერთ-ერთია, რომელიც აბსოლუტურად სწორად, გამართულად და მეცნიერული სიზუსტით განიხილავდა პრობლემას და ტერმინ „აფსუ“-ს ტერმინ „აფხაზი“-სგან ანსხვავებდა. ანდრეი სახაროვისადმისადმი წერილში ის აფხაზეთსა და სამაჩაბლოსთან დაკავშირებით წერს: „თქვენს მიერ „ოგონიოში“ გაკეთებული განცხადებით დაამტკიცეთ, რომ არ იცით ტერმინ „აფხაზეთის“ მნიშვნელობა და არც ის, თუ რა მიმართება გააჩნია მას ტერმინ „საქართველოსთან“. თუმცადა, ახლანდელ დროში „აფხაზებს“ არასწორად უწოდებენ ჩერქეზთა მონათესავე აფსუთა ჩრდილოეთ-კავკასიურ ადიღეურ ტომს, რომელიც XVII საუკუნიდან იპყრობს ისტორიული აფხაზეთის ჩრდილოეთ ნაწილს, ახდენს იქ მცხოვრებ ქართველთა ასიმილირებას და მკვიდდრდება იქ (იხ. აკადემიკოს ნიკო ბერძენიშვილის საქართველოს ისტორიის საკითხები ტ.8)“ [39].

საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ მოღვაწეთაგან „სახალხო ფრონტის“ ლიდერს (ნ. ნათაძე) მიაჩნია, რომ ქართული მოსახლეობა აფხაზეთში აბორიგენია, რომ „აფსუა“ ხალხი XVII საუკუნიდანაა შემოსული საქართველოში. ინტერვიუში ის ამბობს: 1. „ქართველი მოსახლეობა აფხაზეთში არის ავტოქტონური; 2. ისტორიამ არ იცის მომენტი, როცა აფხაზეთი იყო საქართველოს გარეთ. არ არის მართალი, რომ აფხაზეთი არის ან ოდესმე ყოფილა არაქართული ტერიტორია; 3. „აფსუა ხალხი“ საქართველოში შემოსულია XVII საუკუნეში, რაც მეცნიერულად დადგენილი ფაქტია; 4. აფსუებს აფხაზები ეწოდება

იმით, რომ ისინი დასახლდნენ აფხაზეთში; 5. აფხუების შემოსვლა დასუსტებულ საქართველოში მოიცავდა სისხლიან კონფლიქტებს, მაგრამ დღევანდელი აფხაზური ფსიქოლოგია, - ეს მიწა დავიპყარი, ამიტომ ის ჩემია, - მაინც გამართლებული არ არის. აფხუებმა თავიანთი გამარჯვება ვერ მიიყვანეს იმ მომენტამდე, რომ ეს ტერიტორია იურიდიულად მოეწყვიტათ საქართველოსგან” [40].

საბოლოოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ პავლე ინგოროყვას კონცეფცია ვინმეს ახილება არ არის, ის სახელმწიფოებრივი იდეაა და როგორც უკვე ითქვა, სერიოზულ საფრთხეებს უპირისპირდება. აფხაზეთი განუყოფელი საქართველოა, აფხაზი პოლიტიკურად, კულტურულად და ეთნიკურად ქართველია. მართალია, ამ კონცეფციას მხარდამჭერები ჰყავს, მათ შორის, პოლიტიკოსთა შორის, მაგრამ ძველი ინერციები, წინააღმდეგობები მაინც არსებობს. სასურველია, რომ ეს კონცეფცია გახდეს ქართული პოლიტიკური კლასის მსოფლმხედველობის მნიშვნელოვანი, მყარი ნაწილი და უნდა გასცდეს საქართველოს ფარგლებს და შევიდეს დასავლურ სივრცეში.

II თავი

მმართველი პარტიის პოლიცია

„ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“
პოზიციები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით

აფხაზეთის კონფლიქტის საკითხზე ქართული პოლიტიკური სპექტრის შეხედულებების და მიდგომების გადმოცემამდე აუცილებელია გავითვალისწინოთ რიგი ობიექტური გარემოებები, რომლებიც საკვლევი პრობლემის უკეთ გააზრებასა და ანალიზში დაგვეხმარება.

კონფლიქტის სტრუქტურულიდან და ქართული სახელმწიფოსათვის აფხაზეთის საკითხის მოწესრიგების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, დარეგულირების ნებისმიერი მოდელი, ნებისმიერი სქემა, ნებისმიერი კონცეფცია ორ შრეს უნდა შეიცავდეს: სტატიკურსა და დინამიკურს.

სტატიკურ (უმოძრაო) შრეში უნდა იყოს მოაზრებული საქართველოს პრიორიტეტული ინტერესები: ტერიტორიული მთლიანობა, სუვერენიტეტის განუყოფლობა და უწყვეტობა; ფედერალიზაციის, კონფედერაციის, ასოცირებული სახელმწიფოს (ბოლნის დოკუმენტის მოდელი) უარყოფა.

დინამიკური შრე გულისხმობს კონფლიქტის მოწესრიგების, დარეგულირების მოდელების გარკვეულ ცვალებადობას იმის მიხედვით, თუ კონკრეტულ ვითარებაში როგორი იქნება საქართველოს საერთაშორისო მდგომარეობა, მოკავშირე ქვეყნების დამოკიდებულება, დასავლეთის სახელმწიფოთა რუსეთზე ზეწოლის მასშტაბები, პოსტ-საბჭოთა სივრცეში ანალოგიური კონფლიქტების მოგვარების მდგომარეობა და რეგიონში ძალთა განლაგების კონფიგურაცია. დინამიკურ შრეში უნდა შევიდეს ქმედებების და აქტივობების მთელი კომპლექსი: სახალხო დიპლომატია, სამოქალაქო დიპლომატია (სტუდენტები, ექიმები, ხელოვანები, სპორტსმენები, მეცნიერები და სხვა), რომლებიც ქმნიან გარკვეული თანამშრომლობის პლატფორმებს. ამასთან, არ შეიძლება სამშვიდობო პროცესის ამ სეგმენტის გადაჭარბებული შეფასება, მასზე ორიენტაცია, რადგან მაქსიმუმი, რასაც შეიძლება მიაღწიოს სამოქალაქო დიპლომატიამ, არის გარკვეული დოზით ურთიერთდობისა და ურთიერთგაგების აღდგენა.

შემდეგი გარემოება, რომლის გათვალისწინება დაგვეხმარება საკვლევი პრობლემის უკეთ გააზრებაში და გაანალიზებაში, არის 2008 წ. აგვისტოს ომი და მისი შედეგები. ამ ომმა შეცვალა კონფლიქტის პარადიგმა, კონკრეტულად: 1. გაუქმდა სამშვიდობო ფორმატები და დღეს არსებობს ერთადერთი ფორმატი - ჟენევის. მასში მონაწილე

აფხაზური და ცხინვალის დელეგაციები არიან რუსეთის მხარის ნაწილები; 2. დაუშვებელია ძალის გამოუყენებლობის შესახებ სოხუმისა და ცხინვალის დე ფაქტო მთავრობებთან ცალკე ხელშეკრულების დადება, რადგანაც ძალის გამოუყენებლობას აფიქსირებს მედვედევ-სარკოზის შეთანხმება და საქართველოს მაშინდელი პრეზიდენტის ოფიციალური განცხადება ევროპარლამენტში, რომ პირველი ძალას არ გამოიყენებს, ანუ თავდასხმის ძალას რომ არ გამოიყენებს; 3. გაუქმდა სამშვიდობო მისიები, კერძოდ, დსთ-ის ე.წ. კოლექტიური სამშვიდობო მისია გაეროს ეგიდით, აგრეთვე, გაეროს მისია აფხაზეთსა და ეუთოს მისია ცხინვალის რეგიონში. დღეს მხოლოდ ერთი საერთაშორისო მექანიზმი არსებობს - ევროკავშირის მონიტორინგის მისია; 4. გაუქმდა კონფლიქტების მოწესრიგების სახელშეკრულებო ბაზა, ანუ ყველა ხელშეკრულება, რომელიც ხელმოწერილი იქნა 1993 წლიდან 2008 წლამდე და მოქმედებს ერთადერთი დოკუმენტი - კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“.

მიუხედავად ზემოთქმულისა, ნაშრომში აგვისტოს ომი ცალკე არაა განხილული, რამდენადაც მისი კვლევა მთლიანობაში ჩვენი ანალიზის საგანი არ არის. კვლევის ინტერესების სფერო უფრო აგვისტოს ომის შედეგებია, კერძოდ, შემდეგ კონტექსტში: რა გავლენა იქონია მან პოლიტიკური პარტიებისა და ექსპერტ-საზოგადოების შეხედულებებზე აფხაზეთის საკითხში.

§1. კოალიცია „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველო“ და აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის გზები

აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით კოალიცია „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველო“ პოზიციების, მიდგომების მეტ-ნაკლებად სრულყოფილი სახით წარმოსაჩენად ძირითადი საკვლევი მასალა, ჩვენი აზრით, შემდეგნაირად უნდა დალაგდეს: 1. უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა აფხაზეთის კონფლიქტის შესახებ იმ მასალის გადმოცემა, რომელიც ჩამოყალიბებულია კოალიციის 2012 და 2016 წლების წინასაარჩევნო პროგრამებში, ასევე კოალიციის დოკუმენტის, სამშვიდობო ინიციატივა „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“, მიმოხილვა; 2. საჭიროდ მივიჩნიეთ კოალიციის ლიდერის პოზიციების და აზრების წარმოჩენა, როგორც ხელისუფლებაში მოსვლამდე, ისე ხელისუფლებაში ყოფნის დროს.

კოალიციის საარჩევნო პროგრამებიდან ისეთ მუხლებს და მომენტებს წარმოვაჩენთ, რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება კონფლიქტის გადაწყვეტის გზებს და მეტ-ნაკლებად ღირებულია ანალი-

ზისთვის. საინტერესოა: კონფლიქტის ფორმატის საკითხი; რუსეთთან, როგორც აგრესორთან და ოკუპანტთან დამოკიდებულების საკითხი; დასავლეთთან, როგორც სტრატეგიულ მოკავშირესთან ურთიერთობები; კონფლიქტის დიალოგის გზით მოგვარება.

მსგავსი საკვანძო საკითხები წარმოადგენენ ლაკმუსის ქაღალდს ნებისმიერი პოლიტიკური პარტიის თუ პოლიტიკური კოალიციის ნამდვილი, რეალური ინტერესების და მიზნების გამოსავლევად. ამავე დროს, წინასწარ უნდა ვთქვათ, რომ ჩვენ ჩასაფრებული პოლიტიკური ოპონენტის პოზიციიდან არ ვუდგებით საკითხს. ამ კვლევას ვინმეს მიმართ ბრალდების პრეტენზია აქვს და არც შეიძლება ჰქონდეს. ჩვენი მიზანია ობიექტური სურათის გადმოცემა და ამით დავხმაროთ ქართულ საზოგადოებას, სამეცნიერო წრეებს, დაინტერესებულ პირებს ქართული პოლიტიკური სპექტრის უკეთ გაცნობაში აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით.

კოალიცია „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ 2012 წლის პროგრამიდან აღებული ძირითადი მომენტები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით ასეთია: „დღეისათვის რუსეთსა და საქართველოს შორის წარმოქმნილი უკიდურესად ნეგატიური ურთიერთობები ვითარების სტაბილიზაციისა და კონფლიქტების მოგვარების მთავარი ხელშემშლელი ფაქტორია“. ამასთანავე, ხელისუფლება საერთოდ უარყოფს რეგიონებთან მოლაპარაკებების შესაძლებლობას; მას არ შესწევს უნარი ხორცი შეასხას საერთაშორისო თანამეგობრობის მოწოდებას კონფლიქტების დიალოგის გზით მოგვარების აუცილებლობის თაობაზე; ხელისუფლების მიერ წარმოდგენილი „სტრატეგია ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ“, ისევე როგორც მის საფუძველზე ჩამოყალიბებული „სამოქმედო გეგმა“, არ შესაბამეობა შექმნილ ვითარებას [41, 57].

„აფხაზურ და ოსურ დელეგაციებთან მოლაპარაკებები უნდა იმართებოდეს, როგორც კონფლიქტის მხარეებთან, 2008 წლის აგვისტოს ომამდე გამოყენებული პრაქტიკის შესაბამისად. ქართული მხარე მზად უნდა იყოს გონივრული კომპრომისებისათვის, რომლებიც უზრუნველყოფენ უსაფრთხოებას, შექმნან სამშვიდობო პროცესების განვითარების პირობებს და იგივე მიდგომა უნდა მოითხოვოს დაინტერესებული მხარეებისგანაც“ [41, 58].

„ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური შეთანხმებების შესრულების გარანტიის მექანიზმი უნდა შეიქმნას ეუთოს და გაეროს ფორმატში. შესაბამისად, მათ საშუალება ექნებათ დანიშნონ საგანგებო წარმომადგენელი და პროცესების მონიტორინგისათვის შექმნან საგანგებო მისია“ [41, 58].

„უნდა შეიცვალოს თბილისში მოქმედი აფხაზეთის და სამხრეთ

ოსეთის ავტონომიების მთავრობების საქმიანობა. საქიროა მათთვის დევნილებთან დაკავშირებული ყველა საკითხის მართვის გადაცემა ცენტრალური სტრუქტურებიდან, აგრეთვე დევნილთა წარმომადგენლობითი ორგანოების არჩევნების გზით დაკომპლექტდება საქართველოს კონსტიტუციის საფუძველზე“ [41,59].

კოალიცია „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ 2016 წლის საარჩევნო პროგრამიდან აღებული ზოგიერთი მუხლი აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით ასე გამოიყურება: „აქტიური ღონისძიებები გატარდა საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების შემდგომი აღიარების რისკების მინიმუმამდე შესამცირებლად. კერძოდ, გაგრძელდა დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების პროცესი შორეული რეგიონების ქვეყნებთან, განეიტრალდა რუსეთის ინტენსიური ძალისხმევა საერთაშორისო ასპარეზზე ოკუპირებული რეგიონების „დამოუკიდებლობის“ აღიარების მიმართულებით“ [42,41].

„მიმდინარეობდა მუშაობა ოკუპირებულ ტერიტორიებზე ადამიანის უფლებების საერთაშორისო მექანიზმების ამოქმედებისათვის, რისი საქიროებაც განსაკუთრებით აუცილებელია ახალგორისა და გალის რაიონების ქართველებისთვის, რომელთა უფლებები უხეშად ირღვევა და იზღუდება, მათ შორის, გალში მშობლიურ, ქართულ ენაზე განათლების მიღების შეუძლებლობის სახით, რაც განსაკუთრებულად მტკივნეულია მოსახლეობისათვის“ [42,41].

„ხელს შეუწყობს პირდაპირ დიალოგს ქართველებსა და აფხაზებს, ქართველებსა და ოსებს შორის. მიმართავს დინამიურ ძალისხმევას დაპირისპირების დაძლევის, ნდობის აღდგენისა და შერიგების ამოცანების მისაღწევად“ [42,42].

კოალიცია „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ დოკუმენტი, სამშვიდობო ინიციატივა „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“ ორი ნაწილისაგან შედგება. პირველი ნაწილი ეძღვნება აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის - „სამხრეთ ოსეთის“ მოსახლეობისათვის განათლების შესაძლებლობების განვითარებას. მეორე ნაწილი ეხება გამყოფი ხაზების გასწვრივ ვაჭრობის წახალისებას. ამ დოკუმენტში ვკითხულობთ: „საქართველოს მთავრობა მზად არის გადადგას ახალი, დინამიური ნაბიჯები, რასაც საფუძვლად უდევს მოსახლეობის ჰუმანიტარული საქიროებები, პრაგმატული ინტერესები, სწრაფვა განვითარებისა და უკეთესი მომავლისკენ“ [43,3].

კვლევის დასაწყისშივე დავაფიქსირეთ, რომ საქიროდ ჩავთვალეთ კოალიცია „ქართული ოცნება-დემოკრატიული საქართველოს“ ლიდერის მოსაზრებების წარმოჩენა აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით, როგორც ხელისუფლებაში მოსვლამდე, ისე ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ. ამის მერე, შედარებითი ანალიზის

მეთოდით, განვიხილავთ კოალიციის ოფიციალურ დოკუმენტებში მოცემულ პოზიციებს.

2011 წლის 7 ოქტომბერს კოალიციის ლიდერმა განაცხადა: „პე-რსპექტიული გავხადოთ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიებზე ქართული სახელმწიფოს იურისდიქციის აღდგენა“ [44]. ასევე საყურადღებოა 2011 წლის ნოემბერის განცხადება პირველ მის პრესკონფერენციაზე. ჟურნალისტის კითხვაზე, როგორ აპირებს რუსეთთან ურთიერთობის დალაგებას და რის საფუძველზე აცხადებს, რომ ვლადიმერ პუტინისგან დემოკრატიულ ნაბიჯებს ელის, ის პასუხობს: „რაც შეეხება დემოკრატიული რეფორმების გატარებას, ეს ჩემი სურვილია და როგორ განვახორციელებთ, ამას ჩვენ ყველანი დავინახავთ. რუსეთთან ურთიერთობის დალაგებას, რომელსაც ჩვენი მოსვლის შემდეგ მყისიერად დავიწყებთ, მე ილუზია არ მაქვს, რომ ეს იოლი იქნება და არც განსაკუთრებული ფორმულები გამაჩნია. მე დიდი იმედი მაქვს ინტერესთა თანხვედრის“ [45].

2011 წლის 21 ნოემბერის ინტერვიუში კოალიციის ლიდერი ამბობს, რომ აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის კონფლიქტის მხარეებად არადიარება სერიოზული სტრატეგიული შეცდომაა. ის ფიქრობს, რომ საქართველოს ხელისუფლების გაუაზრებელმა მოქმედებებმა აფხაზეთსა და ოსებს, რუსეთის გარდა, უსაფრთხოების სხვა ალტერნატივა არ დაუტოვა. „ვფიქრობ, სერიოზული სტრატეგიული შეცდომაა ტალიავინის კომისიის დასკვნის იგნორირება, ანუ აფხაზური და ოსური მხარეების კონფლიქტის მხარეებად არადიარება. შესაბამისად, ჩვენი ხელისუფლება მათთან მოლაპარაკებას უსაფრთხოების გარანტიებზე არ აპირებს. მხედველობაში მაქვს მოლაპარაკება მხარეებთან და არა საერთაშორისო სამართლის სუბიექტებთან“ [46]. მისი აზრით, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ხელისუფლებას კონფლიქტის მოგვარება არ სურს, რადგან აფხაზეთთან და სოხუმთან მოლაპარაკებების წარმოებას არ აპირებს, ხოლო რუსეთთან მხოლოდ მას შემდეგ დაიწყებს, როცა საქართველოს ტერიტორიების დოკუპაციას მოახდენს.

„ასეთ ვითარებაში ყველაზე მოხერხებულად თავს სწორედ რუსეთი გრძნობს: ერთის მხრივ, საერთოდ არ ელაპარაკება სააკაშვილის ხელისუფლებას, ხოლო მეორეს მხრივ, ვერც საერთაშორისო ზეწოლას გრძნობს - თუ არ ჩავთვლით ცალკეულ, თუმცა, პრინციპულ განცხადებებს. ამასთან, ფაქტია, რომ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის პრობლემა თავად რუსეთსაც მძიმე ტვირთად აწევს“ [46].

კოალიციის ლიდერი ამბობს, რომ ხელისუფლებაში მოსვლის შემთხვევაში, არ აპირებს ყოველდღიურად „უკიჟინოს“ აშშ-სა და ევროკავშირს, რომ გააძევოს რუსეთი ოკუპირებული ტერიტორიები-

დან, რადგან მიაჩნია, რომ ამით პრობლემის მოგვარების მხოლოდ ილუზია შეიქმნება. მისი თქმით, უპირველეს ყოვლისა, კონფლიქტური ურთიერთობების მოლაპარაკებების პროცესად ტრანსფორმირება უნდა მოხდეს და „მხოლოდ ამის შემდეგ შევძლებთ ლაპარაკს კონფლიქტების სრულმამულებიანი პოლიტიკური მოგვარების, რუსეთის სამხედრო ძალის გაყვანისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხებზე“ [46].

2013 წლის 15 მაისს კოალიციის ლიდერი, უკვე საქართველოს პრემიერ-მინისტრის რანგში აძლევს ინტერვიუს euronews-ს, სადაც მას დაუსვეს კითხვა: „სერბეთის და კოსოვოს ურთიერთობა აისახება თუ არა თქვენს გეგმებზე? პასუხი იყო: დიახ ეს არის ჩვენთვის კარგი მაგალითი“ [47].

2011 წლის ოქტომბრის ბოლოსთვის 80-ზე მეტმა სახელმწიფომ კოსოვოს დამოუკიდებლობას მხარი დაუჭირა. 2013 წლის 19 აპრილს, ბრიუსელში, ევროკავშირის შუამდგომლობით სერბეთისა და კოსოვოს შორის შედგა შეთანხმება. შეთანხმების თანახმად, კოსოვოს ჩრდილოეთში მცხოვრებ სერბ უმრავლესობას უფლება მიეცა, პოლიცია თვითონ დააკომპლექტოს, ანუ პოლიცია სერბული იქნება, თუმცა, მათ უნდა აღიარონ კოსოვოს ხელისუფლების უფლებამოსილება კოსოვოს ტერიტორიაზე.

საინტერესოა კოალიციის ლიდერის 2016 წლის 30 მაისის ღია წერილი, როცა ის დაბრუნდა ოფიციალურ პოლიტიკაში. იგი წერს, რომ 2011 წელს დაპირდა მოსახლეობას, რომ პერსპექტიულს გახდიდა აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე ქართული სახელმწიფოს იურისდიქციის აღდგენას, დავიწყებლით რუსეთთან ურთიერთობის დალაგებას, გავალრმავებლით აშშ-სა და ევროკავშირთან მეგობრობას და ინტეგრაციას. აქვე ამბობს: „უნდა ვთქვათ ისიც, რომ ქვეყნის გამთლიანების პერსპექტივა რეალური გახდება მხოლოდ და მხოლოდ მაღალ ღირებულებებზე დაფუძნებულ და ძლიერი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოში, რომელიც მიმზიდველი და საინტერესო, უპირველესად, ჩვენი აფხაზი და ოსი ძმებისთვის უნდა იყოს“. [48].

როგორც უკვე ითქვა, შედარებით ანალიზს ექვემდებარება აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებული ისეთი საკვანძო საკითხები, როგორებიცაა: კონფლიქტის ფორმატი; რუსეთთან, როგორც აგრესორთან და ოკუპანტთან ურთიერთობა და დამოკიდებულება; დასავლურ სახელმწიფოებთან, როგორც სტრატეგიულ მოკავშირეებთან ურთიერთობები; კონფლიქტების დიალოგის გზით მოგვარების საკითხები; ქართული სახელმწიფოს მიმზიდველობა აფხაზეთისთვის.

§2. სახელისუფლებო დისკურსის კრიტიკული ანალიზი აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარებასთან დაკავშირებით

დავინწყოთ კონფლიქტის ფორმატით - სტრუქტურით. კოალიცია „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ 2012 წლის სა-არჩევნო პროგრამაში მითითებულია აფხაზურ და ოსურ ლელეგაციებთან, როგორც კონფლიქტის მხარეებთან მოლაპარაკების აუცილებლობაზე. 2011 წლის 21 ნოემბერს ერთ-ერთ ინტერვიუში კოალიციის მომავალი ლიდერი აფიქსირებს, რომ აფხაზეთისა და ე. წ. სამხრეთ ოსეთის კონფლიქტის მხარეებად არადიარება სერიოზულ სტრატეგიული შეცდომაა.

აფხაზეთის კონფლიქტის ფორმატი თავიდანვე, კონფლიქტის დაწყებიდანვე, ნათელი და განსაზღვრული იყო. ეს არ იყო ეთნიკური კონფლიქტი - ქართულ-აფხაზური კონფლიქტი. სამწუხაროდ, ქართულ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ წრეებში ამ საკითხთან დაკავშირებით არ იყო ერთიანობა და დიდხანს გრძელდებოდა კამათი და დისკუსია. გარკვეული ძალები პირდაპირ აპელირებდნენ ამ კონფლიქტზე, როგორც ეთნიკურ კონფლიქტზე. საბოლოოდ, ამ კამათს წერტილი დაუსვა 2008 წლის 23 ოქტომბრის კანონმა „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“, სადაც შავით თეთრზე წერია, რომ აფხაზეთი არის ოკუპირებული რუსეთის ფედერაციის სამხედრო აგრესიის შედეგად.

„აფხაზეთის კონფლიქტის სტრუქტურაც სრულიად განსაზღვრულია და არ ექვემდებარება გადასინჯვას: ეს არის რუსეთ-საქართველოს მორიგი ომი. სწორედ რუსეთი იყო სამხედრო კონფლიქტის მთავარი სულისჩამდგმელი, ორგანიზატორი და მონაწილე. სწორედ რუსეთის მონაწილეობამ შესძინა აფხაზეთის ომს ისეთი ტაქტიკური ფორმები, როგორიცაა ასიმეტრიული სამხედრო ძალა, ძალისმიერი „სამხედრო დიპლომატია“, ტერიტორიული ექსპანსია, გენოციდი და ეთნოწმენდა“ [49].

აფხაზეთის კონფლიქტის მხარედ აღიარება, გარდა ზემოთ დაფიქსირებული საშიშროებისა, უფრო დიდ ხიფათს შეიცავს, რასაც ლოგიკურად მივყავართ აფხაზეთის დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარების რისკამდე.

რუსეთთან ურთიერთობა და დამოკიდებულება, როგორც აგრესორთან და ოკუპანტთან, ჩავთვალეთ ერთ-ერთ საკვანძო საკითხად აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის გააზრების გზაზე. საინტერესოა, ამ მიმართულებით კოალიციის საარჩევნო პროგრამებში მოცემული მასალებისა და ლიდერის მოსაზრებების შედარებითი ანალიზი. რბილად რომ ვთქვათ, რეალურად ეს „რბილი ძალის“

ერთ-ერთი სეგმენტია, რომელსაც რუსეთი იყენებს საქართველოს წინააღმდეგ. ეს „რეალობა“ მდგომარეობს შემდეგში: აფხაზეთი არასდროს არ იყო საქართველოს შემადგენლობაში, გარდა სტალინის პერიოდისა. ამ თემას წლების განმავლობაში აცხადებდა საჯაროდ მმართველი კოალიციის ერთ-ერთი მინისტრი პ. ზაქარეიშვილი („ქართველები უნდა შევეგუოთ იმ ფაქტს, რომ აფხაზეთი დამოუკიდებელია, აფხაზები და ქართველები ერთმანეთს ვეომეობოდით და ამიტომ კეთილი ინებეთ, დაელაპარაკეთ ერთმანეთს, რუსეთი აქ რა შუაშია“).

ტრივიალური ჭეშმარიტებაა, რომ აფხაზეთის პრობლემა, ისევე როგორც ცხინვალის რეგიონისა, წარმოშვა საქართველოს სტატუსის პრობლემამ, ანუ საქართველოს, ქართველი ერის რუსეთისაგან გამოყოფის სურვილმა და ამისათვის ბრძოლამ. აფხაზეთი არის სასჯელი, რომელიც მიიღო ქართველმა ერმა თვითგამორკვევის უფლების რეალიზაციისათვის - შექმნას დამოუკიდებელი, თავისუფალი, დემოკრატიული სახელმწიფო. ასე იყო მე-20 საუკუნის დასაწყისში, მთელი კომუნისტური ეპოქა, ასეა დღესაც. 1921 წელს რუსეთმა დაიპყრო საქართველო და ტერიტორიები წაართვა. ახლაც ამას აპირებს. აფხაზეთის ტრაგედიის მიზეზები აქ უნდა ვეძებოთ და პერსპექტივაც ამ თვალსაწიერიდან უნდა დავინახოთ.

ლოგიკურად ისმის კითხვა. რომელ ინტერესთა თანხვედრაზე შეიძლება ლაპარაკი რუსეთსა და საქართველოს შორის აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით?

ვაგრძელებთ რუსეთთან ურთიერთობის საკითხის ანალიზს. ჩვენს მიერ მოცემულ ერთ-ერთ მასალაში კოალიციის ლიდერი მიუთითებს, რომ ასეთ სიტუაციაში აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ყოფნა არც რუსეთისთვისაა სასურველი, რომ ეს რუსეთის საერთაშორისო თანამეგობრობასთან ურთიერთობას ძალიან შეუშლის ხელს. შემდეგ, სხვა განცხადებაში, საუბარია აფხაზეთის საკითხში რუსეთის უხერხული მდგომარეობიდან გამოყვანაზე. რუსეთის რომელ უხერხულ მდგომარეობაზეა ლაპარაკი? რუსეთმა აღიარა აფხაზეთი და ე. წ. სამხრეთ ოსეთი დამოუკიდებელ სახელმწიფოებად. ასევე აღიარეს ოკუპირებული ტერიტორიები რამდენიმე მეორეხარისხოვანმა ჯუჯა სახელმწიფოებმა. ცივილიზებულმა სამყარომ აშშ-ის მეთაურობით უარი თქვეს აღიარების აქტზე. უფრო მეტიც 6.05.2017 ბიუჯეტის კანონში (2017 წლის აშშ-ის კონსოლიდირებული ასიგნებების აქტი) საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის შესახებ ჩანაწერი პირველად გავეთდა. 2017 წლის ბიუჯეტის კანონი ამერიკის კონგრესმა 5 მაისს დაამტკიცა, ხოლო დოკუმენტი ძალაში ამერიკის პრეზიდენტის ხელმოწერის შემდეგ 6 მაისს შევიდა. კანონში საქართველოს მხარდამჭერი ტექსტი სათაურით: „საქართველოს ტერიტორიების, აფხაზე-

თისა და ცხინვალის რეგიონის/სამხრეთ ოსეთის ოკუპაცია“, რუსეთის ქვეთავის ქვეშ ექვეცა.

ტექსტის თანახმად, ხსენებული კანონით გამოყოფილი დაფინანსებით ვერ ისარგებლებს ვერცერთი ქვეყნის ცენტრალური მთავრობა, თუ აშშ-ის სახელმწიფო მდივანი დაადგენს და ასიგნებების კომიტეტს წარუდგენს ანგარიშს იმის თაობაზე, რომ აღნიშნულმა ქვეყანამ აღიარა რუსეთის მიერ ოკუპირებული აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის/სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა ან მათთან დაამყარა დიპლომატიური ურთიერთობები.

ბიუჯეტის კანონი მოუწოდებს აშშ-ს სახელმწიფო დეპარტამენტს დროულად გამოაქვეყნოს ამგვარი ქვეყნების სია სახელმწიფო დეპარტამენტის ვებ-გვერდზე. დოკუმენტის თანახმად, ხსენებული კანონით გამოყოფილი რაიმე დაფინანსება არ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის/სამხრეთ ოსეთის ოკუპაციის მხარდასაჭერად. კანონი მოუწოდებს ამერიკის ფინანსთა სამინისტროს, შესაბამისი ინსტრუქცია მისცეს საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების აშშ-ს აღმასრულებელ დირექტორებს, რათა მათ უარყოფითი ხმა დააფიქსირონ ნებისმიერი იმ პროგრამის დაფინანსებასთან დაკავშირებით (სესხის, კრედიტის, გრანტის ჩათვლით), რომელიც არღვევს საქართველოს სუვერენიტეტსა და ტერიტორიულ მთლიანობას“ [50].

ეს ფაქტი ცივილიზებული სამყაროს, მათ შორის, აშშ-ის საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობისადმი მხარდაჭერის უპრეცედენტო შემთხვევა იყო, რომელსაც თავისი ისტორია აქვს. ამერიკის შეერთებული შტატები წლების განმავლობაში აქტიურად უჭერდა მხარს აფხაზეთის არაღიარების პოლიტიკას. ამერიკის ბიუჯეტის ზემოთ მოყვანილი კანონი იყო ამ მხარდამჭერი პროცესის ლოგიკური შედეგი.

დასავლეთის, მათ შორის, აშშ-ის მხარდაჭერა აფხაზეთისა და ე. წ. სამხრეთ ოსეთის არაღიარების საკითხისადმი, რომელიც დაიწყო აგვისტოს ომის შემდეგ და გრძელდება დღემდე, არის რუსეთისათვის სილის გაწვნა. სწორედ აქ იკვეთება „ქართული ოცნების“ კოალიციის ლიდერის მიერ რუსეთის უხერხული მდგომარეობიდან გამოყვანის სურვილი. რუსეთი ვერ ახერხებს აფხაზეთის ანექსიას ზემოთ აღნიშნული არაღიარების პოლიტიკის გამო. ამიტომ გამოსავალი მათთვის მხოლოდ ერთია - ჩვენ თვითონ უნდა ვაღიაროთ აფხაზეთი დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ, რომელსაც სამართლებრივ ენაზე სეცესია ქვია. ამას მოყვება აღიარებათა მთელი ჯაჭვი და რუსეთი, ფაქტობრივად, ცდილობს ოკუპაციის ლეგიტიმაციას და ანექსიას.

ერთ-ერთი საკვანძო საკითხი აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის გზაზე, რომელიც მოითხოვს ობიექტურ გააზრებას და გამოყენე-

ბას, ესაა დიალოგის ფორმატიისთვის ადეკვატური ადგილის მინიჭება. დიალოგის ფორმატს იმთავითვე გადაჭარბებული შეფასება მიეცა, თითქოს ის არის კონფლიქტის მოგვარების ერთადერთი და სწორი გზა, რაც საფუძველშივე არასწორია, არაადეკვატურია, არაპრაგმატულია, თუ გნებავთ, პოლიტიკურად მიზანშეწონილია. „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ წინასაარჩევნო პროგრამებში, სხვა დოკუმენტებში, კოალიციის ლიდერის გამონათქვამებში ხშირად მიდის აპელირება დიალოგის ფორმატზე, როგორც კონფლიქტის მოგვარების ძალიან მნიშვნელოვან საშუალებაზე, თითქმის პანაცეად არის მიჩნეული ის.

ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა აშშ-ის ყოფილი ელჩების მოსაზრებები. ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური კულტურის ერთ-ერთი დამახასიათებელი მტრიხია ყოფილი მინისტრების, ელჩების, პრეზიდენტების მოსაზრებების პატივისცემა და გათვალისწინება პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში. მითუმეტეს, გასათვალისწინებელი და აქტუალურია ეს ახალი დემოკრატიის ქვეყნებში.

ყოფილი ელჩები იმ საშიშროებებზე და რისკებზე მიუთითებენ, რომლებიც შეიძლება არსებობდნენ პირდაპირი დიალოგის შემთხვევაში. აშშ-ს ყოფილი ელჩი უკრაინასა და უზბეკეთში ჯონ ჰერბსტი პირდაპირ აღნიშნავს [51], რომ სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის მთავრობები არალეგიტიმური ფორმირებები და ასეთ არალეგიტიმურ ფორმირებებთან შეხვედრა არალეგიტიმურ მხარეს აძლიერებს [51]. მას მიაჩნია, რომ საქართველო დიდ რისკზე მიდის ოკუპირებული აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის წარმომადგენლებისათვის კონფლიქტის სრულუფლებიანი მონაწილეობის მინიჭებით. მისი აზრით, ამისათვის მთავრობას ძალიან კარგი მიზეზი უნდა ჰქონდეს.

საქართველოში აშშ-ს ყოფილი ელჩი კენეტ იალოვიცი ამბობს, რომ პირდაპირი დიალოგის დაწყების ნაცვლად თბილისმა ოკუპირებულ რეგიონებთან „ხალხთაშორისი არაოფიციალური ურთიერთობა უნდა გააღრმავოს. აფხაზები და ოსები უფრო ხშირად უნდა ჩადიოდნენ სამკურნალოდ, განათლების მისაღებად. საქართველომ ევროკავშირთან უვიზო მიმოსვლის და ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების ზოგიერთი შეღავათის გავრცელება ოკუპირებული რეგიონებზეც უნდა მოინდომოს. ჩვენი აზრით, ეს შესაძლებელია. ოფიციალური კონტაქტის რისკი, რა თქმა უნდა, აღიარების მინიშნებაა, ანუ საქართველოს მთავრობა აფხაზეთისა და „სამხრეთ ოსეთის“ მთავრობებს თანასწორუფლებიან მოთამაშეებად სცნოს. ეს კი საქართველოსთვის მიუღებელია“ [51].

ატლანტიკური საბჭოს აღმასრულებელმა ვიცე-პრეზიდენტმა

დეიმონ უილსონმა ქართველ ჟურნალისტთან ინტერვიუში განაცხადა: „ყველამ ვიცით, რომ გადაწყვეტილების მიმღები მხარე მხოლოდ მოსკოვია.“[51].

ჩანს, რომ როგორც დიალოგის ფორმატის, ისე „მიმზიდველობის“ საკითხის უტრირება ხდება კოალიციის ლიდერის მიერ.

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი დაზმირ ჯოჯუა წერს: „რაც არ უნდა მრავალგანზომილებიანი გახდეს „აფხაზეთის კრიზისის“ მოწესრიგების სტრატეგია, სტრუქტურულად ის უნდა დაეყრდნოს, ასე ვთქვათ, 3 სვეტის პრიორიტეტულობის განუყოფელ პრინციპს. ეს სამი სვეტია - დოკუპაცია, ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა და დევნილთების სრული და უპირობო დაბრუნება. ყველა სხვა დანარჩენი განზომილება - ჰუმანიტარული, სოციალური, „სახალხო დიპლომატიის“ და სხვა, ზემოთ ხსენებული სამი სვეტის ერთობლიობას უნდა დაექვემდებაროს. დაუმჯებელია პრიორიტეტთა ხელოვნური გადაჯგუფება, რომელიმე სვეტის უკანა პლანზე გადაწევა და შექმნილი ვაკუუმის შევსება არასტრატეგიული „დარგებით“. პირდაპირ უნდა ითქვას: პრიორიტეტთა გადასინჯვის იდეოლოგიის ფესვებს მივყავართ რუსეთის სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობამდე, ხოლო შედეგებს - აფხაზეთის მენტალური დაკარგვის საშიშროებამდე“ [49].

შეიძლება მიმზიდველი გახდეს იმ საზოგადოებისათვის, იმ ელიტისათვის რომელიც ჩაკეტილია და რუსულ დოტაციებზე არსებობს? თან ეს მდგომარეობა მისთვის ხელოვნურადაა შექმნილი რუსეთის მიერ. განა ასეთი საზოგადოება მიიღებს დასავლური ცხოვრების წესს - კონკურენციის, განათლების, თანასწორობის იდეას? ამას დამატებული აფსუების ეთნოკრატიული აზროვნება, როდესაც ეს ეთნოსი ყოველთვის იყო სხვებთან, მათ შორის, ქართველებთან მიმართებაში პრივილეგირებულ მდგომარეობაში, რამაც საფუძველი დაუდო მათ აპარტიდულ აზროვნებას.

პროფესორ დაზმირ ჯოჯუა ასეთ მიდგომას კონფლიქტოლოგიურ რომანტიზმს უწოდებს: „...თითქოს სრულმამბობიანი მოწესრიგების უმთავრესი საშუალება არის საქართველოს სახელმწიფოებრივი პროგრესი და სოციალურ-ეკონომიკური ტრანსფორმაცია; თითქოს, მაღალ განვითარებული ეკონომიკის, მოდერნიზებული სოციალურ-ჰუმანიტარული სისტემის, სრულფასოვანი დემოკრატიისა და სტაბილური პოლიტიკური რეჟიმის მქონე საქართველო უადრესად მიმზიდველი და ორიენტაციის ობიექტი გახდება აფხაზეთისთვის; ეს უკანასკნელნიც უმაღლეს დივიწყებენ რუსული პროპაგანდის მიერ ჩანერგილ ფსევდოისტორიულ მეხსიერებას და ომის შემდგომი პერიოდის სოციალურ აზროვნებაში არსებულ ანტიქართულ კლიშეებს, და ლამის

თავქუდმოგლეჯილნი გამოქანდებიან ქართულ საზოგადოებასთან, ჩვენ სახელმწიფოსთან დარღვეული კავშირების აღსადგენად. აი, ამგვარად მიმდინარეობს ახალი, წინასწარ წაგებული „დიდი თამაში“ ქართული საზოგადოების აზროვნებაში; ჩვენი საზოგადოების მენტალურ რუკაზე განსაზღვრული ინფორმაციული კლიშეების სახით ჩნდება ვირტუალური „წერტილები“ - „ძმები და დები - აფხაზები“; „აფხაზების პრორუსული ორიენტაცია თბილისის შიშით არის ნაკარნახევი და ეს შიშის სინდრომი ჩვენ უნდა მოვხსნათ“; „აფხაზებს სერიოზული ისტორიული პრეტენზიები აქვთ საქართველოს მიმართ“; „საქართველოს ჯანდაცვის უპირატესობით სულ უფრო და უფრო ბევრი აფხაზი სარგებლობს“; „უეფას სუპერთასის მატჩზე დასასწრებად ჩამოსული აფხაზი ახალგაზრდები აღფრთოვანებულნი არიან საქართველოს მიერ მიღწეული წარმატებით, რაც აფხაზი საზოგადოების გამოვლიძების საწინდარია“ და სხვა.

ცხადია, რომ ამგვარი მიდგომების პოპულარიზაციით მავანნი ცდილობენ კონკრეტულ პროცესზე კონტროლის მოპოვებას, კონფლიქტურ დისკურსში ჰეგემონიის დამყარებას და ეთნოკრატიული და კოლონიალისტური აზროვნების ამ შედეგების დამკვიდრებას. აქ ყველაზე სახიფათო ტენდენცია ის არის, რომ, შესაძლოა, მოხდეს მოწესრიგების ტრადიციული კონცეფციის რევიზია. პრიორიტეტთა გადაჯგუფება, მოწესრიგების სტრუქტურაში სტრატეგიული კომპონენტების უკან დაწევა და მათი ჩანაცვლება არასტრატეგიული, ჰუმანიტარულ-ლიბერალური კომპონენტებით, რაც, საბოლოო ჯამში, გამოიწვევს ჩვენი არსებითი პოზიციების დაკარგვას“ [49].

ამ საკითხთან დაკავშირებით შემდეგი დასკვნის გაკეთება შეიძლება: ორიენტაცია აფხაზებისათვის პროგრესული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და პოლიტიკური მოდელის მიმბაძველი ძალის დემონსტრირებაზე უტოპიაა. უბრალოდ, შეუძლებელია საზოგადოება, რომლის სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრების წარმართველია სეპარატისტების კასტა და რუსეთის გენერალიტეტი, ხოლო გონებას მართავს არადემოკრატიული, ანტიქართული ფსიქოტიპი, გაითავისოს და მიიღოს მოდერნიზაციის პარადიგმა, თანაც საქართველოს მაგალითზე.

რაც შეეხება „ქართული ოცნება დემოკრატიული საქართველოს“ სამშვიდობო ინიციატივას „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისკენ“, ის შედგება ორი ნაწილისგან: 1. ვაჭრობის წახალისება გამყოფი ხაზის გასწვრივ; 2. აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონის/სამხრეთ ოსეთის მოსახლეობისათვის განათლების შესაძლებლობების განვითარება. თუმცა, სამშვიდობო ინიციატივა ატარებს საკმაოდ ფორმალურ და ნომინალურ ხასიათს და პირდაპირ ჯდება „ძმობისა და მეგობრობის“

ფარისევლური ლოზუნგის აფიშირებაში. გამყოფი ხაზის გასწვრივ რომელი ვაჭრობის წახალისებაზეა ლაპარაკი, როდესაც სწორედ იქ მხეცურად იქნა მოკლული საქართველოს მოქალაქე გიგა ოთხოზორია, ხოლო ცხინვალში - არჩილ ტატუნაშვილი. უფრო მეტიც, სწორედ გამყოფ ხაზზე ყვავის კორუფცია და აფხაზეთის მოსაზღვრე რაიონები გადატვირთულია აფხაზეთიდან გადმოტანილი კონტრაბანდული რუსული საქონლით.

„ქართული ოცნების“ მეორე ინიციატივა განათლების შესახებ, - აქ უფრო რთულადაა საქმე. ქართველებს გალის რაიონში უკრძალებათ მშობლიურ ენაზე განათლების მიღება, რაც ჰიტლერს არ გაუკეთებია ოკუპირებულ ტერიტორიაზე და ამ დროს საქართველოს ხელისუფლება იბრძვის აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის მოსახლეობისათვის განათლების შესაძლებლობების განვითარებისათვის.

„ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ ერთ-ერთ საპროგრამო დოკუმენტში დაფიქსირებულია, რომ უნდა შეიცვალოს თბილისში მოქმედი აფხაზეთისა და ე. წ. სამხრეთ ოსეთის ავტონომიების მთავრობების საქმიანობა, მოხდეს დევნილთა წარმომადგენლობითი ორგანოების არჩევნების გზით დაკომპლექტება საქართველოს კონსტიტუციის საფუძველზე.

აფხაზეთის უმაღლესი საბჭო და მთავრობა არიან დევნილობაში მოქმედი აბსოლუტურად ლეგიტიმური სტრუქტურები, რომლებიც ფუნქციონირებენ საქართველოს კანონმდებლობის საფუძველზე. პრობლემა არის სტრუქტურების შემადგენლობა, რომელიც არჩეული 1991 წელს. დარღვეულია ამ სტრუქტურებში არჩევნების გონივრულ ვადებში ჩატარების ყველა ნორმა. ლეგიტიმური სტრუქტურების დღევანდელი შემადგენლობა ჩაფლულია ნეპოტიზმის, კორუფციისა და კოლაბორაციონიზმის ქაობში. არსებობს მათ შესახებ დევნილებში ჩატარებული სოციოლოგიური გამოკვლევები და აბსოლუტური უმრავლესობა გამოხატავს მათ მიმართ კანონიერ და ლეგიტიმურ უკმაყოფილებას. ეს გამოკვლევები ჩატარებულია არასამთავრობო ორგანიზაცია „რეფორმებისა და მონიტორინგის საზოგადოებრივი ცენტრისა“ და სოხუმის უნივერსიტეტის სპეციალისტთა ჯგუფის მიერ.

ლეგიტიმური სტრუქტურების ძირითადი დანიშნულება და ფუნქციებია: რეალურად იყოს აფხაზეთზე საქართველოს იურისდიქციის პოლიტიკური და სამართლებრივი სიმბოლო; უკომპრომისოდ იბრძოლოს რუსეთის ოკუპაციის წინააღმდეგ; ღირსეულად წარმოადგინოს აგრესიის, ოკუპაციის, გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის მსხვერპლი მოსახლეობა როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე ქვეყნის გარეთ; შეინარჩუნოს და დაიცვას დევნილი საზოგადოება, რეალურად იზრუნოს დევ-

ნილთა გაუსაძლისი ყოფის გამოსწორებაზე, გადაარჩინოს ეს ადამიანები ენერგიული და პრინციპული მოქმედებებით.

შეძლებს ამ სტრუქტურების დღევანდელი შემადგენლობა ამ ფუნქციების შესრულებას? ალბათ, არა.

დღევანდელთა წარმომადგენლობითი ორგანოების არჩევნების გზით დაკომპლექტების პირობა დადეს, როგორც დღევანდელმა ისე წინა ხელისუფლებამ, მაგრამ ბოლო პირობა პირობადვე დარჩა.

როგორც ვხედავთ, აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებული საკვანძო საკითხების გაანალიზება მოხდა „ქართული ოცნება -დემოკრატიული საქართველოს“ ძირითადი საპროგრამო დოკუმენტებისა და კოალიციის ლიდერის მოსაზრებების გადმოცემის საფუძველზე. ეს შემთხვევითი არ არის. კანონზომიერია, რომ საერთოდ ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესზე, მითუმეტეს, ტერიტორიული კონფლიქტის მოგვარებაზე ძირითადი პასუხისმგებლობა ეკისრება პოლიტიკურ ხელისუფლებას. მრავალი კითხვა არსებობს და იბადება მათდამი. სწორედ ხელისუფლების პასუხისმგებლობის სფეროა ამ საკვანძო საკითხებზე, პრობლემებზე რეაგირება და მუშაობა.

III თავი

ქართული ოპოზიციური პოლიტიკური სპექტრი და აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის გზები

აგვისტოს ომი ის მიჯნა აღმოჩნდა, რომელმაც ბევრი რამ შეცვალა აფხაზეთის კონფლიქტის მოწესრიგების გზების გააზრებასთან დაკავშირებით, ამიტომ ამ საკითხზე პოლიტიკური სპექტრის პოზიციებს წარმოვადგენთ აგვისტოს ომამდე და მის შემდეგ.

§1. „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა“

უპირველეს ყოვლისა, უნდა გავანალიზოთ პოლიტიკური პარტია „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ პოზიციები აგვისტოს ომის წინ და მის შემდგომ პერიოდში. ომამდელმა მიდგომებმა შემაჯამებელი სახით თავისი ასახვა ჰპოვა საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხთა დროებითი კომისიის ანგარიშში.

როგორი იყო მაშინდელი მმართველი პარტიის პოზიცია აფხაზეთის კონფლიქტის ფორმატთან დაკავშირებით? შეიძლება დღევანდელი გადასახედიდან ეს პრინციპული საკითხი ბანალურად ჟღერდეს, მაგრამ მის სწორად განსაზღვრას გარდამტეხი მნიშვნელობა ქონდა აფხაზეთის პრობლემის სამართლიანად გადაწყვეტისათვის. კონფლიქტის ფორმატის არასწორად შეფასების უკან იმალებოდა რეალური პოლიტიკური სურათის შენიღბვის სურვილი. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ამ მიმართულებით საქართველოს წინა ხელისუფლებამ გარკვეული ტრანსფორმაციის პერიოდი გაიარა. მხედველობაში გვაქვს თავის დროზე ხელისუფლების წარმომადგენლების განცხადებები საერთაშორისო ტრიბუნებზე „სამხრეთ ოსეთის“ შესახებ, მათ მიერ ხშირი აპელირება სახალხო დიპლომატიაზე, როგორც კონფლიქტის გადაწყვეტის აუცილებელ პირობაზე და სხვა. როგორ შეიძლება აიხსნას ეს?

ხელისუფლება, რომელიც აგვისტოს ომის შემდეგ იღებს კანონს ოკუპაციის შესახებ და ამით თავის სახელს დაარქმევს ყველას და ყველაფერს, თავის დროზე ფერხდებოდა კონფლიქტის ფორმატის სწორად განსაზღვრის საკითხში. მოცემული პრობლემის კვლევა ყოფილი ხელისუფლების დაცვას არ ითვალისწინებს, მაგრამ, უნდა ითქვას, რომ მეტი ობიექტური მიზეზები არსებობდა ამისთვის, ვიდრე სუბი-

ექტური. ასეთი, მეტად სერიოზული საკითხის რადიკალურად დასმას შესაბამისი პირობები და ფონი სჭირდებოდა. ალბათ, არც ქართული პოლიტიკური სპექტრი, უმნიშვნელო გამონაკლისის გარდა და არც საერთაშორისო ორგანიზაციები არ იყვნენ მზად ამისთვის მაშინ. გავიხსენოთ, თუნდაც ის ფაქტი, თუ როგორ დადებითად აფასებდა გავრო თავის რეზოლუციებში რუსეთის ფაქტორს ამ კონფლიქტში. ამ ფონზე რუსეთის მოქმედების კვალიფიცირება, როგორც კონფლიქტის მეორე მხარისა ან როგორც ოკუპანტისა, საქართველოს, რბილად რომ ვთქვათ, უხერხულ მდგომარეობაში ჩააგდებდა. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ საქართველოს ხელისუფლებას არ უნდა ეაქტიურა, ძალისხმევა არ უნდა გაეძლიერებინა ამ მიმართულებით საერთაშორისო ორგანიზაციების შესამზადებლად, საერთო ნეგატიური ფონის შესაცვლელად. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ყოფილ ხელისუფლებას ამ მხრივ ცდა და მონდომება არ დაუკლია და ნაბიჯ-ნაბიჯ, ეტაპობრივად, ზოგჯერ ხარვეზებით, მაგრამ ლოგიკურად მიდიოდა ოკუპაციის შესახებ კანონმდ. ამ მსჯელობის დასასაბუთებლად გამოდგება მაშინდელი პრეზიდენტ მ. სააკაშვილის მეტად თამამი განცხადება აგვისტოს ომამდე გაეროს ტრიბუნიდან „მცოცავი ანექსიის“ შესახებ.

საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხთა დროებითი კომისიის დასკვნაში უკვე ნათლად და გარკვევით ჩანს სახელისუფლებო პარტიის პოზიცია კონფლიქტის ფორმატთან დაკავშირებით, რომ ეს არ არის ეთნიკური კონფლიქტი, არამედ ეს არის პოლიტიკური კონფლიქტი. უფრო მეტიც, ამ კონფლიქტს განიხილავენ გეოპოლიტიკურ ქრილში - წინააღმდეგობა კავკასიასა და რუსეთს შორის, წინააღმდეგობა დასავლეთსა და რუსეთს შორის. აქვე ნათქვამია, რომ „ჩვენთან არსებული კონფლიქტები არ ატარებდა ქართულ-ოსური და ქართულ-აფხაზური დაპირისპირების ხასიათს, განსხვავებით ყოფილი იუგოსლავიისაგან, სადაც ადგილი ჰქონდა სერბულ-ალბანურ დაპირისპირებას“ [52,107].

კონფლიქტის ფორმატის მართებულად განსაზღვრას იმიტომ ვანიჭებთ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას, რომ ამ მიმართულებით ქართულმა პოლიტიკურმა სპექტრმა რთული გზა გაიარა. ამ მხრივ, აქცენტების სწორად დასმას პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწეები გარკვეული მიზეზების გამო ვერ ახერხებდნენ. ეს შეიძლება აიხსნას ქართულ პოლიტიკაზე, პოლიტიკურ აზროვნებაზე რუსული გავლენის ხარისხით. ამ მიმართულებით არც დღეს არსებული მდგომარეობა შეიძლება ჩაითვალოს ქართული პოლიტიკური აზროვნების გამარჯვებად - ქართული პოლიტიკური სპექტრის გარკვეულ ნაწილზე რუსული გავლენა დღესაც რეალურად არსებობს. მოცემული პრობლემის კვლევა ვინმეს მიმართ ბრალდების წაყენებას არ ისახავს მიზნად

და არც შედის ეს ჩვენს ფუნქციაში, მაგრამ ქართული პოლიტიკური სპექტრის გარკვეული ნაწილის პროგრამების, დეკლარაციების თუ ლიდერების გამონათქვამების ანალიზი გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ ასეთი დასკვნა გამოვიტანოთ.

აფხაზეთის კონფლიქტის ფორმატის მართებულიად განსაზღვრამ წინა სახელისუფლებო პარტია შემდეგ ლოგიკურ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ რუსეთის მიერ აფხაზეთის ფაქტობრივმა ანექსიამ და იქ განხორციელებულმა ეთნიკურმა წმენდამ კარდინალურად შეცვალა ამ კუთხის დემოგრაფიული სურათი, რომ დღეს სეპარატისტული რეჟიმი არსებობს მხოლოდ რუსეთის ფედერაციის აშკარა სამხედრო-პოლიტიკური და ეკონომიკური მხარდაჭერის ხარჯზე. პრობლემის მოგვარებლობის გამო სრული პასუხისმგებლობა ეკისრება სწორედ ამ ქვეყანას, რომელსაც არ სურს და არც შეუძლია მუამავლის ფუნქციის შესრულება. რუსეთმა საბოლოოდ გამოამჟღავნა თავი, არა მხოლოდ როგორც საქართველოში არსებულ რეგიონალურ კონფლიქტებში დაინტერესებულმა მხარემ, არამედ კონფლიქტების უშუალო მონაწილემ. კონფლიქტის მონაწილე მხარემ კი გაეროს წესდების მე-6 თავისა და 52-ე მუხლის მე-3 პუნქტის საფუძველზე, თავი უნდა შეიკავოს უშიშროების საბჭოს გადაწყვეტილების მიღებისას კენჭისყრაში მონაწილეობისაგან.

როგორ უყურებდა ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა საქართველოს სწრაფვას დასავლეთისაკენ, ევროატლანტიკური სივრცისკენ? ხომ არ აფერხებდა ეს სწრაფვა აფხაზეთის პრობლემის მოგვარებას? პარტიის აზრით, სწრაფვა კი არ აფერხებს, პირიქით, აჩქარებს პრობლემის მოგვარებას, რამდენადაც ნატო არის, უპირველეს ყოვლისა, ღირებულებათა სისტემა, რომელიც ასე საჭიროა აფხაზეთში. პარტიის წარმომადგენლები კატეგორიულად მოითხოვდნენ ამ ღირებულებათა დაცვას, რადგანაც ჩადენილია დანაშაული ქართველების მიმართ - ეთნიკური წმენდა. მათი მტკიცებით, საქართველოში მიმდინარე პროცესების მიმართ ობიექტურმა მიდგომამ მსოფლიო საზოგადოებას უნდა დაანახოს შემდეგი - საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა კონფლიქტის ზონებში ცივილიზებული სამყაროსათვის მნიშვნელოვან ღირებულებათა აღდგენის ტოლფასია.

როგორ წარმოედგინა ამ პარტიას აფხაზეთის პრობლემის მოგვარება კონკრეტულად? მათი აზრით, ეს არის პროცესი და „ამ პროცესის კომპონენტებია, უპირველეს ყოვლისა, რუსეთის კონფლიქტის მხარედ გამოცხადება, რომლის შემდეგ მას არ ექნება უფლება, მიიღოს მონაწილეობა უშიშროების საბჭოს კენჭისყრაში, რაზედაც ზემოთ იყო ლაპარაკი. შემდეგ უნდა ამუშავდეს სამშვიდობო ძალების ჩანაცვლების მექანიზმი, საერთაშორისო პოლიციური ძალებით,

რომელიც უზრუნველყოფს დევნილების უსაფრთხო დაბრუნებას“ [53]. მაშინდელმა სახელისუფლებო პარტიამ ძირითადი აქცენტი გადაიტანა საერთაშორისო ორგანიზაციებზე, საერთაშორისო პოლიციურ ძალებზე. ამასთან, ამ წლების მანძილზე საქართველოს სახელმწიფოს როლი და პასუხისმგებლობის საკითხი ნაკლებად ჩანს. არ ჩანს, თუ რომელ სახელმწიფოში უნდა დაბრუნდნენ დევნილები, აფხაზეთში თუ საქართველოში, თუ საერთაშორისო პოლიციური ძალების შეყვანა გარდამავალ პერიოდად ჩაითვლება საქართველოს იურისდიქციის აღდგენამდე.

ჩვენი აზრით, უნდა მომხდარიყო აფხაზეთის პრობლემის სრული ნაციონალიზება. ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის ძირითადი დატვირთვა თავის თავზე სწორედ საქართველოს სახელმწიფოს უნდა აეღო. რა თქმა უნდა, ეს არ გამოირიცხავს საერთაშორისო ინსტიტუტების აქტიურ როლს, თუნდაც საზედამხედველო მონიტორინგის ფუნქციას თუ სხვა ფუნქციებს.

„ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ პოზიციები აგვისტოს შემდგომ პერიოდში აფხაზეთის საკითხზე გამოკვეთილად ჩანს საქართველოს კანონში „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“. ამ კანონში ნათქვამია, რომ საქართველო არის სუვერენული, ერთიანი და განუყოფელი სახელმწიფო და მის ტერიტორიაზე ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოს შეიარაღებული ძალების ყოფნა საქართველოს სახელმწიფოს მკაფიო და ნებაყოფლობით გაცხადებული თანხმობის გარეშე, 1907 წლის ჰააგის რეზოლუციების, 1949 წლის ჟენევის მე-4 კონვენციისა და საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლის ნორმების შესაბამისად, არის სუვერენული სახელმწიფოს ტერიტორიის უკანონო სამხედრო ოკუპაცია. აქვე ხაზგასმულია, რომ ამ კანონის მიზანია, განსაზღვროს იმ ტერიტორიების სტატუსი, რომლებიც ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის აგრესიის შედეგად, დაადგინოს ამ ტერიტორიების განსაკუთრებული სამართლებრივი რეჟიმი. საინტერესოა კანონის დასკვნითი ნაწილიც, სადაც ნათქვამია, რომ ამ კანონით გათვალისწინებული სამართლებრივი რეჟიმი მოქმედებს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე საქართველოს იურისდიქციის სრულ აღდგენამდე.

ამავე დროს, უნდა ითქვას, რომ უპრიანი იქნებოდა, კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ წინა ხელისუფლებას მიეღო უფრო ადრე, აგვისტოს ომამდე და არა პოსტფაქტუმ - აგვისტოს ომის შემდეგ. ამ კანონის დროული მიღება მეტ-ნაკლებად სამართლებრივად მუზღუდავდა და გაანეიტრალებდა რუსეთის აგრესიულ პოლიტიკას. რუსეთის აგრესიის სამართლებრივი მუზღუდვა-განეიტრალების შესაძლებლობებზე მოცემულ ნაშრომში ქვემოთ გვექნება მსჯელობა სხვადასხვა კონტექსტში.

ყოფილი ხელისუფლების მხრიდან პოლიტიკურად სწორი ნაბიჯი იქნებოდა დსთ-ს ე.წ. კოლექტიური სამშვიდობო მისიის გაუქმება და საერთოდ, დსთ-დან გამოსვლა, რაც ერთწლიანი პროცედურაა. ამ შემთხვევაში რუსის ჯარი ოფიციალურად უნდა გასულიყო საქართველოდან აგვისტოს ომამდე. გასვლამდის თვითონ უნდა დაექვემდებარებინა საქართველოს ხელისუფლებას ე.წ. სამშვიდობო ძალები. ამ შემთხვევაში ე.წ. სამშვიდობო ძალებს ყოველგვარი ლეგიტიმური უფლება მოესპობოდა აგვისტოს ომის დროს საქართველოში თარეშისთვის.

წინა ხელისუფლების ნაკლად შეიძლება ჩაითვალოს მათ წარმომადგენელთა ხშირი აპელირება საბჭოთა ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ პოლიტიკურ ერთეულზე - სამხრეთ ოსეთზე, რაც ძირშივე არასწორია, რამდენადაც სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი გაუქმებულ იქნა ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლების მიერ 1990 წელს.

რამდენადმე განსხვავებულია და უფრო მკაფიოდაა გამოხატული პოზიციები ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის მიერ აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის შესახებ 2016-2020 წლების საარჩევნო პროგრამაში. აქ უკვე პირდაპირ მიდის ლაპარაკი აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და ცხინვალის რეგიონის (ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის) ლეგიტიმური ხელისუფლების სტრუქტურულ რეფორმებზე. მათ მნიშვნელობაზე, ფუნქციებსა და დანიშნულებაზე ლაპარაკი გვქონდა დღევანდელი ხელისუფლების მიდგომების კონტექსტში, ამიტომ აქ აღარ განვმეორდებით.

მეორე საკითხი, რაშიც გარღვევა მოხდა უკვე ოპოზიციური პარტიის მხრიდან, არის აფხაზეთში 1992-1993 წლებში განხორციელებული ქართველთა გენოციდის საკითხი. მოგეხსენებათ, საქართველოს პროკურატურაში დევს გამოძიების 250 ტომი ამ გენოციდის შესახებ. აუცილებელია მასალების გააქტიურება, როგორც შიდასახელმწიფოებრივ, ისე საერთაშორისო სამართლებრივ სივრცეში, ანუ მსვლელობის მიცემა ამ მიმართულებით და დამნაშავეების დასჯა.

სამართლიანობისა და ობიექტურობისათვის უნდა ითქვას, რომ ერთიანი ნაციონალური მოძრაობა, როცა ხელისუფლებაში იყო, თავს იკავებდა ამ საკითხებისგან და არ ახდენდა მის ინტენსიფიკაციას პოლიტიკურ სინამდვილეში. უფრო მეტიც, სხვადასხვა მიზეზებისა და არგუმენტების მოხმობით შეინარჩუნა აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს კოლაბორაციონისტური, კორუფციული შემადგენლობა. ასევე ეს ეხება ქართველების გენოციდის საკითხს.

საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ მმართველობის პერიოდში სერიოზული პრობლემები არსე-

ბობდა ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხში და ეს გახდა ამ პარტიის „აქილევსის ქუსლი“. აგრეთვე, არსებობდა პრობლემები კერძო საკუთრების ხელშეუხებლობის საკითხებში. მეტად მტკივნეული და გაუგებარი იყო მაშინდელი ხელისუფლების მხრიდან დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში საქართველოს სახელმწიფოს ყოფნა. ამ თანამეგობრობიდან გამოსვლა შესაძლებელი გახდა მხოლოდ 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ, მათ შორის, რუსეთთან დიპლომატიური ურთიერთობის სრული გაწყვეტა. მაშინდელი ხელისუფლების აზრით, საქართველოს მიერ ამ თანამეგობრობის დატოვება ომამდე გაუგებრად იქნებოდა აღქმული მეგობარი სახელმწიფოების მიერ, როდესაც გაერო თავის რეზოლუციებში წელიწადში ორჯერ დადებითად აფასებდა გაეროს ეგიდით დსთ-ს მისიას საქართველოში.

რაც შეეხება დღევანდელ პერიოდს, მეტად საინტერესოა ავტორიტეტული ამერიკული ორგანიზაცია „ფრიდომ ჰაუსის“ დასკვნა საქართველოში მიმდინარე პროცესებთან დაკავშირებით, სადაც მკაცრად არის გაკრიტიკებული მიხეილ სააკაშვილი და მისი როლი ამ პროცესებში. ამ ორგანიზაციის პროგრამების დირექტორი მარკ ბერნეტი მიუთითებს საქართველოში დღეს არსებულ პოლიტიკურ მდგომარეობაზე, პოლიტიკური პლურალიზმის კუთხით. მისი აზრით, სანამ გაგრძელდება „ქართული ოცნებისა“ და „ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის“ დუელი, საქართველოში პოლიტიკური განვითარება ყოველთვის წარიმართება არასწორად, არადემოკრატიულად, პოლიტიკური დიქტოკომიის გზით.

მარკ ბერნეტის დასკვნაში ვკითხულობთ: „საქართველომ ჯერ კიდევ ვერ გადალახა პოლიტიკის ის აღქმა, რომ „ქართული ოცნებისა“ და „ნაციონალური მოძრაობის“ კონკურენცია ბიძინასა და მიმას ირგვლივ ტრიალებს. ქვეყანაში კი მხოლოდ ეს ორი ადამიანი არაა“[54].

§2. „ევროპული საქართველო - მოძრაობა თავისუფლებისათვის“

პარტია „ევროპული საქართველო - მოძრაობა თავისუფლებისათვის“ პოზიციები და მიდგომები აფხაზეთის კონფლიქტის გადაჭრის საკითხში მკაფიოდ ჩანდა მათი საპრეზიდენტო კანდიდატის, დავით ბაქრაძის პროგრამაში. სწორედ „ევროპული საქართველოს“ დეპუტატის ინიციატივით პარლამენტმა დაამტკიცა რეზოლუცია „ოთხოზორია-ტატუნამვილის სიის“ შექმნის აუცილებლობაზე. ეს სია უნდა გახდეს დევნილების, ოკუპირებულ ტერიტორიებსა და მის მი-

მდებარე რეგიონებში მცხოვრები ჩვენი თანამემამულეების დაცვის ერთ-ერთი ქმედითი გარანტია. დავით ბაქრაძის საარჩევნო პროგრამაში პირდაპირაა დაფიქსირებული: „...მნიშვნელოვანია, რომ ქვეყანამ გააფართოვოს საქართველოს „ოთხოზორია-ტატუნაშვილის სიამი“ მოხვედრილი ადამიანები, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან ჩვენი თანამოქალაქეების უფლებების დარღვევაზე და მკვლელობებზე. საქართველოს ხელისუფლების ამოცანა უნდა იყოს ამ სიამი მოხვედრილი ადამიანების მოხვედრა ჩვენი საერთაშორისო პარტნიორების სიამი“ [55].

დავით ბაქრაძე და მისი გუნდი იყვნენ პირველები, ვინც თავის პროგრამაში გააჟღერეს აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ლეგიტიმური ხელისუფლების სტრუქტურების რეფორმის აუცილებლობა, რაც ნიშნავს აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს პერიოდულ და პირდაპირი გზით არჩევნებს. ამ მიმართულებით მუშაობა აქტიურ ფაზაშია.

„ევროპული საქართველოს“ ინიციატივით საქართველოს პარლამენტში მიმდინარეობდა მუშაობა ოკუპირებულ ტერიტორიებზე დევნილთა საკუთრების საქართველოს საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის თაობაზე, რაც უადრესად მნიშვნელოვანია დევნილთა უფლებების დაცვის და საერთაშორისო ასპარეზზე ოკუპანტი რუსეთისთვის სერიოზული ფულადი სანქციების დასაკისრებლად.

საარჩევნო პროგრამაში აღნიშნული იყო, რომ საპრეზიდენტო „არჩევნების შემდეგ საპარლამენტო უმცირესობისა და „აფხაზეთა კრების“ თანამშრომლობა უფრო ინტენსიურ ხასიათს მიიღებდა - შეიქმნებოდა სპეციალური ფორმატი დოკუპაციის, რუსეთის პროპაგანდის, დევნილთათვის აქტუალური საკითხების განსახილველად და ახალი ინიციატივების შესამუშავებლად“ [55].

გარდა ამისა პრეზიდენტად არჩევის შემთხვევაში დავით ბაქრაძე აპირებდა შეექმნა დევნილთა საკითხებში პრეზიდენტის მრჩეველის ინსტიტუტი თავისი მცირე აპარატით, რომელიც პირდაპირ იმუშავებდა დევნილების პრობლემებზე და უშუალო კავშირი ექნებოდა მათთან.

„ევროპული საქართველოს“ უპირველესი ამოცანასა და მიზანს წარმოადგენს „ოკუპირებული ტერიტორიების სრული უპირობო დოკუპაცია, ამ ტერიტორიებზე 1992 წლიდან განხორციელებული ქართული მოსახლეობის ეთნიკური წმენდა/გენოციდის ორგანიზატორთა და შემსრულებელთა წინააღმდეგ ეფექტიანი შიდა და საერთაშორისო სამართლებრივი მექანიზმების ამოქმედება, რასიზმისა და აპარტიდის დღეს არსებული პრაქტიკის აღმოფხვრა, დევნილთა დირსეული დაბრუნება მუდმივ საცხოვრებელ ადგილებში“ [55].

გარდა ზემოაღნიშნულისა, „ევროპული საქართველოს“ დეპუტაციისა და პლატფორმა „აფხაზთა კრების“ ერთობლივი ძალისხმევით, პარლამენტში შეჩერდა „ქართული ოცნების“ ინიციატივები დევნილთა შესახებ კანონში ცვლილების შეტანის შესახებ, რომლის მიხედვით 2018 წლიდან დევნილები კარგავდნენ შემწეობას, ხოლო შემდგომ სტატუსს.

53. „საქართველოს ლეიბორისტული პარტია“

საქართველოს ლეიბორისტული პარტიის წარმომადგენელთა აზრით, მთავარი იყო, აფხაზურ მხარესთან პირდაპირი კონტაქტები სახალხო დიპლომატიის გზით, საერთაშორისო ორგანიზაციების გარეშე. ე. ი. ლეიბორისტული პარტია უგულველყოფდა ამ პროცესში საერთაშორისო ინსტიტუტების როლს, დასავლეთის მხარდაჭერის აქტუალობას, აუცილებლობას და ძირითადი აქცენტი გადაჰქონდა რუსეთზე. მათი აზრით, მხოლოდ რუსეთთან მოლაპარაკებების, მათთან ურთიერთობის გზითაა შესაძლებელი ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა. მთავარი და გადამწყვეტია სოჭის პროცესის გაგრძელება მიიჩნეოდა. მოგეხსენებათ, რომ 2003 წლის 6-7 მარტს შემდგარ რუსეთის ფედერაციისა და საქართველოს პრეზიდენტების შეხვედრაზე განხილულ იქნა შემდეგი ძირითადი საკითხები: დევნილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა დაბრუნება პირველ რიგში გალის რაიონში, სოჭი-თბილისის საჰაერო გზით მიმოსვლის გახსნა, ენგურჰესის კასკადის და ჰიდროელექტროსადგურის მოდერნიზაცია. საჰაერო გზით მიმოსვლის აღდგენა უნდა განხორციელებულიყო ლტოლვილთა და იძულებით გადაადგილებულ პირთა საკუთარ საცხოვრებელ ადგილებში დაბრუნების პარალელურად. მათი აზრით, სოჭის პროცესი ჩამალა აშშ-მ და ჩაითრია საქართველო თავისი გეოპოლიტიკური ინტერესების დაკმაყოფილებისთვის წარმოებულ ომში, ხოლო როდესაც ამერიკამ დაინახა რეალური პროცესი სოჭიდან გამომდინარე, მოაწყო „ვარდების რევოლუცია“.

რუსეთის მემკობით საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მცდელობას ჩვენში გარკვეული ტრადიციები აქვს. პროფ. მ. მაგაბერიძე ერთ-ერთ სტატიამი ასაბუთებს, რომ „ამის მცდელობა იყო ვარდების რევოლუციის შემდგომ პერიოდში. ამ პერიოდში საქართველო შეეცადა ამ პრობლემის გადაწყვეტას რუსეთთან მჭიდრო კავშირის გზით, მაგრამ უშედეგოდ. ქართულ პოლიტიკაში მკვეთრად გაიზარდა უნდობლობა რუსეთის მიმართ, რომელმაც მრავალჯერ დაარღვია დადებული შეთანხმებები. სწო-

რედ ამ გარემოებათა გამო ქართულ პოლიტიკურ სპექტრში დღეს შეუძლებელია გავლენიანი პოლიტიკური ძალის გამოჩენა, რომელიც დიად იქნება ორიენტირებული რუსეთზე. ამ შემთხვევაში ერთ პარადოქსულ ფაქტორთან გვაქვს საქმე. ის პრობლემები, რომლის გადაწყვეტასაც ქართველი პოლიტიკოსები რუსეთის მეშვეობით ცდილობენ, სწორედ რუსეთის მიერ არის შექმნილი - ქვეყნის დარღვეული ტერიტორიული მთლიანობა, ასეულ ათასობით ღვენილი და შესაბამისად, მძიმე პრობლემები ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების თვალსაზრისით. ამიტომ რუსეთის მეშვეობით ამ პრობლემის გადაწყვეტას არავითარი პერსპექტივა არ აქვს და განწირულია დამარცხებისთვის“ [56,9].

აგვისტოს ომის შემდგომ პერიოდში აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით პოზიციები არ შეუცვლია საქართველოს ლეიბორისტულ პარტიას. პარტია აუცილებლად მიიჩნევს რუსეთთან ურთიერთობის აღდგენას, თანაც რაც შეიძლება სასწრაფოდ, პარტიის ლიდერი მითითებდა: „ჩვენ არ ვამბობთ, რომ მეგობრული ურთიერთობები დამყარდება, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ უნდა აღდგეს ნორმალური დიპლომატიური ურთიერთობები. ჩვენი პარტია მზად არის დაიწყოს დიალოგი რუსეთის სახელისუფლებო შტოებთან. ამავე დროს მიგვაჩნია, რომ უნდა დაიწყოს დიალოგი რუსეთის ოპოზიციური პარტიებთანაც. ეს პროცესი დაუყოვნებლივას ასამუშავებელი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საქართველოს ელოდება შემდგომი დამლა-დანაწევრება და ქართულ სახელმწიფოებრიობას შეიძლება წერტილი დაესვას“ [57].

შემდგომ პერიოდში, მოგვიანებით საქართველოს ლეიბორისტული პარტია კარდინალურად იცვლის პოზიციას რუსეთთან მიმართებაში. შესაბამისად, შეიცვალა პოზიციები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით, ზოგადად, ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხებისადმი. ამის დასტურია ის ფაქტი, რომ პარტიის ლიდერი, შალვა ნათელაშვილი, 2 ოქტომბრის ქართველთა გენოციდის დღედ დაწესებას ითხოვს. მისი აზრით, 1992-1993 წლებში აფხაზეთში ქართველთა გენოციდი მოხდა და სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს დამნაშავეთა იდენტიფიცირება. „ყველა დამნაშავე, ვინც აქტიურად მონაწილეობდა კონფლიქტში, ომში, ქართველთა გენოციდში გამოცხადდეს ინტერპოლის საშუალებით ღვენაში, დაიძებნონ ისინი დედამიწის ყველა კუთხეში და ჩამოყვანილ იქნან საგამოძიებო იზოლატორში“, - განაცხადა ნათელაშვილმა [58].

§4. „რესპუბლიკური პარტია“

ქართულ პოლიტიკურ სპექტრში განსაკუთრებული ადგილი უკავია „რესპუბლიკური პარტიის“ მეხედულებებს აფხაზეთის პრობლემის გადაწყვეტის საკითხში. ამ პარტიის ხედვა ეფუძნება „საქართველოს სახელმწიფოში აფხაზეთის განსაკუთრებული სტატუსის შესახებ“ კონცეფციაში ჩამოყალიბებულ მიდგომებს.

„არსებულ პოლიტიკურ რეალობაზე, შესაბამის საერთაშორისო გამოცდილებაზე დაყრდნობით, რეგიონალიზმისა და ფედერალიზმის პრინციპების მერწყმის საფუძველზე, მემუშავებულობა საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობის სპეციფიკური მოდელი. ეს მოდელი შესაძლებლობას იძლევა ანგარიში გაეწიოს აფხაზეთის და აფხაზობის ისტორიულად და სამართლებრივად ჩამოყალიბებულ გამორჩეულობას საქართველოს სხვა რეგიონების კულტურული, ისტორიული და გეოგრაფიული თავისებურებების ფონზე. კონცეფციაში დეტალურად არის განხილული საქართველოს სახელმწიფოში აფხაზეთის განსაკუთრებული პოლიტიკურ-სამართლებრივი სტატუსი, ამ სტატუსიდან გამომდინარე უფლებები და ვალდებულებები. განსაზღვრულია აფხაზეთის განსაკუთრებული უფლებამოსილებათა კონკრეტული ნუსხა; შემოთავაზებულია დამატებითი გარანტიები, რომლებიც უზრუნველყოფენ აფხაზთა თვითმყოფადობის დაცვისა და განვითარების პირობებს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ, დემოგრაფიულ და სხვა სფეროებში“ [59].

კონცეფციის მიხედვით, პირველად კონკრეტულად განისაზღვრა ფედერალური ურთიერთობის შინაარსი აფხაზეთთან მიმართებაში. ისინი სთავაზობენ ქართულ საზოგადოებას, აფხაზურ მხარეს და მსოფლიო თანამეგობრობას კონფლიქტის მშვიდობიანი მოგვარების თავისებურ გზას.

ამ კონცეფციამ, როგორც ქართული პოლიტიკური სპექტრის, ისე საზოგადოების მხრიდან დიდი კრიტიკა გამოიწვია. პოლიტიკური პარტიები და ცალკეული პოლიტიკური მოღვაწეები ემიჯნებიან მას ელექტორატის დაკარგვის შიშით. უფრო მეტიც, დროთა განმავლობაში ავტორობაზე უარს ამბობს თვით ზოგიერთი მისი შემოქმედი.

მაინც რა საშიშროება იმალება ამ კონცეფციაში? რა არის აქ მიუღებელი ქართული საზოგადოებისთვის? აღსანიშნავია ისიც, რომ თავის დროზე ის საკმაოდ ყბადაღებული იყო და მასმედიის საშუალებები წლების განმავლობაში დიდ ყურადღებას უთმობდნენ მას. არსებითად საქმე რამია? ფაქტობრივად, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენაზე აქ ლაპარაკი არც არის, არამედ საუბარია აფხაზეთის პრობლემის გადაწყვეტის მათეულ ვერსიაზე, რომელმაც

შეიძლება რეალურად დაარღვიოს ქართული სახელმწიფოებრივი სხეული. კონცეფციის ავტორები არც ახსენებენ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას დადებით კონტექსტში.

უპირველეს ყოვლისა, მთავარია, ყურადღება გავამახვილოთ კონცეფციის საყრდენ დებულებებზე. უმთავრესი არის ის, რომ აფხაზეთი, საქართველოს განუყოფელი ნაწილი, ცხადდება საქართველოს წევრ სახელმწიფოებრივ ერთეულად. ეს ტერმინი ნახმარია მრავლობით რიცხვში. ეს არის პირდაპირ საქართველოს დანაწევრება, ანუ საქართველოს დღევანდელი სამართლებრივი სხეულის, სამართლებრივი სივრცის შეცვლა სახელმწიფო წარმონაქმნთა ერთობლიობის მოდელით. კონკრეტულად აფხაზეთთან, როგორც სახელმწიფოებრივ ერთეულთან, იდება ხელშეკრულება, რაც კატეგორიულად მიუღებელია საქართველოს სახელმწიფოებრიობისთვის და მისი ერთიანობის დამანგრეველია. ხელშეკრულება თავისთავად არის ის დოკუმენტი, რომლის დარღვევა შეიძლება. მუდმივი ხელშეკრულების ცნება არ არსებობს. ამ ხელშეკრულების დადების შემდეგ ძველი სამართლებრივი სტატუსი (ავტონომიის) გაუქმებული იქნება. თუმცა, ავტორების აზრით, ხელშეკრულებაში ჩაიწერება, რომ აფხაზეთს საქართველოდან გასვლის უფლება არა აქვს, მაგრამ ხელშეკრულების გაუქმების შესაძლებლობა ბუნებრივია და ნებისმიერ მხარეს აქვს ამის უფლება. ხელშეკრულება თავისთავად გულისხმობს ნებაყოფლობითობას მის დადებაში, აგრეთვე, ნებაყოფლობითობას გასვლაში. აფხაზებს ეძლევათ საშუალება, ჩვენ გადმოგვცაბრალონ ხელშეკრულების შეუსრულებლობა და გავიდნენ მისგან. ისინი გააუქმებენ დოკუმენტს საკუთარი ლეგიტიმური, ცალმხრივი სტრუქტურების მეშვეობით ან რეფერენდუმით. საგულისხმოა, რომ ხელშეკრულების დადების დროს ოკუპირებულ აფხაზეთში დემოგრაფიული ბალანსი მეორის (აფსუა-რუსულ) მხარის სასარგებლოდ იქნება. ამ კონცეფციით, აფხაზეთის დღევანდელი, მთელი მსოფლიოს მიერ უკანონოდ ცნობილი რეჟიმი ხდება ლეგიტიმური, ანუ ეთნოწმენდაში, გენოციდში, საქართველოს ტერიტორიულ რღვევაში, ცენტრალური ხელისუფლების წინააღმდეგ ამბოხსა და მრავალი სახელმწიფო და საკაცობრიო დანაშაულის შემოქმედი და თანამონაწილე რეჟიმი ხდება კანონიერი! მეორეს მხრივ, ამ რეჟიმის ლეგიტიმაცია სხვა თვალსაზრისითაც ხდება - ის წარმოჩნდება, როგორც აფხაზეთის მოსახლეობის ნების გამომხატველი ორგანო და ამ თვალსაზრისით დევნილები, 300 000 ქართველი, არ არიან ამ პროცესის სუბიექტები და თუ იქიდან გამომდინარე მოსახლეობის ორ მესამედს არ ექნება არჩევანისა და თავისი აზრის გამოხატვის უფლება, შეიძლება აფხაზური მხარის ლეგიტიმურად მიჩნევა? ამდენად, ამ კონცეფციით, დევნილები არ

არიან აფხაზეთში მიმდინარე პროცესების მონაწილეები. შესაბამისად, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ამ კონცეფციის ავტორთა წარმოსახვით, მათი უდიდესი ნაწილი აფხაზეთში არ უნდა დაბრუნდნენ, რათა იქ არ შეიცვალოს დემოგრაფიული ბალანსი, ანუ არ მოხდეს იმ დემოგრაფიულ სურათს აღდგენა, რაც ომამდე იყო.

„რესპუბლიკური პარტიის“ კონცეფციის ფუნდამენტური ნაწილი უზარმაზარ საფრთხეს შეიცავს არა მარტო აფხაზეთის, არამედ სხვა ტერიტორიის თვალსაზრისითაც. აფხაზეთი ცხადდება საქართველოს არა ნაწილად, არამედ წევრად. ჩვენ ვიყავით საბჭოთა კავშირის წევრი, ახლა გვინდა ევროკავშირის წევრობა და კონცეფციის ავტორთა აზრით კი, საქართველოს ასეთივე წევრი უნდა იყოს აფხაზეთიც! უფრო მეტიც, იქ წევრ სახელმწიფოებზეა ლაპარაკი, რომელებშიც, უნდა ვივარაუდოთ, არა მარტო აჭარა, არამედ სამეგრელოც და საქართველოს სხვა რეგიონებიც. ამდენად, ეს ძალზე სახიფათო მიზანია.

აღნიშნული დოკუმენტის მიხედვით, ფორმულირებულია სახელმწიფოებრივი მოწყობის შემდეგი ფორმა: სუვერენული აფხაზეთი სუვერენული საქართველოს შემადგენლობაში, რაც თავისთავად გაურკვევლობას იწვევს და კითხვებს ბადებს. ვერც საქართველოს პრეზიდენტი და ვერც პარლამენტი აფხაზეთზე პირდაპირ ვერ განახორციელებენ თავიანთ უფლებამოსილებას. კოლიზიის შემთხვევაში საქმე სასამართლომ უნდა განიხილოს.

ამ პროექტის ავტორებმა, თავიანთ პოლიტიკურ-სამართლებრივ შეხედულებებს შესაბამისი ისტორიული დასაბუთება მოუძებნეს. კონცეფციაში პირდაპირ წერია, რომ საქართველო ყოფილა აფხაზებისა და ქართველების სამშობლოა, ხოლო აფხაზეთი მხოლოდ აფხაზების სამშობლო, სადაც ქართველები საუკუნეების განმავლობაში ცხოვრობდნენ. ფაქტიურად, ასაბუთებენ, რომ აფხაზეთი საქართველო არ არის. „რესპუბლიკურ პარტიას“ თავისი პოზიციები აფხაზეთთან დაკავშირებით აგვისტოს ომის შემდგომ პერიოდში არ შეუცვლია. პარტიის მესვეურებს ის ყბადაღებული კონცეფცია ფუნდამენტურ და შეუცვლელ მიდგომად მიაჩნიათ. მათი აზრით, მას ალტერნატივა არა აქვს - ქართველებისა და აფხაზების ერთობლივ სახელმეკრულებო სახელმწიფოს.

§5. „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი“

წინასწარ შეიძლება ვთქვათ, რომ ეს პარტია რუსული „რბილი ძალის“ ერთ-ერთი აქტიური სეგმენტია. ასეთ „რბილ ძალას“ რუსეთი იყენებს პოსტ-საბჭოთა სივრცეში, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებებსა და განვითარებული დემოკრატიის ქვეყნებშიც. რუსეთის ამ ტიპის საქმეებს აკეთებს მემარჯვენე-ცენტრისტული პარტიების სახელით, როგორიცაა ფორმალურად „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი“ და „ულტრა-მემარჯვენეების“ სახელით. რუსეთი აფინანსებს მის მიერ შექმნილ ასეთ პარტიებს და უცხადებს ყოველნაირ მხარდაჭერას სხვადასხვა საშუალებებით - სოციალური ქსელებით, თუ პროპაგანდის სხვა ხერხებით. შეიძლება ვთქვათ, რომ დასახელებული პარტია არის რუსული პროპაგანდის ნაწილი.

ზემოთ დასახელებული ფუნქციის გარდა, „საქართველოს პატრიოტთა ალიანსს“ აქვს სხვა, განსაკუთრებული ფუნქცია ჩვენს პოლიტიკურ სინამდვილეში - დაიკავოს მნიშვნელოვანი ოპოზიციური პოლიტიკური ველი. რუსული პოლიტიკის მიზანია, ხელისუფლებაშიც რუსული ძალა იყოს და ოპოზიციაშიც. სწორედ აქედან გამომდინარეობს მათ მიერ ხელისუფლების ფარისევლური და მოჩვენებითი კრიტიკა. არადა, სინამდვილეში ძირითად რუსულ თემებს ეს პარტია აჟღერებს პარლამენტში. ზემოხსენებული პარტია თუ რუსული პროპაგანდის ნაწილია, შესაბამისად მათი პოზიციები აფხაზეთის კონფლიქტთან დაკავშირებით რუსული იქნება. ამ პარტიის მიერ გაჟღერებული თემები, რომლებიც ამკარად ასაბუთებენ და ამტკიცებენ მათ ღიად რუსულ ორიენტაციას, შემდეგია: 1. შეტევა კანონზე „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“ მისი შერბილებისა და საბოლოოდ გაუქმების მიზნით [60]; 2. რკინიგზის აფხაზეთის მონაკვეთის გახსნის მრავალჯერადად გაჟღერება [61]; ამ მიზნით აფხაზეთის კონფლიქტის ერთ-ერთ მხარედ აფხაზეთის სომხების წარმოჩენის სურვილი. არადა, თუ სომხებს ამ კონფლიქტის მხარედ აღიარებ, მაშინ ისინი მოლაპარაკებებზე უნდა დასვა და, შესაბამისად, მათი ინტერესებიც უნდა გაითვალისწინო, მათ შორის, რკინიგზის აფხაზეთის მონაკვეთის გახსნაც. ეს კი პირდაპირ რუსული ინტერესია. აფხაზეთის სომხების ამ კონფლიქტის მხარედ შემოყვანის არგუმენტად მოჰყავთ შერეული სომხურ-აფხაზური ოჯახების სიმრავლე; 3. შეტევა ჟენევის ფორმატზე და ჟენევამდელი ფორმატების დაბრუნების სურვილის მრავალჯერადი გაჟღერება [62]. ეს კი ნიშნავს ეთნიკური კონფლიქტის ფორმატის დაბრუნებას, სადაც „შუამავალი“ რუსეთი იყო; 4. რუსეთ-უკრაინის ომში რუსეთის მხარდაჭერა ღიად; 5. უკრაინის მართლმადიდებლური ეკლესიის ავტოკეფალიის შესახებ მათი მიმა-

რთვა საქართველოს ხელისუფლებისადმი, რომ მხარი არ დაუჭირონ ამ მნიშვნელოვან აქტს და დაიჭირონ რუსეთის მხარე; 6. ნატოს წინააღმდეგ მათი დემარშები [63], რომელიც წარმოადგენს რუსული პოლიტიკის ძალიან აქტიურ სეგმენტს საქართველოში.

როდესაც ვლადიმერ პუტინის აფხაზეთის კონფლიქტზე, პრობლემაზე, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ეს საკითხიც რუსული პროპაგანდის, პოლიტიკის ნაწილია. საქართველოს პატრიოტთა ალიანსი, სწორედ ამ პოლიტიკიდან, ამ თვალსაზრისიდან უყურებს კონფლიქტთან დაკავშირებულ ყველა პრობლემას, შესაბამისად მიაჩნია, რომ პრობლემის მოგვარების ძირითადი გზაა დიალოგი აფხაზურ და რუსულ მხარეებთან.

56. „ახალი მემარჯვენები“

მართალია, ეს პარტია დღეს დიდ როლს არ თამაშობს ქართული პოლიტიკური ამინდის შექმნაში და შეიძლება ნომინალურიც იყოს, მაგრამ საინტერესოა მათ მიერ თავის დროზე გამოთქმული პოზიციები აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარებასთან დაკავშირებით. „ახალ მემარჯვენებს“ სრულიად განსხვავებული პოზიციები გააჩნდათ აგვისტოს ომის წინ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხზე. ისინი, ძირითადად, აქცენტს აკეთებდნენ ინსტიტუციონალურ ცვლილებებზე. მათი აზრით, საპრეზიდენტო მმართველობა ამ პრობლემას ვერ გადაწყვეტდა, რადგან პრეზიდენტის ინსტიტუტი ზეპარტიული არ არის, ის ერთ-ერთი პარტიის ლიდერია და შესაბამისად, გამოირიცხება მიუკერძოებლობა სახელმწიფო საქმიანობის ამა თუ იმ სფეროში.

„ახალი მემარჯვენები“ საზოგადოებას სთავაზობდნენ პოლიტიკური მმართველობის ახალ ფორმას - კონსტიტუციურ მონარქიას, რომელიც მოგვცემდა ტერიტორიული კონფლიქტების გადაწყვეტისა და აფხაზებთან ერთად ერთიან სახელმწიფოში თანაცხოვრების რეალურ მანკს. სწორედ მონარქია იძლევა თავის ფარგლებში რამდენიმე სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნის თანაარსებობის შესაძლებლობას. თანაც, ამ სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნებს ექნებათ ავტონომიის მაღალი დონე“[64]. მაგალითად მოჰყავთ გაერთიანებული სამეფო (ინგლისი, შოტლანდია, უელსი და ჩრდილოეთ ირლანდია), ბელგიის სამეფო, ესპანეთის სამეფო, ე.ი ამ პარტიას მეფის ინსტიტუტის შემოღება და კონსტიტუციური მონარქიის აღდგენა მიაჩნია ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის მთავარ პირობად. მეფე იქნება ზეპარტიული, ამდენად, ქვეყნის ერთიანობისა და სტაბილურობის გარანტი[64].

„ახალი მემარჯვენეების“ პოზიციების გაანალიზებისას შეიძლება ითქვას, რომ კონსტიტუციური მონარქიის აღდგენა თავისთავად კეთილშობილური იდეაა, რომელსაც საქართველოში ობიექტური ისტორიული წინამძღვრები გააჩნია. მაგრამ საქართველოს დღევანდელი რეალური პოლიტიკური სიტუაციის პირობებში, სადაც პოლიტიკური კულტურა დაბალია, დაბალია დემოკრატიული ინსტიტუტების ხარისხი, სუსტია პარტიული სისტემა, შესაბამისად, დემოკრატიული აზროვნების დაბალი დონეა, როდესაც, საზოგადოებას მიდრეკილება აქვს და ორიენტირებულია ქარიზმატულ ლიდერებზე და პოლიტიკური სისტემის ნორმალურად ფუნქციონირებაზე, - ამ პირობებში შეიძლება მოხდეს თვით ამ კეთილშობილური იდეის გაუფასურება.

რაც მთავარია, საკვლევ თემის პრობლემიდან გამომდინარე, დასაფიქრებელია, თუ როგორ უყურებს ამ საკითხს აფსურსი მხარე. მიაჩნიათ, თუ არა მათ მეფის ინსტიტუტი ქართველებთან ერთ სახელმწიფოში თანაცხოვრების გარანტიად და რამდენად მიმზიდველი იქნება ეს ინსტიტუციონალური ცვლილება მათთვის. პოსტსაბჭოთა ქვეყანაში ეს რეფორმა გამოიღებს რეალურ პოლიტიკურ ნაყოფს? მითუმეტეს, კონფლიქტურ რეგიონში, როგორიც აფხაზეთია, მოიტანს ეს ჩვენთვის სასარგებლო შედეგს? იქნება კი ეს საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის გარანტია?

კონსტიტუციური მონარქიის აღდგენის იდეის დასასაბუთებლად პარტიას მოყავს განვითარებული ევროპული მონარქიების მაგალითი. ჯერ ერთი, იმ ქვეყნებში ეს პოლიტიკური ინსტიტუტი არსებობდა და არსებობს, ძირითადად, მთელი მათი ისტორიის მანძილზე უწყვეტად. მეორეს მხრივ, ეს ევროპული საზოგადოებები შეგუებულნი არიან ამას და არ განიცდიან პოსტკომუნისტური საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი დემოკრატიული კონსოლიდაციის დეფიციტს, რაც რეალურია ჩვენს სინამდვილეში. ამიტომ აპელირება განვითარებულ ევროპულ მონარქიებზე და მისი საქართველოში მექანიკური გადმოტანის სურვილი ნაადრევად მიგვაჩნია. საჭიროა საზოგადოებრივი აზრის მომზადება ასეთი სერიოზული ინსტიტუციონალური რეფორმების თუ ცვლილებებისთვის. თუ როგორ და რა ფორმით უნდა განხორციელდეს ეს პროცესი, სხვა საკითხია და სპეციფიკურ კვლევას საჭიროებს, მით უმეტეს, გასათვალისწინებელია დიდ ბრიტანეთსა და ესპანეთში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესები. მხედველობაში გვაქვს დიდი ბრიტანეთიდან შოტლანდიის გამყოფის შესახებ ჩატარებული რეფერენდუმი და კატალონიის დამოუკიდებლობისაკენ სწრაფვა. მიუხედავად იმისა, რომ დიდ ბრიტანეთსა და ესპანეთში მონარქიის ინსტიტუტებებს ათასწლოვანი ისტორია აქვთ, ეჭვის ქვეშ

დგება მათი ერთიანობის საკითხი, რამდენადაც სახეზე იყო აშკარად პოლიტიკურ პარტიკულარიზმზე დაფუძნებული სეპარატიზმი.

„ახალი მემარჯვენეების“ აზრით, საქართველო ჩათრეული აღმოჩნდა რუსეთთან ომში, რადგან ხელისუფლება წამოეგო პროვოკაციას. პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი ამბობდა, რომ „აფხაზეთთან მიმართებაში სერიოზული შეცდომაა დაშვებული ხელისუფლების მიერ და პირდაპირი დიალოგის ნაცვლად, ურთიერთობა მათთან ხელოვნურად გამწვავდა. ხელისუფლების დიდი შეცდომაა რუსეთთან ურთიერთობის დაულაგებლობა, რუსული ფაქტორის და ზოგადად რუსეთის გეოპოლიტიკური ინტერესების გაუთვალისწინებლობა. დემოკრატიის სუსტმა ხარისხმა დაგვამორა აფხაზეთს. სწორედ დემოკრატიული ინსტიტუტების განუვითარებლობის გამო არ მიგვიღეს „ნატოში“. არადა, „ნატოს“ მემშვეობით ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის დიდი შანსი გვქონდა. აგვისტოს ომის შემდეგ ახალი რეალობა ჩამოყალიბდა და საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას უფრო დავშორდით. სწორედ საქართველოს ხელისუფლების გაუთვლელმა ნაბიჯებმა მიიყვანა ქვეყანა ამ მდგომარეობამდე“ [65].

პარტიის ლიდერი ამბობს, რომ „საქართველო ძალზე მყიფე სახელმწიფოებრივ წარმონაქმნად იქცა, თვალი გავუსწოროთ რეალობას და ვადიაროთ, რომ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის კი არა, ქართული სახელმწიფოს შენარჩუნების საკითხი დგას. სახელმწიფოებრიობის გადასარჩენად აუცილებელია, ქვეყანა რეალურად გახდეს დემოკრატიული, დაცული იყოს კერძო საკუთრება და ადამიანის უფლებები“ [66].

IV თავი

ექსპერტთა საზოგადოება აფხაზეთს კონფლიქტის გადაჭრის გზების შესახებ

§1. უცხოელი ექსპერტები აფხაზეთის კონფლიქტის თაობაზე

აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების გზების ძიების კვლევის დროს გამოიკვეთა შემდეგი სურათი: აფხაზეთის პრობლემატიკით ქართველი თუ უცხოელი ექსპერტების განსაკუთრებული დაინტერესება აგვისტოს ომამდე არ შეიმჩნეოდა. ამ პრობლემატიკაზე ექსპერტების ყურადღების გამახვილება, უფრო მეტიც, ყურადღების ფოკუსირება მოხდა აგვისტოს ომის შემდეგ. მან შეასრულა ერთგვარი პოლიტიკური კატალიზატორის როლი აფხაზეთის პრობლემის წინ წამოწევისა და აქტუალიზაციისათვის.

მოცემული ნაშრომის მეოთხე თავი იწყება ამერიკის ჰადსონის უნივერსიტეტის პროფესორის, ანდრია პიონტოვსკის შეხედულებების გადმოცემით.

ანდრია პიონტოვსკი საკმაოდ პესიმისტურად უყურებს საქართველოს კონფლიქტურ რეგიონებში განვითარებულ მოვლენებს და საქართველოს ურჩევს იმუშაოს გრძელვადიან პერსპექტივაზე. ის ამბობს: „...აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის თემა საკმაოდ დიდი ხნით გაყინული საკითხია. საჭიროა იმის გაცნობიერება, რომ ეს ტერიტორიები საქართველოსთვის დიდი ხნით არის დაკარგული, მაგრამ ახლა საჭიროა გრძელვადიან პერსპექტივაზე მუშაობა. საჭიროა საქართველოში რეფორმების გატარება და ისეთი საზოგადოების შექმნა, რომელიც იგივე აფხაზებისა და ოსებისათვის მიმზიდველი იქნება“ [67].

საინტერესოა ექსპერტის შეხედულება ჰაიდი ტალიავინის მისიის დასკვნასთან დაკავშირებით. ის ამ დოკუმენტს, ფაქტიურად, 1938 წლის მიუნხენის გარიგებას ადარებს. „ტალიავინის დასკვნის ნახევრადმიუნხენობის არსი იმაშია, რომ დასავლეთმა რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ანექსია გადაწყლაპა. საქართველოში უნდა ესმოდეო, რომ ეს რეალურად ასეა და საქართველოს უახლოეს მომავალში ამ ტერიტორიების დაბრუნების შანსი არა აქვს“ [68].

ანდრია პიონტოვსკისგან განსხვავებით ნაკლებად ობიექტურია რუსი პოლიტოლოგი დიმიტრი ორეშკინი. ის საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის შესახებ პესიმისტურ სურათს გვაძლევს.

აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის აღიარებას რუსი პოლიტოლოგი თვლის მოსკოვის მხრიდან ფუნქციურ აუცილებლობად. ამასთან დაკავშირებით ის ამბობს: „...რუსეთს რომ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა არ ეღიარებინა, ხელისუფლებას ამ რეგიონებში რუსული ჯარის საოკუპაციო სტატუსის აღიარება მოუწევდა“ [69].

დიმიტრი ორეშკინი ცხინვალის რეგიონსა და აფხაზეთში მიმდინარე პროცესებს „სახელმწიფოს ფორმირებას“ და ნაციონალიზმის გამოვლინებას უწოდებს.

როგორც ვხედავთ, რუსი პოლიტოლოგი დიმიტრი ორეშკინი აფხაზეთში მიმდინარე პროცესებს აძლევს ეროვნული სახელმწიფოს მშენებლობის და ნაციონალიზმის გამოვლენის კლასიფიკაციას. მისი აზრით, აფხაზები თავს ახალ პოლიტიკურ ერად აღიქვამენ და საქართველოს შემადგენლობაში დაბრუნდებას არ მოისურვებენ.

ჯერ ერთი, აფხაზეთში პოლიტიკურ ამინდს ქმნიდა და ქმნის რუსული სახელმწიფო და აფსუები არასოდეს არ იყვნენ თავიანთი აზრების, მით უმეტეს, პოლიტიკური შეხედულებების თუ პოლიტიკური ინტერესების თავისუფლად გამოხატვის პირობებში. აფხაზეთზე ყოველთვის ახორციელებდა რუსეთი ეფექტურ კონტროლს ყველა გზით, როგორც ლეგალური, ისე არალეგალური საშუალებით. რუსეთის მიერ აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარების შემდეგ კი, მისი სახელმწიფოებრიობის შესახებ ლაპარაკიც კი ზედმეტია. მეორის მხრივ, ლაპარაკი აფსუების ეროვნული სახელმწიფოს შექმნისკენ სწრაფვაზე ლაპარაკი უხერხულია და რეალურ სინამდვილეს მოწყვეტილი. დიმიტრი ორეშკინი ერთმანეთში ურევს პოლიტიკის შემდეგ ცნებებს: ერი. ნაციონალიზმი, აგრესიული სეპარატიზმი.

ცნობილი ამერიკელი მეცნიერი ენდრიუ ჰეივუდი ასე განმარტავს ერს: „ერი ესაა რთული ფენომენი, რომელიც იქმნება კულტურული, ფსიქოლოგიური და პოლიტიკური ფენომენების ერთობლიობით. ...პოლიტიკურ განზომილებაში ერი - ესაა ადამიანების ერთობა, რომელიც აცნობიერებს თავის თავს, როგორც ბუნებრივად ჩამოყალიბებულ პოლიტიკურ საზოგადოებას, რომელიც ხშირად პოულობს თავის გამოხატულებას მისწრაფებებში, მოიპოვოს ან შეინარჩუნოს სახელმწიფოებრიობა, აგრეთვე, ამ ერისათვის დამახასიათებელი სამოქალაქო თვითშეგნება“ [70,132].

თავისი ისტორიის მანძილზე როდის აცნობიერებდნენ აფსუები თავიანთ თავს, როგორც ბუნებრივად ჩამოყალიბებულ პოლიტიკურ საზოგადოებრიობად? თუ არ ჩავთვლით იმ პერიოდს, როდესაც აფხაზეთი შედიოდა ერთიან ქართულ პოლიტიკურ-სამართლებრივ სხეულში და იყო მისი ბუნებრივი, ორგანული ნაწილი, არასოდეს. მთელი

მეოცე საუკუნის განმავლობაში რუსების მიერ იქმნებოდა ხელოვნურად „აფხაზური ერი“, რომლის მთავარი დანიშნულება იყო, საქირო შემთხვევაში საქართველოს წინააღმდეგ ეთამაშა ნაღმის როლი. აფსუა ხალხის ძირითად ეთნიკურ ნაწილს დღეს ქართველები შეადგენენ, რომელთაც, თავის დროზე, უარი თქვეს თავიანთ ეროვნულობაზე გარკვეული სოციალური პრივილეგიების გამო. ეს პროცესი გამოწვეული იყო, აგრეთვე, ქართული სახელმწიფოს არარსებობით გარკვეულ პერიოდში და შემდეგ კომუნისტური მმართველობის დროს, პირიქით, ამ ნაბიჯისაკენ ქართველების წაქეზებით.

ამრიგად, ჩვენ აფხაზეთში საქმე გვაქვს არა ეროვნული სახელმწიფოს მშენებლობასთან ან ნაციონალიზმის გამოვლენასთან, როგორც დიმიტრი ორეშკინი ამბობს, არამედ აგრესიულ სეპარატიზმთან, რომელსაც რუსული სახელმწიფო კვებავდა და კვებავს.

მოსკოვის კარნეგის ცენტრის თანამშრომელი დიმიტრი ტრენინი აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების შესაძლო ვარიანტად მიიჩნევს აფხაზეთის ტერიტორიის გაყოფის გეგმას. იგი საქართველოს „სამხრეთ ოსეთის“ დაბრუნების, ცხინვალის რეგიონში საერთაშორისო პოლიციისგან განლაგებისა და გალის რაიონის დაბრუნების სანაცვლოდ აფხაზეთის დამოუკიდებლობის აღიარებას სთავაზობს.

ტრენინის მტკიცებით, რუსეთი საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის ფასადად ნატოზე უარის თქმასა და მის ტერიტორიაზე უცხო ქვეყნის სამხედრო ძალების განლაგებაზე უარის თქმას სთავაზობს, „თუ საქართველო მოსკოვის ამ წინადადებაზე უარს იტყვის და გააგრძელებს ნატოში სწრაფვას, საქართველო აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთს დაკარგავს. მე ვიცი, რომ მოსკოვის ამგვარი პოზიცია ძალიან უხეშია, მაგრამ მე საქართველოს მიმართ რუსეთის დღევანდელ პოზიციას ასეთ ინტერპრეტირებას გავუკეთებდი“, - წერს იგი [71].

ტრენინი აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების პროცესში ევროკავშირის სრულფასოვან მონაწილეობას გამორიცხავს და აღნიშნავს, რომ აფხაზეთთან დაკავშირებით არც ერთი პროექტის განხორციელებას არ ექნება პრესპექტივა, თუ მხარს მას რუსეთი არ დაუჭერს.

აფხაზეთის პრობლემის საქართველოსთვის დადებითად გადაწყვეტის პერსპექტივას ვერ ხედავენ დემოკრატიული შეხედულებებით ცნობილი პოლიტოლოგებიც. მათ შორისაა ემილ ჰაინი. მისი აზრით, საქართველოს კონფლიქტურ რეგიონებთან დაკავშირებით რუსეთის მმართველ ელიტაში სრული თანხმობაა. „ამიტომ კრემლის მიერ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობის გაწვევის შესაძლებლობა აბსოლუტურად წარმოუდგენლად მეჩვენება“, - ამბობს იგი [72].

ემილ პაინი იმავდროულად მიუთითებს იმ ფაქტზე, რომ საქართველოს ორი კონფლიქტური რეგიონის აღიარების გამო რუსეთი საერთაშორისო არენაზე სერიოზულ უხერხულობას გრძნობს. ის აღნიშნავს, რომ ჭადრაკში ასეთ ვითარებას ცუცვანგი ჰქვია. ამასთან დაკავშირებით იგი ამბობს: „ცუცვანგი სწორედ ის ვითარებაა, როცა გამოსავალი არ ჩანს. ვიდრე რუსეთს დღევანდელი ხელისუფლება მართავს, ანუ თვალსაწიერ მომავალში ვითარების რაიმე სახით შეცვლაზე მინიშნებაც კი წარმოდგენილია. ეს იმას ნიშნავს, რომ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთის აღიარების საკითხში, რუსეთისათვის ცუცვანგის ვითარება არ შეიცვლება“ [73].

მოსკოვის კარნეგის ცენტრის წამყვან მეცნიერ-მუშაკი, პროფესორი ლილია შევცოვა თვლის, რომ აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონის პრობლემები საქართველოში სტრატეგიული საკითხებია, მაგრამ ქვეყანამ პარალელურად უნდა იფიქროს ტაქტიკურ საკითხებზეც. ის მოუწოდებდა საქართველოს ხელისუფლებას, მხარი დაუჭიროს რუსეთის მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გაწევრიანებას. მისი აზრით, ეს დასავლეთს მისცემს რუსეთზე ზეწოლის საშუალებას.

ლილია შევცოვა დარწმუნებულია, რომ რუსეთის დღევანდელი პოლიტიკური სისტემისა და რეალიების პირობებში აფხაზეთის საკითხის საქართველოს სასარგებლოდ გადაწყვეტის პერსპექტივა არ არსებობს. მითუმეტეს მაშინ, როდესაც დასავლეთსა და რუსეთს შორის ცივილიზაციური პრობლემაა. იგი ამბობს: „...გადატვირთვის პოლიტიკის ფარგლებში კავკასიური ჩიხიდან გამოსვლის დაწყების საფუძველი იმის გამო არ არსებობს, რომ დასავლეთსა და რუსეთს შორის ცივილიზაციური პრობლემაა. ასეთ ფონზე, არა მგონია ცვლილებების დიდი საფუძველი შეიძლება გქონდეს“ [74].

უახლოეს მომავალში აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების პერსპექტივას არ ხედავს პოლიტოლოგი და სოციოლოგი მარკ ურნოვიც. მისი აზრით, რუსეთის სახელმწიფო მოქმედებს ორმაგი პრინციპებით, როდესაც, ერთის მხრივ, კოსოვოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარებასთან დაკავშირებით ტერიტორიული მთლიანობის პრინციპზე მიუთითებს, ხოლო, მეორეს მხრივ, აფხაზეთთან და სამხრეთ ოსეთთან დაკავშირებით საერთაშორისო სამართლის პრინციპებიდან გამომდინარე, მათი საქართველოდან გამოყოფის უფლებას ასაბუთებს. მისივე მტკიცებით, საქართველოს ორი ავტონომიის ცნობა სამომავლოდ სეპარატისტულ განწყობებს კვლავ გაამძაფრებს რუსეთში. პოლიტოლოგის მტკიცებით, საქართველოსთვის დაკარგული ტერიტორიების დაბრუნება არარეალურია და საქართველოს დასავლეთის დახმარების დიდი იმედი არ უნდა ჰქონდეს.

მარც ურნოვი საკმაოდ საინტერესოდ აჯამებს რუსულ სახელმწიფოებრივ პოლიტიკას საქართველოსთან მიმართებაში. მისი თქმით, ეს პოლიტიკა ყოველგვარ ლოგიკას მოკლებულია. იგი ამბობს: „საქართველოსთან მიმართებაში რუსეთი არა იურიდიული, არამედ ინტერესების ლოგიკით მსჯელობს. ეს გზა წინააღმდეგობრივი და არათანმიმდევრულია“ [75].

ლიბერალური შეხედულებებით ცნობილი რუსი ისტორიკოსი იური აფანასიევი აფხაზეთის პრობლემის საქართველოს სასარგებლოდ გადაწყვეტის გარკვეულ პერსპექტივას ხედავს. ამავე დროს მიიჩნევს, რომ ეს პროცესი ძალიან რთული იქნება. იგი ამბობს: „თუ საქართველომ სწორი მიმართულებით სვლა განაგრძო, არის იმედი, რომ საქართველო იქნება ერთიანი, დემოკრატიული და თანამედროვე ქვეყანა“ [76].

ლიბერალური შეხედულებებით ასევე ცნობილი რუსი ექსპერტი ბორის სოკოლოვი 2008 წლის აგვისტოში რუსეთის მიერ აფხაზეთისა და ე.წ. სამრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობის აღიარებას ჰიტილერის მიერ ჩეხეთისთვის სუდეტის ოლქის წართმევას ადარებს და ამ მოვლენებს სპეციალური სტატია მიუძღვნა სათაურით „წაგლეჯა სუდეტურად“. მან სტატიაში პარალელები გაავლო სუდეტის ოლქში ჰიტილერის მიერ გერმანული პასპორტების დარიგებასა და რუსეთის მიერ აფხაზეთსა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთში პასპორტების დარიგებასთან.

ბორის სოკოლოვი აფხაზეთის პრობლემასთან დაკავშირებით პოზიტიურ ცვლილებებს რუსეთის სახელმწიფოში პოლიტიკური ხელისუფლების ცვლილებას უკავშირებს. იგი წერს: „აგვისტოს მოვლენების შემდეგ ჩამოყალიბებული სტატუს-კვო, შესაძლოა, ათწლეულები გაგრძელდეს. იგი მხოლოდ მას შემდეგ შეიცვლება, როცა რუსეთში სხვა ხელისუფლება მოვა. ისტორიული პერსპექტივის თვალსაზრისით, იგი აუცილებლად შეიცვლება, მაგრამ დღეისათვის არსებული ვითარებით, ფაქტია, რომ რუსეთში ხელისუფლების ცვლა არ მოხდება“ [77].

საინტერესოდ და ობიექტურად მსჯელობს ცნობილი ეკონომისტი, ვლადიმერ პუტინის ყოფილი მრჩეველი ანდრეი ილარიონოვი. შეიძლება ეს კონკრეტულად ჩვენი კვლევისათვის საინტერესო მიმართებით პირდაპირ არ ლაპარაკობდეს, მაგრამ მისი მსჯელობიდან შეგვიძლია გამოვიტანოთ დასკვნა, თუ როგორ უყურებს იგი საქართველოში აფხაზეთის კონფლიქტის დარეგულირების პერსპექტივას. მისი აზრით, სანამ საქართველო დასავლური ინსტიტუციონალური რეფორმების კურსს ადგას, ის ყოველთვის იქნება რუსეთის მხრიდან აგრესიის მსხვერპლი.

ანდრეი ილარიონოვის აზრით, აგვისტოს ომის მთავარი მიზეზი საქართველოში წარმატებით განხორციელებული „ინსტიტუციონალური რევოლუცია“ გახდა, „თუნდაც ბევრ რამეში არასრულყოფილი, მაგრამ თავისუფალი, დემოკრატიული, სამართლებრივი საქართველოს არსებობა ქვემარტად ეგზისტენციალურ გამოწვევას, სასიცვდილო საფრთხეს წარმოადგენს რუსეთის დღევანდელი ავტორიტატული, ანტიდემოკრატიული პოლიტიკური რეჟიმისათვის“ [78], - წერს იგი. მისი მტკიცებით, ალტერნატიული, არა პრორუსული, დასავლეთზე ორიენტირებული სახელმწიფოებრიობის წარმატებული განვითარება, მით უმეტეს კავკასიაში, დროთა განმავლობაში რუსეთს თავის დღევანდელ სატელიტებზეც დააკარგვინებს გავლენას და ჩრდილოეთ კავკასიაში პრობლემებს შეუქმნის. „ყველა პოლიტიკურ ძალას უნდა ესმოდეს, რომ საქართველოს ნებისმიერ ხელისუფალს, ვინც ქვეყნის ევროატლანტიკური გზით სვლას გააგრძელებს და უარს არ იტყვის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენაზე, რუსეთი ზუსტად ისევე მოექცევა, როგორც სააკაშვილს. რუსეთმა ომი არა პერსონალურად „სააკაშვილის რეჟიმს“, არამედ ქვეყნის პოლიტიკურ კურსს და ქართული სახელმწიფოს მოწყობის მოდელს გამოუცხადა“ [78], - ასევე წერს ილარიონოვი.

მსჯელობიდან ამჟამად ჩანს, თუ რა ცუდ პერსპექტივას უსახავს ანდრეი ილარიონოვი საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას. მითუმეტეს იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს სახელმწიფოს სვლას ინსტიტუციონალური რეფორმების, ევროატლანტიკური სივრცისკენ შეუქცევადი ხასიათი აქვს და ალტერნატივა არ გააჩნია.

საინტერესოა, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხზე დიდ ბრიტანეთში მცხოვრები ცნობილი რუსი დისიდენტი და ადამიანის უფლებების დამცველ ვლადიმერ ბუკოვსკის აზრი. ის ამბობდა, რომ საქართველო რუსეთს ვერ მოუგებს ვერც საბრძოლო ველზე და ვერც სამართლებრივ ველზე. სამართლებრივ ველთან დაკავშირებით მას მხედველობაში აქვს ჰააგის სასამართლო, რომელიც, მისი აზრით, უფრო იდეოლოგიური სივრცეა, ვიდრე სამართლებრივი, რადგანაც მის გადაწყვეტილებას რუსეთი სავალდებულოდ არ მიიჩნევს.

ბუკოვსკის მტკიცებით, ევროპა იმდენადაა მიბმული ენერგეტიკულ საკითხებში რუსეთთან, რომ დასავლეთი ვერ მოახდენს რეალურ გავლენას მასზე აფხაზეთის საკითხთან დაკავშირებით. აქედან გამომდინარე, იგი აკეთებს დასკვნას და გვთავაზობს, რომ ჩვენ თვითონ შევცვალოთ დამოკიდებულება ჩვენთვის ამ სტრატეგიულ საკითხთან დაკავშირებით. იგი ამბობს: „...დარწმუნებული ვარ, რომ რუსეთი უკან

არ დააბრუნებს სამხრეთ ოსეთსა და აფხაზეთს, ამიტომ ყველაზე კარგი გამოსავალი იქნებოდა, რომ ტერიტორიებზე თავად ეთქვათ უარი. თქვენ უნდა შეცვალოთ თქვენი დამოკიდებულება ამ საკითხთან დაკავშირებით და დევნილების პრობლემა გადაწყვიტოთ“[79].

დასავლეთის მხრიდან რუსეთზე ზეწოლას, რეალურ შესაძლებლობას, აუცილებლობას და აქედან გამომდინარე, საქართველოს პრობლემების, მათ შორის, ტერიტორიული მთლიანობის გადაწყვეტის საკითხებს უფრო პერსპექტიულად თვლის აბელსონის სტრატეგიული კვლევის ინსტიტუტის თავმჯდომარე ნათან შარანსკი.

აგვისტოს ომის ცხელ კვალზე ნათან შარანსკი ამბობს: „თუ კრემლი წავა ლიბერალიზაციისაკენ, მას მხარი უნდა დაუჭირო და ითანამშრომლო მასთან, ხოლო თუ იგი საპირისპირო მიმართულებით წავა, იგი უნდა დაისაჯოს და შეხვიდე მასთან კონფრონტაციაში. გივი ომის დამთავრების შემდეგ ეს მკაცრი, მაგრამ პრინციპული პოლიტიკით ჩქარა გვერდზე იქნება მოსროლილი“[80].

ნათან შარანსკის ამ სიტყვებიდან გამომდინარეობს ის აზრი, რომ რუსეთის შიგნით მეტამორფოზობის ინიცირებისთვის საგარეო პოლიტიკური ზემოქმედების გამოყენება აუცილებელია. მისი აზრით, ის საფრთხე რომელიც საქართველოსა და ამერიკის სხვა დემოკრატიულ მეგობრებს დაემუქრა, საბოლოო ჯამში, წარმოშვა რუსეთის შიგნით დემოკრატიის დეფიციტმა.

აზერბაიჯანელი პოლიტოლოგი ვაჟა გულუზადე აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტას, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას რუსეთის დასუსტებას უკავშირებს. მისი აზრით, რუსეთის საბოლოო დასუსტების მიზეზი ენერგომატარებლების ექსპორტზე დამოკიდებულებაა. ვაჟა გულუზადე საბოლოოდ დარწმუნებულია იმაში, რომ აფხაზეთის პრობლემა მაშინ მოგვარდება, როცა რუსეთის დაუძლურება პიცს მიაღწევს. იგი ამბობს: „... რუსეთი ძალიან ინანებს იმას, რაც მას საქართველოში 2008 წლის აგვისტოში მოიმოქმედა და შემდეგ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დამოუკიდებლობა აღიარა. დარწმუნებული ვარ, ყველაფერი თავის ადგილზე დაბრუნდება. ამის იმედს კი ის მაძლევს, რომ ის ქვეყანა, რომელმაც სამხრეთ კავკასიაში კონფლიქტები გააღვივა, ყველა სფეროში ძირისკენ მიექანება. მაშინ, როცა რუსეთის დაუძლურება პიცს მიაღწევს, სამხრეთ კავკასიაში კონფლიქტები დასრულდება“[81].

ესტონელი ექსპერტი, ესტონეთის ყოფილი პრემიერ-მინისტრი, საქართველოს ყოფილი პრეზიდენტის ყოფილი ეკონომიკური მრჩეველი მარტ ლაარი აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების შესაძლებლობას მხოლოდ სტრატეგიულ პერსპექტივაში ხედავს. „ვფიქრობ, რომ კონფლიქტის მოგვარების შესაძლებლობამ გადაიწია, ალბათ,

დიდი პერიოდით. აფხაზეთი, ვფიქრობ, მაინც მიხვდება, რომ საქართველოსთან ყოფნა მისთვის უკეთესია, ვიდრე რუსეთთან. აფხაზი ერი რუსეთის იმპერიაში, უბრალოდ გაუჩინარდება. ის ავტონომია, რომელსაც აფხაზეთს საქართველო სთავაზობდა და სთავაზობს გაცილებით უკეთესია და აძლევს გარანტიას იმისა, რომ აფხაზი ერი იარსებებს”, - აცხადებს მარტ ლაარი [82].

უახლოეს პერსპექტივაში აფხაზეთის საქართველოს შემადგენლობაში დაბრუნებას ვერ ხედავს იტალიელი ექსპერტი პაოლო გუზანტი. მისი მტკიცებით, ეს შესაძლებელია მხოლოდ ევროპისა და ამერიკის ერთობლივი ძალისხმევით. პაოლო გუზანტი წერს: „გულახდილად რომ გითხრათ, უახლოეს მომავლაში მე ამ საკითხებში რაიმე წარმატების მიღწევის არ მჯერა. ეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი, თუ ამშ და ევროპა ერთობლივად, რუსეთს თავის ძალას აჩვენებენ“[83].

ავტორიტეტული ექსპერტები, ამშ-ის ყოფილი ელჩები კენეტ იალოვიცი და უილიამ კორტნი, ასევე ლონდონის სამეფო კოლეჯის კავკასიის პოლიტიკის ინსტიტუტის ხელმძღვანელი დენის კორბოი ფიქრობენ, რომ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთის მიმართ დასავლეთმა გრძელვადიანი სტრატეგია უნდა გაატარონ [84].

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ აღრია პიონტოვსკიმ და ანდრეი ილარიონოვმა ბოლო პერიოდში სავსებით შეიცვალეს პოზიციები და უკვე ღიად ლაპარაკობენ რუსეთის იმპერიის დანგრევის შესაძლებლობაზე. მათი აზრით, უკრაინისა და საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების დოკუპაცია უახლოესი დროის ამბავია.

ასევე, როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, პოზიციები კარდინალურად შეიცვალეს ამშ-ს ყოფილმა ელჩებმა კენეტ იალოვიცმა და ჯონ პერბსტმა, რომლებიც უარყოფითად უყურებენ აფსუებთან პირდაპირი დიალოგის თემას, რამდენადაც ამაში ხედავენ მათი ლეგიტიმაციის საშიშროებას.

§2. ქართველი ექსპერტები აფხაზეთის კონფლიქტის შესახებ

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აფხაზეთის პრობლემატიკით უცხოური და ქართველი ექსპერტების განსაკუთრებული დაინტერესება აგვისტოს ომამდე არ შეიმჩნევა. ამ პრობლემატიკის აქტუალიზაცია მათთვის მოხდა სწორედ აგვისტოს ომის შემდეგ.

აფხაზეთის პრობლემის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით ქართველი ექსპერტების შეხედულებების გადმოცემის დასაწყისშივე უნდა ავლნიშნოთ, რომ არც ისინი არიან ამ საკითხთან დაკავშირებით

ოპტიმისტურად განწყობილნი, უახლოეს მომავალში ისინიც ვერ ხედავენ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის გადაწყვეტის რეალურ გზებს, ერთეული გამონაკლისების გარდა.

დამოუკიდებელ ექსპერტთა კლუბის პრეზიდენტი, პოლიტოლოგი სოსო ცისკარიშვილი ფიქრობს, რომ საქართველო, რუსეთი და ამერიკა სხვადასხვა და რაც მთავარია, არასწორი მიმართულებით ცდილობენ პრობლემის მოგვარებას. „ამიტომ რუსული მზაკვრული პოლიტიკა ახლოს არის წარმატებასთან, რადგან მას არც სურს არსებული სიტუაციის შეცვლა. არ ვიცი, ეს დასავლეთის ზოგადი სიზარმაცვა, თუ მიაბიჭობა. თბილისმა რატომღაც მოსკოვის, ვაშინგტონის, ბრიუსელის და ჟენევის გავლით გადაწყვიტა სოხუმთან და ცხინვალთან საუბარი. ეს არის არა შეცდომა, არამედ საკუთარი უსუსურობისა და უმეცრების აღიარება. ეს ზომ, პრაქტიკულად, ამ რეგიონების დამოუკიდებლობის აღიარებაა“ [85]. აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების საკითხში ის დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ადამიანურ კონტაქტებს აფსუბთან და რუსეთზე გეგმაზომიერ, ყოველმხრივ ზეწოლას დასავლეთის მხრიდან.

საინტერესო მოსაზრებას გვთავაზობს აფხაზეთის პრობლემის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით ფსიქოლოგი და პოლიტიკური ექსპერტი რამაზ საყვარელიძე. მას მოჰყავს რუსეთის აღებ-მიცემობაზე გათვლილი პოლიტიკის მაგალითი ბელორუსიასთან მიმართებაში. იგივეს წინასწარმეტყველებს ექსპერტი აფხაზეთთან მიმართებაში. ამ მოსაზრებას ის შემდეგნაირად გადმოსცემს: „პუტინის ასეთი, ფულის აღებ-მიცემობაზე გათვლილი პოლიტიკა გვაფიქრებინებს, რომ იგი დიდხანს არ გადაიხდის ამ ფულს და ეცდება მოძებნოს ფორმულა, როდესაც თვითონ შეინარჩუნებს სახეს, რომელიც რუსეთისათვის არც შეურაცხმყოფელი იქნება და ამავე დროს, ამ ტვირთისგანაც გაათავისუფლებს. ამ ტვირთისგან გაათავისუფლების ერთადერთი საშუალება აფხაზეთისა და ოსების ბედის სხვაზე გადაბარებაა და ეს სხვა საქართველოა“ [86].

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, პოლიტოლოგი ზურაბ დავითაშვილი საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენას უკავშირებს დასავლეთის აქტიურ მხარდაჭერას საქართველოსადმი. მისი აზრით, დასავლეთი ძირითად პრინციპს - საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობას არასდროს არ დათმობს. ამასთან დაკავშირებით ის წერს: „ჩვენ გვაქვს ხოლმე წარმოდგენა, რომ ევროპა ან ამერიკა აისხამს იარაღს და საქართველოს გულისათვის რუსეთს ომს დაუწყებს. უნდა გავითვალისწინოთ, რომ რუსეთის ფაქტორი ძალიან მნიშვნელოვანია, განსაკუთრებით ევროპული ქვეყნების საგარეო პო-

ლიტყაში. ევროპაში რუსეთისადმი ტრადიციული შიში არსებობს, ხშირ შემთხვევაში - სილაჩრეც. ეს გასაცვირია, თუმცა, ევროპის რუსეთის ენერგომატარებლებზე დამოკიდებულება იმდენად დიდია, არც უნდა გვივირდეს, რომ ევროპა რუსეთის ფაქტორს ყოველთვის ფრთხილად ეკიდება. მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ევროპა ძირითად პრინციპს, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობას არასდროს არ დათმობს“[87]. ზ. დავითაშვილის აზრით, საქართველომ რუსეთის მიმართ პრინციპული პოზიცია უნდა დაიცავოს და დათმობების პოლიტიკაზე კატეგორიული უარი უნდა თქვას. „თუ დათმობებზე მიდგება საქმე, ჩვენ უკვე გვაქვს ამის მწარე გამოცდილება. 1993-1994 წლებში შევარდნაძემ ყველაფერი დათმო და მუდგად მივიღეთ დაკარგული ტერიტორიები“[88], - მიანიშნებს პოლიტოლოგი. ზ. დავითაშვილი აკეთებს პრინციპულ დასკვნას საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხთან დაკავშირებით: „თუ საქართველო დასავლეთსა და აშშ-ზე უარს იტყვის, საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის იმედი სწორედ მაშინ გადაიწურება. საქართველო, როგორც კი დადგება აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთის პრობლემის რუსეთთან ერთი-ერთზე მოლაპარაკების გზაზე, ქვეყანა თავის ამ რეგიონებს საბოლოოდ სწორედ მაშინ დაკარგავს“[89].

საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდის ყოფილი ხელმძღვანელი ალექსანდრე რონდელიც უარყოფითად უყურებდა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის საკითხის უახლოეს მომავალში გადაწყვეტის პერსპექტივას. ის ამბობს: „საერთაშორისო ურთიერთობებში ახლა ისეთი დროა, როცა ვითარების შეცვლას უნდა დაველოდოთ და ყველაფერი ვაკეთოთ, რათა ხელსაყრელი მომენტის ეფექტურად გამოყენებისთვის მზად ვიყოთ“ [90].

მშვიდობის, დემოკრატიის და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტის დირექტორი, პოლიტოლოგი გია ნოღია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის შესაძლებლობას უახლოეს მომავალში ვერ ხედავს. მისი აზრით, ამ კონფლიქტის ძირითადი ფორმატი არის რუსულ-ქართული კონფლიქტი [91]. პოლიტოლოგი ამავე დროს მიუთითებს, რომ ამ კონფლიქტის ძირი არის საქართველოს სწრაფვა დამოუკიდებლობისკენ, რომ რუსეთი გვსჯის დამოუკიდებლობის სურვილისათვის. მისივე მტკიცებით, საქართველოს სწრაფვა დამოუკიდებლობისაკენ და ევროპისაკენ გადაჯაჭვულია ერთმანეთთან. პოლიტოლოგის მტკიცებით, კოსოვოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ აღიარებამ ნეგატიური გავლენა იქონია აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტაზე. კოსოვოს საკითხმა გამოიწვია დაპირის-

პირება რუსეთსა და დასავლეთს შორის. კოსოვოს აღიარება რუსეთმა პრევენდენტად ჩათვალა. პოლიტოლოგი აანალიზებს რა აგვისტოს ომის შედეგებს, მიუთითებს, რომ ამ ომის შემდეგ სიტუაცია აფხაზეთის გარშემო უფრო დამძიმდა. ამავე დროს, მიაწინებს რუსეთის პოლიტიკის საბოლოო გაშიშვლებაზე და იმ პოზიტიურ მომენტებზეც, როცა ის უკვე ვერ შეინიღებდა მშვიდობისმყოფელის სტატუსით.

აფხაზეთის საკითხის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით რეალიზმის შეგრძნებისკენ მოგვიწოდებს პოლიტიკურ მეცნიერებათა დოქტორი ზურაბ აბაშიძე. იგი სრულყოფილად აანალიზებს რა აფხაზეთის გარშემო შექმნილ რეალურ ვითარებას, მიუთითებს იმ ოთხ ძირითად მიმართულებაზე რომლებმაც საფუძველი უნდა შექმნან ამ პრობლემის მოგვარების დასაწყებად. ის ხაზს უსვამს, როგორც რუსეთთან, დასავლეთთან, კონფლიქტურ რეგიონებთან ურთიერთობის დალაგების საკითხის მნიშვნელობას, ასევე ქვეყნის შიგნით არსებული პრობლემების მოგვარების აუცილებლობას, მათ შორის, დემოკრატიული ინსტიტუტების განვითარების მნიშვნელობას. ამასთან დაკავშირებით ის წერს: „აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონში კონფლიქტების დარეგულირების მანქანა, პირობითად თუ ვიტყვით, ოთხ ბორბალზე უნდა იდგეს. ერთი - დასავლეთთან კარგი ურთიერთობაა, მეორე - რუსეთთან საერთო ენის გამონახვა, მესამე - აფხაზებთან და ოსებთან კარგი დამოკიდებულება და მეოთხე - თვითონ საქართველო უნდა გახდეს ისეთი ქვეყანა, რომ ყველას სურდეს აქ ცხოვრება. თუ ერთ-ერთი ბორბალი მოძვრა, მანქანა გაჩერდება. აქამდე მხოლოდ ერთ ბორბალზე ვიდებით - დასავლეთთან გვექონდა ურთიერთობა“ [92]. ზურაბ აბაშიძე ასევე დარწმუნებულია იმაში, რომ აუცილებელია რუსეთთან მიმართებაში შევიშუშოთ ურთიერთობის ტაქტიკა და სტრატეგია. „რუსეთთან მარტო არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დავრჩეთ. ჩვენი დასავლელი პარტნიორების გარეშე რუსეთთან ურთიერთობა არ უნდა დავუშვათ. ჩვენ მხარში გვიდგანან ჩვენი სტრატეგიული პარტნიორები - აშშ, ევროკავშირი და საერთაშორისო ორგანიზაციები“ [93]. პოლიტოლოგი დასავლეთთან, განსაკუთრებით აშშ-თან საქართველოს მჭიდრო ურთიერთობას უმნიშვნელოვანესად მიიჩნევს და ამბობს, რომ „თუ არ გვექნება დასავლეთის და უპირატესად აშშ-ს მხარდაჭერა, სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნებად კი გაგვიჭირდება. ამ ეტაპზე ჩვენი მეზობელი რუსეთის პირისპირ თუ მარტო დავრჩებით, კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგება ჩვენი სახელმწიფოს არსებობა, აღარაფერს ვამბობ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენაზე - საერთოდ დავიწყება მოგვიწევს“ [94].

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, პოლიტოლოგი მალხაზ მაგაბერიძე

დარწმუნებულია, რომ საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხი რთული და ძნელი იქნება. „იმიტომ, რომ ამ ომმა, რუსეთის ბოლო ომმა საქართველოს წინააღმდეგ, რომელიც ჯერ არ დამთავრებულა, აჩვენა რუსეთის გეგმები, რომელზეც ბევრი რუსი პოლიტოლოგი თუ ანალიტიკოსი წერდა. ამ გეგმის არსი საქართველოს სახელმწიფოს დამლაში მდგომარეობს. ამის შესახებ ძალიან ბევრია ნათქვამი რუსულ გეოპოლიტიკურ ლიტერატურაში. რუსეთმა ამ გეგმას სრული სახით ვერ მიაღწია, მაგრამ მან აფხაზეთის და ცხინვალის რეგიონი, მთლიანობაში, ფაქტობრივად, ჩამოართვა საქართველოს“ [95], - მიაჩნია მას. მალხაზ მაცაბერიძის მტკიცებით, აფხაზეთისა და ცხინვალის რეგიონის აღიარებით, რუსეთს უახლოეს მომავალში ბევრი პრობლემა შეექმნება. მას მხედველობაში აქვს, უპირველეს ყოვლისა, კავკასიის რეგიონი. პროფესორის შეფასებით, აქ საქმე მიდის პრაქტიკულად რუსეთის იმპერიის დროში გამძლეობაზე. ამასთან დაკავშირებით ის წერს: „საქართველოსთვის აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის რეგიონების ჩამოშორებით, კრემლის მიზნები განხორციელებული არ არის. პირიქით, ამ რეგიონების აღიარებით, მან საქართველოსთან მიმართებაში საქმე კიდევ უფრო გაირთულა. ახლა სამხრეთ კავკასიაში რუსეთისათვის ყველაზე საშიში სიტუაციაა, რადგანაც მას საქართველოსთან სალაპარაკო ნაკლები აქვს... თუ რუსეთში, როგორც თავად ამბობენ, საქართველოსთვის აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის დაბრუნების საკითხი დადგება, ასეთ ვითარებაში საქმე უკვე ისტორიულ გამძლეობაზე მივა. გამძლეობის თვალსაზრისით კი, რუსეთის იმპერია არც ისე გამძლეა, როგორც ეს ერთი შეხედვით ჩანს. ფაქტია, რომ უახლოეს მომავალში რუსეთი უამრავ პრობლემას გადააწყდება“ [96]. საბოლოოდ პროფესორი დარწმუნებულია იმაში, რომ აფხაზეთის საკითხში პოზიტივის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ დასავლეთის ზეწოლით რუსეთზე. დასავლეთის საქართველოს კონფლიქტისადმი დამოკიდებულების თვალსაზრისით მალხაზ მაცაბერიძე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს ტერმინ „ოკუპაციას“ და „ოკუპირებული ტერიტორიების“ გაჩენას. „დასავლეთის დამოკიდებულება საქართველოს კონფლიქტთან დაკავშირებით, მაინც უკეთესობისკენ იცვლება. თავიდან, ტალიავინის კომისიის დასკვნამდე, დასავლეთი იყენებდა ტერმინს „ძალის გადაჭარბება“, შემდეგ გაჩნდა ტერმინი „ოკუპაცია“ და „ოკუპირებული ტერიტორიები“, ანუ დასავლეთის მოთხოვნა და პრეტენზია რუსეთის მიმართ გაიზარდა“ [97], - განმარტავს პროფესორი.

სანამ კვლევის დასკვნით ნაწილზე გადავიდოდეთ, უპირიანი იქნებოდა „კლასტფორმა „აფხაზეთა კრების“ ერთ-ერთი ლიდერის მალხაზ

პატარაიას აზრი დავაფიქსიროთ აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარების საქმეში ე.წ. სახალხო დიპლომატიის როლის შესახებ: „ე.წ. „სახალხო დიპლომატია“ იყო რუსეთის იმ პოლიტიკის ნაწილი, რომელსაც ჩვენ მორჩილად ვახორციელებდით. ეს ამართლებდა რუსეთის ჯარის ყოფნას საქართველოში, ანუ იყო ანტურაჟი ე.წ. სამშვიდობო პროცესისა, თორემ რეალურად არავითარი აზრი, პერსპექტივა არც მაშინ ჰქონდა მას და მითუმეტეს, არც ახლა აქვს ერთი მარტივი მიზეზის გამო: იქითა მხარე, რომელსაც აფხაზურ მხარესაც უწოდებენ (და ამასაც არასწორად) არ იყო და მითუმეტეს, დღეს არ არის საკუთარი ნების თავისუფალი გამოხატვის პირობებში. ის არის ოკუპაციის ქვეშ. რუსეთის ხელისუფლება ყველა სტრუქტურებით მართავს ტერიტორიას და მოსახლეობას. ფაქტიურად, სახალხო დიპლომატია ასეთ პირობებში არ ატარებდა და არც ატარებს იმ შინაარსს, რაც მასში ჩადებულია“[98].

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ:

1. დღემდე არსებულმა პოზიციებმა და მიდგომებმა ვერ გაამართლა, შესაბამისად შედეგი არ დადგა;
2. დიალოგის პოლიტიკამ, რომელსაც წინ უძღოდა ე.წ. „სახალხო დიპლომატიის“ კურსი, ბუნებრივია, პრაქტიკული შედეგი არ მოიტანა. თუმცა, პრინციპში, არ უნდა ვიყოთ ადამიანური ურთიერთობების წინააღმდეგი;
3. დღეს კონფლიქტისადმი მიდგომები იცვლება. მხედველობაში გვაქვს ოკუპაციის შესახებ კანონი, რომლის იმპლემენტირება, გაზიარება, ადაპტირება ქართულ საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ სივრცეში არ მოხდა.
4. ერთ-ერთ ხელისშემშლელ ფაქტორად გვევლინება რუსეთის სამხედრო და პოლიტიკური აგრესიულობის თვისებრივი ცვლილება - ჰიბრიდული ომი და „რბილი ძალის“ გამოყენება, ზოგადად, რუსული პროპაგანდა. ასევე, დამკვიდრებული საერთაშორისო სამართლის ფუნდამენტური ნორმების დარღვევა - ჰელსინკის შეთანხმების, გაეროს მიერ დადგენილი ტერიტორიული მთლიანობის ნორმების უგულებელყოფა და ასევე, გაეროს პრინციპის - საზღვრების ურღვეობის პრინციპის უხეში დარღვევა რუსეთის მხრიდან.
5. ახალი, უანალოგო ვითარების შესაბამისად, მოთხოვნილება ჩნდება განსხვავებულ, ადეკვატურ მიდგომებსა და მეცნიერულ ხედვებში, დისკურსებში, რომ უნდა დავაკონკრეტოთ და გამოვკვეთოთ ახალი პოლიტიკური კონცეფციები, რეკომენდაციები, რაც მოემსახურება ძირითად სტრატეგიულ მიზანს - სახელმწიფოს სტაბილურ განვითარებას და ოკუპირებული ტერიტორიების პრობლემის გადაჭრას.
6. აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის პირობა ვერ იქნება „მიმზიდველობის“ საკითხი. შეიძლება მიმზიდველი გახდეს იმ საზოგადოებისათვის, იმ ელიტისათვის, რომელიც ჩაკეტილია და რუსულ დოქტრინაზე არსებობს? თან, ეს მდგომარეობა მისთვის ხელოვნურადაა შექმნილი რუსეთის მიერ. ასეთი საზოგადოება მიიღებს დასავლური ცხოვრების წესს - კონკურენციას, განათლებას, თანასწორობის იდეას? ამას ემატება აფსუების ეთნოკრატიული აზროვნება.
7. დიდი ალბათობით, აფხაზეთის კონფლიქტის მოგვარება სამ ძირითად პრინციპს უნდა დაეყრდნოს, ესენია: დეოკუპაცია, ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა და დევნილთა უპირობო და

სრული დაბრუნება. ყველა სხვა განზომილება - ჰუმანიტარული, სოციალური, დიალოგის თუ სხვა, ზემოთხსენებულ ამ სამ პრინციპს უნდა დაექვემდებაროს. ამ შემთხვევაში პრიორიტეტთა გადაჯგუფება დაუშვებელია.

8. აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის საფუძველი გეოპოლიტიკური პრობლემა და მენტალური საკითხია, რასაც ვერ ჩავანაცვლებთ „დიალოგებით“, „სახალხო დიპლომატიით“, „ძმობის და მეგობრობის“ ფარისევლური ლოზუნგებით, „მიმზიდველობითა“ და „ვიტრინიზაციით“.

აქედან გამომდინარე მიგვაჩნია, რომ:

- 8.1. რამდენადაც აფხაზეთის კონფლიქტის გადაწყვეტის საფუძველია გეოპოლიტიკური პრობლემა და მენტალობის საკითხი, სახელმწიფომ ინსტიტუციონალურ დონეზე უნდა უზრუნველყოს მზაობა ამ რადიკალური ცვლილებებისათვის. მით უფრო მაშინ, როდესაც ქართულ სახელმწიფოს პირველი ნაბიჯები გადადგმული აქვს ამ მიმართულებით;
- 8.2. თანამედროვე ქართული აკადემიური წრეების მოღვაწეობის გააქტიურება პრობლემის გარღვევის თვალსაზრისით - საკითხი ეხება ეთნონიმ „აფხაზის“ სწორი დეფინიციის დამკვიდრებას;
- 8.3. ქართული პოლიტიკური სპექტრის მიერ აფხაზეთის კონფლიქტის სწორად გააზრების აუცილებლობა, მათ შორის, ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხის კუთხითაც. მეგობრობის, ძმობის ფარისევლური ლოზუნგების, „მიმზიდველობის“ საკითხის გადაფასება და ელექტორატიში ამ კუთხით პოლიტიკური აქცენტების სწორად დასმა;
- 8.4. ექსპერტთა საზოგადოების მიერ აფხაზეთის კონფლიქტის უფრო სიღრმისეულად შესწავლა, გაანალიზება და პრინციპული პოზიციების დაკავება, როგორც ეთნოტერიტორიული იდენტობის საკითხთან, ისე ცნობიერების შეცვლის საკითხთან დაკავშირებით.
- 8.5. აგვისტოს ომმა შეცვალა კონფლიქტის პარადიგმა: გაუქმდა ადრინდელი სამშვიდობო ფორმატები და დღეს არსებობს ერთადერთი ფორმატი - ჟენევის; ამ ფორმატით აფსუა და ცხინვალის მხარეები არიან, როგორც რუსეთის მხარის ნაწილები; გაუქმდა სამშვიდობო მისიები, კერძოდ, დსთ-ის ე.წ. კოლექტიური სამშვიდობო მისია გაეროს ეგიდით; გაეროს მისია აფხაზეთში და ეუთოს მისია ცხინვალის რეგიონში. დღეს არსებობს ერთადერთი მექანიზმი - ევროკავშირის მონიტორინგის მისია. გაუქმდა კონფლიქტის მოწესრიგების

სახელმეკრულებო ბაზა, ანუ ყველა ხელმეკრულება, რომელიც ხელმოწერილი იქნა 1993-დან 2008 წლამდე და მოქმედებს ერთადერთი დოკუმენტი - კანონი „ოკუპირებული ტერიტორიების შესახებ“. ხელისუფლებამ აქტიურად უნდა იმოქმედოს საერთაშორისო დიპლომატიურ ასპარეზზე, საერთაშორისო ორგანიზაციებში, რამეთუ მოხსნილია ყველა შემცავებული და შემზღუდავი ბარიერები კონფლიქტის პარადიგმის შეცვლიდან გამომდინარე;

- 8.6. აუცილებელია შესწავლილ იქნეს საქართველოს პოლიტიკური ხელისუფლების შესაბამისი ინსტიტუტების მიერ ხორვატიის გამოცდილება, თუ როგორ, რა საშუალებით შეძლო ფრენიო ტუჯმანმა და მისმა გუნდმა სამ დღეში ხორვატიის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა. რა პროცესები უძღოდა წინ მას და როგორ წარიმართა მოვლენები ხორვატიაში? არსებობს, თუ არა ამის შესაძლებლობები და პირობები ჩვენს სინამდვილეში?
- 8.7. აგრეთვე, გასათვალისწინებელია უახლესი პერიოდის პოლიტიკური მოვლენები კავკასიაში. აზერბაიჯანმა ტერიტორიული მთლიანობა აღადგინა არა ძმობის და მეგობრობის ფარისევლური ლოზუნგებით და ე.წ. მშვიდობიანი გზით, არამედ ძალისმიერი მეთოდებით;
- 8.8. ესპანეთის ცენტრალურმა ხელისუფლებამ საკადრისი პასუხი გასცა კატალონიელ სეპარატისტებს და თავისი „კუთვნილი“ ადგილი მიუჩინა დაპატიმრების სახით;
- 8.9. უახლესი მაგალითი: როგორ იბრძვის უკრაინა რუსეთის აგრესიის წინააღმდეგ ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისათვის მთელი ცივილიზებული სამყაროს დახმარებით. ასე, რომ ე.წ. „მშვიდობის კონცეფციების“ წინასწარ აკვიატება, როგორც კონფლიქტის გადაწყვეტის პირობა, ძირშივე არასწორია, რაც ბევრგანაა ნამოწმი აღნიშნული და დასაბუთებული.

ბიბლიოგრაფია:

1. ინგოროყვა პ. გიორგი მერჩულე. თბილისი: „საბჭოთა მწერალი“. 1954, გვ.116-117,129
2. ბერძენიშვილი ნ. საქართველოს ისტორიის საკითხები. თბილისი: „მეცნიერება“. 1990, გვ.605,608,614
3. გამყრელიძე თ. „აფხაზ“-„აბაზგ“-ი და „აბაზა“-„აფსუა“ (ვინ იყვნენ ეთნიკურად და ენობრივად ამ სახელებით აღნიშნული ხალხები?). „ერი“. 1991, გვ.7,45
4. ბაქრაძე ა. დავაბრუნოთ აფხაზები აფხაზეთში, დაბრუნება. 1999,2, გვ.1
5. ზვიად გამსახურდიას პასუხი ანდრეი სახაროვისადმი, აფხაზეთისა და სამაჩაბლოსთან დაკავშირებით. ინტერნეტრესურსი <<https://www.georoyal.ge/?MTID=4&TID=3&id=2096>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.5.2020
6. <https://studfile.net/preview/5591415/page:40/> - კონფლიქტის სოციოლოგიური თეორიები, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 15.7.2020
7. <http://www.smartcat.ru/Referat/Economics/sociologiabilitetA.shtml> კონფლიქტის სოციოლოგიური თეორიები, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 16.7.2020
8. ქეცბაია კ. სოციოლოგიის შესავალი. თბილისი: „უნივერსალი“. 2011, გვ.155
9. ქაჯაია ნ. კონფლიქტის ფსიქოლოგია, ელ.ვერსია ხელმისაწვდომია https://www.tsu.ge/data/file_db/faculty_psychology/konfl_fsik.pdf გვ.18
10. ჯორბენაძე რ. პოლიტიკური კონფლიქტების მართვა. თბილისი: 2001, გვ.99
11. მამული ბერიას ინტერვიუ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებულ პროფესორთან, დამირ ჯოჯუასთან, თბილისი, ნოემბერი, 2018
12. მამული ბერიას ინტერვიუ საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის დროებითი კომისიის სპეციალისტთან დავით ლაფიშბაიასთან, თბილისი, ოქტომბერი, 2018
13. საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში აპარტიდული და რასისტული საკანონმდებლო პრაქტიკის შესახებ“, 1994 წლის 10 მარტი.
14. საქართველოს პარლამენტის დადგენილება „აფაზეთში კონ-

- ფლიქტის მოწესრიგების ღონისძიებათა შეახებ“, 1996 წლის 17 აპრილი
15. საქართველოს მოქალაქეთა კავშირის პროექტი, აფხაზეთის სტატუსთან დაკავშირებით(1996 წლის ვარიანტი).
 16. ერთიან საქართველოში აფხაზეთის სტატუსის განსაზღვრის ძირითადი პრინციპები, საპარლამენტო ფრაქცია „აფხაზეთი“, 1998 წელი
 17. საქართველოს რესპუბლიკური პარტია, წინასაარჩევნო პროგრამა, თბილისი, 2008 წელი
 18. არემიძე მ. „აფხაზეთის დამოუკიდებლობა უნდა ვაღიაროთ“ 2011 წლის 22 ივნისი. ინტერნეტრესურსი <http://ghn.ge/news/45404>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
 19. აფხაზეთის დევნილი მოსახლეობის, წარმომადგენელთა ყრილობის რეზოლუცია, „1992-1993 წლებში საქართველოს მიმართ აფხაზეთში განხორციელებული შედეგებისა და პრობლემის მოგვარების შესახებ“, გაზეთი „დაბრუნება“, 26 მაისი, 1994 წელი
 20. ბაქრაძე ა. ჩვენ აფხაზეთის დაბრუნება არ გვინდა მხოლოდ. დაბრუნება.1994,1, გვ.2
 21. აფხაზეთის განთავისუფლების კავშირის საგანგებო კონფერენციის რეზოლუცია.დაბრუნება.1994,1
 22. საზოგადოებრივი მოძრაობა „დაბრუნების“ ბროშურა, მოსაზრებები აფხაზეთის სტატუსთან დაკავშირებით, 2000
 23. საქართველოს პარლამენტის დადგენილება, „რუსეთის ფედერაციის მიერ საქართველოს ტერიტორიების ოკუპაციის შესახებ“, თბილისი, 2008 წლის 28 აგვისტო, ხელმისაწვდომია <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/45004?publication=0>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 29.7.2020
 24. „აფხაზთა კრება“, რეზოლუცია „საქართველოს ევროატლანტიკური კურსისა და უკრაინისადმი სოლიდარობის შესახებ“, 27 ოქტომბერი, 2014 წელი
 25. „აფხაზთა კრება“, რეზოლუცია „აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს ახალი არჩევნებისა და მთავრობის პასუხისმგებლობის შესახებ“, 27 ოქტომბერი, 2014 წელი
 26. „აფხაზთა კრება“, რეზოლუცია, ქალაქი ზუგდიდი, 8 ნოემბერი, 2014 წელი
 27. საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 2, პუნქტი 3. (2018 წლის 23 მარტის მდგომარეობით)
 28. პატარაია მ. ნამდვილი ისტორიის დაწერა ეროვნული უსა-

- ფრთხობების საქმეა. ფაქტები.ჯი. 2018. ინტერნეტრესურსი <https://paqtebi.ge/?p=14149>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული იქნა - 4.05.2020
29. ჯავახიშვილი ი. ქართველი ერის ისტორია. ტ.1. თბილისი: 1913. გვ. 55
 30. ბაქრაძე ა. თხზულებანი. ტ.3. თბილისი: „ნეკერი“ „ლომისი“. 2004. გვ.526
 31. ყაუხჩიშვილი ს. გიორგი მერჩულეს გარემომ. მნათობი. 1957, 2, გვ.123
 32. ახვლედიანი გ. აფხაზეთის ისტორიული ტოპონიმის ზოგიერთი საკითხისათვის. მნათობი. 1957, 2, გვ.107
 33. კობიძე დ. ტერმინი აფხაზის მნიშვნელობა, სპარსული წყაროების მიხედვით. მნათობი. 1957, 2, გვ.126-128
 34. გოგოლაძე დ. „აფხაზთა“ საერისთავოს, დღევანდელი აფხაზეთის, ძველ ეთნოსთა ვინაობისა ეთნოსის მკვდრობის საკითხი. თბილისი: „საქართველოს გარეთ ქართული წერა - კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების სათათბიროს საგამომცემლო განყოფილება“. 1995, გვ.31,38
 35. გასვიანი გ. აფხაზეთი: ძველი და ახალი აფხაზები. თბილისი: „ფავორიტი“. 1998, გვ.49,80,81,120,122
 36. რატიანი ზ. წყაროთა ღაღადი, ანუ პირიქითა საქართველო, თბილისი: „მეცნიერება“. 1995, გვ.3,4,71,72
 37. სონდულაშვილი ა. აფხაზი თუ აფსუა?. თბილისი: „უნივერსალი“. 2007, გვ.15, ასევე ხელმისაწვდომია https://ijhei.files.wordpress.com/2010/07/apxazi_tu_apsua.pdf, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 4.5.2020
 38. ჯაფარიძე ა. აღიღეს დამკვიდრება ჩრდილოეთ კავკასიასა და აფხაზეთ-სამეგრელოში (XVI-XVII საუკუნეებში), 30 ნოემბერი, 2019 წელი. ინტერნეტრესურსი <http://meufeanania.info/adigebi/> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.5.2020.
 39. ზვიად გამსახურდიას პასუხი ანდრეი სახაროვისადმი, აფხაზეთისა და სამაჩაბლოსთან დაკავშირებით. ინტერნეტრესურსი <https://www.georoyal.ge/?MTID=4&TID=3&id=2096>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
 40. მამული ბერიას ინტერვიუ „სახალხო ფრონტის“ ლიდერთან ნოდარ ნათაძესთან, თბილისი, იანვარი, 2009 წელი.
 41. „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ 2012 წლის საარჩევნო პროგრამა. ინტერნეტრესურსი <https://netgazeti.ge/news/15610/> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 4.05.2020

42. „ქართული ოცნება - დემოკრატიული საქართველოს“ 2016 წლის საარჩევნო პროგრამა. ინტერნეტრესურსი <http://41.ge/program>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
43. სამშვიდობო ინიციატივა, „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“, ინტერნეტ რესურსი https://www.smr.gov.ge/uploads/prev/Concept_GE_7dd46c38.pdf, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
44. ბიძინა ივანიშვილის განცხადება- სრული ტექსტი, სივილ ჯორჯია, თბილისი, 7 ოქტ. 2011. ინტერნეტრესურსი <https://old.civil.ge/geo/article.php?id=24617>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
45. ბიძინა ივანიშვილის ღია წერილი – 2 ნომბერი. 2011. ინტერნეტრესურსი <http://www.humanrights.ge/index.php?a=main&pid=14048&lang=geo>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
46. ივანიშვილი: აფხაზეთისა და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის მხარეებად არაღიარება შეცდომაა, დრონი.ჯი, 21 ნოემბერი, 2011. ინტერნეტრესურსი <https://droni.ge/?m=9&AID=5310>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
47. ივანიშვილი: კოსოვო კარგი მაგალითია აფხაზებთან და ოსებთან ურთიერთობის დასალაგებლად, ტაბულა, თბილისი, 15 მაისი, 2013. ინტერნეტრესურსი <http://www.tabula.ge/ge/story/71096-ivanishvili-kosovo-kargi-magalitia-afxazebtan-da-osebtan-urtiertobis-dasalageblad>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
48. ბიძინა ივანიშვილის ღია წერილი, თბილისი, 2016 წლის 30 მაისი. ინტერნეტრესურსი <https://www.bpn.ge/article/23586-bizina-ivanishvili-sakartvelos-ekonomika-2030-clistvis-sabolood-gaimarteba-celshi>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 4.05.2020
49. ჯოჯუა დ. „ვიტრინიზაციის“ ქიშკრა კონფლიქტოლოგიური რომანტიზმი და აფხაზეთის მენტალური დაკარგვის საფრთხე, newposts.ge, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
50. 2017 წლის აშშ-ის კონსოლიდირებული ასიგნებების აქტი. <https://mfa.gov.ge/News/donald-trampma-kheli-moacera-biujetis-kanons.-rome.aspx?CatID=5> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 11.06.2020
51. ია მუერმიშვილის ინტერვიუ, პირდაპირი დიალოგით ცხინვალის და სოხუმის დე ფაქტო ლეგიტიმაციის საფრთხე შეიქ-

- მნება, <https://www.amerikiskhma.com/a/direct-dialogue-with-abkhas-and-s-ossetians-is-a-risk/4309330.html>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
52. მალაშხია შ. კონფლიქტები, პროგნოზირება, საერთაშორისო სამართლებრივი და ეკონომიკური ასპექტები. თბილისი: „ფორმა“.2007, გვ.92,107
 53. მამული ბერიას ინტერვიუ შ.მალაშხიასთან, საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის დროებითი კომისიის თავჯდომარე. თბილისი, აპრილი, 2008.
 54. საქართველო არის ივანიშვილისა სააკაშვილის ხაფანგში „ფრიდომ ჰაუსის“ პროგრამების დირექტორი. ინტერნეტრესურსი www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=4&id_artc=64915, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
 55. ევროპული საქართველოს საპრეზიდენტო კანდიდატის, დავით ბაქრაძის საარჩევნო პროგრამა. <https://netgazeti.ge/news/314218/>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 11.06.2020
 56. მაცაბერიძე მ. რუსეთი და საქართველო პოსტ-საბჭოთა პერიოდში: აგრესიის მეტამორფოზები. თბილისი:“პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი“. 2008, გვ.9
 57. ნათელაშვილი შ. გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 4 დეკემბერი, 2008
 58. ნათელაშვილი შ. მალვა ნათელაშვილი 2 ოქტომბრის ქართველთა გენოციდის დღედ დაწესებას ითხოვს, www.news.ge უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
 59. „საქართველოს რესპუბლიკური პარტია“, საარჩევნო პროგრამა, თბილისი, 2008
 60. „ოკუპაციის კანონს ზიანი მოაქვს, ის შესაცვლელია“ - ადა მარშანიას განცხადება მოსკოვში. <https://www.newposts.ge/> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
 61. ცხინვალი-თბილისის და სოხუმის-თბილისის გზატკეცილების, სოხუმი-თბილისის რკინიგზის გახსნა: კონფიდენციალურ სარგებელს მოუტანს თბილისსაც, სოხუმსაც და ცხინვალსაც - კონფიდენციალურ ინფორმაციას ადა მარშანია უშიშროებას და ამერიკის საელჩოს მიაწვდის <http://www.gruzinform.ge> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
 62. ადა მარშანია: ქენევაში ვერ მივიღებთ შედეგს, მანამ სანამ შედეგს მოსკოვში არ მივიღებთ <https://ipress.ge/new/adamarshania-zhenevashi-ve/> [ბოლოს ნანახია 4.5.2020] უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020

63. ადა მარშანია ღუმამი დიალოგის ახალი ფორმატის - «საქართველო-რუსეთი-ნატოს» შექმნის ინიციატივით გამოვიდა www.ambebi.ge უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
64. საქართველოს პრეზიდენტობის კანდიდატის, დავით გამყრელიძის საარჩევნო პროგრამა, 24 ნოემბერი, 2007
65. მამული ბერიას ინტერვიუ „ახალი მემარჯვენეების“ ერთ-ერთ ლიდერთან, მანანა ნაჭყებიასთან, თბილისი, ოქტომბერი, 2008
66. გაზეთი „ახალი თაობა“, 22-28 სექტემბერი, 2008
67. www.interpressnews.ge-ს არქივი ინტერვიუ ანდრია პიონტკოვსკისთან 15 თებერვალი, 2009 წელი
68. www.interpressnews.ge-ს არქივი ინტერვიუ ანდრია პიონტკოვსკისთან. 10 იანვარი, 2010 წელი
69. www.interpressnews.ge-ს არქივი ინტერვიუ დიმიტრი ორეშკინთან, 24 თებერვალი, 2009 წელი
70. Хейвуд Э. Политология. Москва: „Юнити“. 2005. с.132
71. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ დიმიტრი ტრენინთან, 15 ნოემბერი, 2007 წელი
72. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ემილ ჰაინთან, 20 ნოემბერი, 2008 წელი
73. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ემილ ჰაინთან, 20 აგვისტო, 2010 წელი
74. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ლილეა მეცვოვასთან, 30 აგვისტო, 2010 წელი
75. გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 7 მარტი, 2009 წელი
76. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ, იური აფანასიევთან, 22 სექტემბერი, 2010 წელი
77. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ბორის სოკოლოვთან. 20 დეკემბერი, 2009 წელი
78. გაზეთი „24 საათი“, 9 იანვარი, 2009 წელი
79. გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 16 სექტემბერი, 2008 წელი
80. გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 16 სექტემბერი, 2008 წელი
81. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ვაჟა გულუზაძესთან, 8 ივლისი, 2010 წელი
82. გაზეთი „ახალი თაობა“, 11 სექტემბერი, 2008 წელი
83. გაზეთი „24 საათი“, 12 სექტემბერი, 2008 წელი
84. დენის კორბოი, უილიამ კორტინი და კენეთ იალოვიცი პუტი-

ნის რუსეთთან დასავლეთის ახალი სტრატეგიის შესახებ 10 აგვისტო, 2011 წელი. ინტერნეტრესურსი <http://www.tabula.ge/ge/story/56186-denis-korboi-uiliam-kortni-da-kenet-ialovici-putinis-rusettan-dasavletis-axali>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020

85. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ სოსო ცისკარიშვილთან, 10 ოქტომბერი, 2008 წელი
86. www.presa.ge 6 ივლისი, 2010 წელი. უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული - 4.05.2020
87. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ზურაბ დავითაშვილთან, 16 ნოემბერი, 2008 წელი
88. გაზეთი „24 საათი“ 7 სექტემბერი, 2009 წელი
89. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ზურაბ დავითაშვილთან, 31 ოქტომბერი, 2010 წელი
90. www.interpressnews.ge-ის არქივი ინტერვიუ ალექსანდრე რონდელთან, 12 თებერვალი, 2010 წელი
91. მამული ბერიას ინტერვიუ გია ნოდუასთან, 20 მაისი, 2010 წელი
92. გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 22 ოქტომბერი, 2008 წელი
93. www.interpressnews.ge-ს არქივი ინტერვიუ ზურაბ აბაშიძესთან, 6 მარტი, 2010 წელი
94. www.interpressnews.ge-ს არქივი ინტერვიუ ზურაბ აბაშიძესთან, 11 ნოემბერი, 2011 წელი
95. გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“, 27 აგვისტო, 2008 წელი
96. www.interpressnews.ge-ს არქივი ინტერვიუ მალხაზ მაყაბერიძესთან, 11 აგვისტო 2009 წელი
97. ქართული პრესის ელექტრონული არქივი, ახალი თაობა, 12 ივლისი, 2010 წელი
98. მამული ბერიას ინტერვიუ პლატფორმა „აფხაზთა კრების“ ლიდერთან მალხაზ პატარაიასთან, თბილისი, ოქტომბერი, 2018